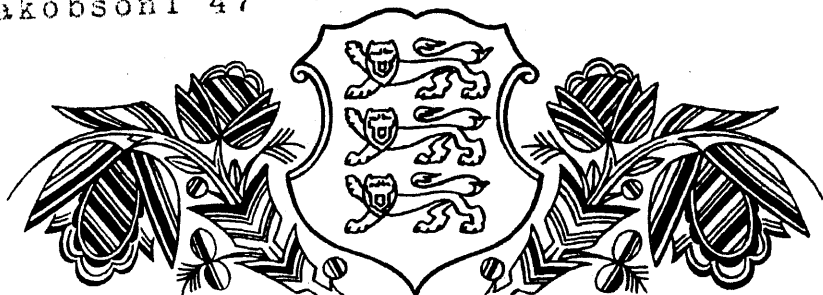

hr. Jaan Rist
Wiljandi
Jakobsoni 47

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 5

Mai 1937

III aasta

SISU:

- A. Raudkats:** Koolinoored matkama!
Tiit Maran: Kasvatustööst lastesuvikodudes.
M. Naaris: Kaubanduslike koolide suvepraktikast.
H. Kõiva: Aianduse õpetamisest täienduskoolis.
M. Meos: Lugemaõpetamisest.
Mare Sakk: Individuaalse tööviisi võimalustest emakeele kirjandite praktikas.
A. Aret: Piik karistuste žurnaali.
K. Aben: Lühijooni Volmari õpetajate seminari ajaloost.
P. Kohava: Õpilasringid 1935./36. õppeaastal.
J. Aavik: Näidis gümnaasiumi tunnikava moodustamisest.
A. Melkop: Kooliuudiseid Soomest.
V. Orav: R. Antik — Eesti raamat 1535—1935.
A. Päril: Dr. med. K. Lellep — Individuaalpsühholoogilise kasvatuses põhijooni, Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

SAKSA AKADEEMIA MÜNCHENIS

(DEUTSCHE AKADEMIE, MÜNCHEN, 8, MAXIMILIANEUM)

korraldab juba 11 aasta jooksul saksa keele kursusi välismaalastele. Ka käesoleval aastal leiavad jälle aset

SUVEKURSUSED

ja nimelt esimene suvekursus 15. juulist kuni 15. augustini 1937,
teine suvekursus 1. septembrist kuni 15. oktoobrini 1937.

Alates 1935 a. kevadest on saksa keele kursustest osa võtnud 1004 välismaalast 45 rahvusest, nendest võttis läinud aasta suvekursusest osa 242 välismaalast 31 rahvusest.

Kursused jagunevad 5 astmesse: alam-aste, kesk-aste B, kesk-aste A, ülem-aste B ja ülem-aste A. Alam-aste on ette nähtud isikuile, kellel üldse puuduvad eelteadmised saksa keeles. Kesk-astmesse kuuluvad isikud, kellel eelteadmised juba on olemas, kusjuures nad määratakse A- või B-osakonda vastavalt nende teadmistele grammatikas. Ülem-astme osakonnad on määratud isikuile, kellel on juba head teadmised saksa keeles, kusjuures B-osakonnas õpetatakse veel grammatikat, A-osakonnas aga pannakse peaarõhku stiili õpetusele, eeldades grammatika täielist tundmist. Kesk-astmest alates võetakse tunnikavva konversatsiooni, sõnavarahaarjutusi ja saksa kirjanduse tähtsaimate teoste lugemist keeleoskuse arendamiseks vastavalt üksikute astmete teadmistele. Igal astmel on 8 keeletundi nädalas.

Eriilises keelkondade järele liigestatud foneetilises kursuses, mis vastavalt osavõtjate teadmistele koosneb kahest osakonnast, kasutatakse Saksa Akadeemia Foneetilise Seminari tööd. Heliplaatide abil seletatakse kuulajatele nende vead, koolitatakse nad saksa keele hääldamises, keelerütmis ja lausemeloodias.

Üksikutes õpperingides on kuulajatel võimalik täiendada end saksa kultuuri erialadel. Kirjanduslikus õpperingis tutvunetakse saksa kirjanduse tähtsaimate teoste sisu, vormi ja vaimukultuurilise väärtusega, peale selle õpivad kuulajad iseseisva töö abil tundma saksa meetodi kirjanduse arvustuse alal. Dramaturgiline õppering külastab ühiselt Müncheneri teatreid ja töötab läbi nähtud etendused, mis läbi osavõtjais tekib elav kujutus saksa näitekunstist. Kunstiajalooline õppering hangib rikkalikku teadmist saksa rahva loova kunsti alal, täiendades seda ükskord nädalas asetleidvate külaskäikude abil Müncheneri muuseumides. Majandusteaduslik õppering käsitleb Saksamaa majanduslikku struktuuri ja tänapäeva majanduspoliitikat. Siin omandatud teadmised süvendatakse külaskäikudel suuremaise tööstuslikesse ettevõttesse mitmesugustelt majandusaladelt. Muusika õpperingis õpitakse tundma kõige kaunimat saksa rahvalaulude varast.

Kõikide nende muljete laiendamiseks ja süvendamiseks korraldatakse nimekate teadlaste ja poliitikute ettekandeid, seltskondlikke koosviibimisi valitud kunsti- ja rahvuspoliitika-sisulistele kavadele.

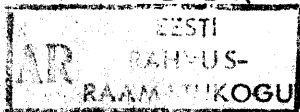
Et aga kursustel osavõtjaid tutvustada saksa maastiku iluga- ja saksa rahva omapärasusega, võetakse ette õppejõudude saatel nädala lõpul ringreise, külastades Müncheneri ümbrust, ajalooliselt tähtsaid linnu ja mägesid.

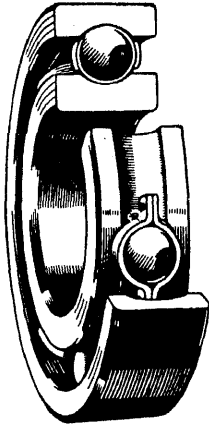
Kuna seltskondlikest ettevõttest ja ringreisudest võtavad osa mitte ainult välismaalased, siis siin on palju võimalust heaks saksa konversatsiooniks. Õpingud, ettekanded ja seltskondlikud ettevõtted leiavad aset eraldi majas, mida saksa keele kursustest osavõtjad välismaalased võivad kasutada kogu päeva jooksul. Siin muusikaruum ja lugemistuba oma rikkaliku nüüdisaja saksa kirjandust sisaldava raamatukoguga ja ajakirjandusega pakuvad palju huvitavat saksa keele ja kultuuri uurimiseks.

Kuuenädalase suvekursuse maks on RM 35.—, immatrikuleeritud üliõpilastele RM 25.—. Õpperingidelt osavõtu eest tuleb maksta väike lisatasu. Soovi korral saadetakse asjast huvitatuile üksikasjaline prospekt.

Sooviavaldused kursustele vastuvõtmiseks palutakse saata Saksa Akadeemiale aadressil: Deutsche Akademie, München 8, Maximilianeum. Kõnetunnid: iga esmaspäev ja reede kella 8,30 kuni 16, laupäeviti kella 8 kuni 12.

Ar 937 P
Eesti

SKF
ROOTSI
KULLAAGRID

IGAS SUURUSES — IGAKS OTSTARBEKS

TOTAL
UNIVERSAAL-
TULEKUSTUTAJA

PEAESINDUS JA LADU:

LINKE & MARTINSON

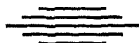
TALLINN, VENE T. 11. TEL. 432-86, 432-58

PIIMAÜHINGUTE KESKLIIT „VÕIEKSPORT“

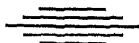
TALLINNAS, SUUR KARJA 23
TELEGR.-AADRESS „CENTREXPOR“

TELEFONID:

KAUBAOSAKOND—MEIEREITARBED 446-06
KAUBAOSAKOND—VÕI 446-08

Võtab piimatallitustelt vastu välis- ja siseturu võid, juustu ning muid piimasaadusi turustamiseks välis- ja siseturul.

Müüb piimatallitustele:

piimatööstusmasinaid, tünnimaterjali, võisoola, võivärvi, pergamenti, väävelhapet, amüülalkoholi ja kõiki piima-tööstustarbeid.

ESTI KOOL

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 5

Tallinn, 24. mail 1937

III aasta

Koolinoored matkama!

Anna Raudkats.

Pärast pikka ja väsitavat õppetööd koolis, pärast talviseid külmi ilmu ja tardunud elu tärkab koolinoores võimas ürgjõuline soov pääseda vabasse loodusesse — päikese elustavate kiirte mõju piirkonda, rohelistesse metsadesse, sisemaa kõrgendikele, liivasele mererannale.

Loodusega kokkupuutumise üheks vahendiks on matkamine, mis peale selle omab veel kõrge tervisliku ja kasvatusliku väärtuse. Eriti on see maksev jalgsi matkamise kohta.

Kõnd on väärtuslik kehaharjutus, mille juures on tegevuses enamik kehalihasid: jalgade-, tuhara-, selja- ja kätelihased aitavad kõik kõndi teostada.

Kõnni juures on keha ainevahetuslik tegevus õige suur. 5 km tunni kiiruse juures tõuseb hapniku tarvitus 3—4-, 6 km juures umbes 6—7-kordseks. Suurendatud hapniku tarvitus toob endaga paratamatult kaasa intensiivsema kopsude ja südame töö. Nii tõuseb parajatempolise kõnni juures pulsilööki minutis 75-lt 90-ni. Koos sellega sageneb ka hingamine samaaegse hingetõmbe süvenemisega. Uued värsked hapnikukvantumid aga aitavad ainevahetust kehas tõsta. Ka on kõnd kasvuaegsele noorile kopsude ja südame vastupidavuse arendamiseks kasulik harjutus. Ühtlasi karastab matkamine keha ilmamuutuste vastu.

Ei pea aga arvama, et igasugune tühine kõnd kutsub esile ülalnimetatud mõju; seda teeb vaid säärane kõnd, mil on kestvusharjutuse iseloom. Eeskätt tulevad siin kõne alla mitmepäevased matkad.

Matkad avaldavad elustavat mõju ka vaimuvärskusele ja -tegevusele. Igapäevane, ühetooniliseks muutunud koolitöö mitmekesisust hästi ning huvitavalt organiseeritud matka läbi, mille tagatipuks on õpilaste vaimu värskendamine, väliselt üldine värsked väljanägemine, elurõõm ja huviküllane osavõtt klassitööst.

Matkamine on ka tõhusaks kasvatus- ja endavalitsemisvahendiks. Matkal, näiteks, ei mahu kõik korraga janu puhul kaevu juurde — seal tuleb oodata

järjekorda. Kannatamatuile õpetavad kaaslased aga varsti korra selgeks. Tihti kipuvad tugevamad õpilased ette ruttama, jättes nõrgemad maha. Kuid ter- viku huvides peavad nemadki alistuma üldisele matkatempole.

Matkamine aitab edendada ka seltsimehelikku suhtumist. Nii saavad kaaslased aidata üksteist toidupoolisega, magamisvahenditega, paksema kuuega vihma puhul, seljakoti kandmisega, abistamisega ohtlikest kohtadest ülemineku puhul jne.

Edasi kasvatab matkamine tahtejõudu, sest tihti tuleb üle saada väsimu- sest, janust, näljast ja muistki ebamugavustest. Ta õpetab ka täpsusele, tõstab distsipliinitunnet ning ergutab isetegevusele.

Rohkel määral rikastab matkamine õpilaste teadmisi maa- ja loodusteadus- likust küljest. Ta avab õpilaste silmad ja kõrvad looduse rikkale ilule ja häälele, millest pärastiseski elus säilib loodusearmastus ning arusaamine selle nähteist.

Et saavutada matkaga maksimum-tagajärgi, peab hoolikalt ette valmis- tuma sellele. Vähe ettevalmistatud, kaalumatult ning huupi korraldatud õppereis osutub kui mitte kahjulikuks, siis vähemalt otstarbetuks. Seepärast pandagu õppereisi hoolikale ja mitmekülgele ettevalmistusele erilist rõhku.

Sellest tööst võtku osa nii õpetaja kui õpilased.

Õppereisi ettevalmistamisel kerkivad üles järgmised küsimused: 1) mil- lal matkata? 2) kuhu matkata? 3) kuidas matkata?

Õppetöö ajal võib õpilastega korraldada õppereise: a) ühepäevaseid — koolijuhataja loal; b) kahepäevaseid — koolijuhataja ettepanekul ja vas- tava linna- või maakoolivalitsuse loal; d) pikemaajalisi — ainult Haridusmi- nisteeriumi loal. Õppetöö edukuse huvides tuleks pikemaajalisi õppereise korraldada ainult õppetöö vaheajal või õigemini vahetult peale koolitöö lõppu.

Matka sihid olenevad ümbrusest, õpilaste võimeist, kasutada olevast teerahast, teedest jm. Põhimõtteks õppereisi sihi määramisel olgu, et see tuleb korraldada eeskätt kodumaal, alates kooli lähema ümbrusega ja lõpetades kodumaa kaugemate nurkadega. Alles hiljem, kui õpilased on tutvunenud kodumaaga, on omandanud küllaldast vilumust matkamiseks ning on võime- lised mõistma seda, mida pakuvad meie lähemad naabrid, võiksid tulla kõne alla ka õppereisid välismaale.

Mitmepäevaseid matku võib teostada Eesti ilusamaisse maakohtadesse: Lõuna-Eestis võib siirduda Otepäele, Karulasse, Haanjasse, Petseri; Põhja- Eestis võib matkata kogu rannikul, alates Narva-Jõesuuga ja lõpetades Kun- daga; huviküllane on marsruut Tallinn-Jägala-Joa-Kuusalu-Koitjärve-Aeg- viidu-Jäneda või Tapa; omapäraseimaid muljeid annab matk Saaremaale ühes Vilsandi „lindude riigi“ külastamisega jne.

Soov kergemalt ja mugavamalt edasi pääseda ning võimalikult lühikese ajaga näha võimalikult palju, on meil tõstnud esile mittesoovitava nähte: üüri- takse paariks päevaks autobus — sagedaste õnnetuste pärast, mis juhtusid „krusadel“ korraldatud sõitudel, on Haridusministeerium täitsa õigustatult keelanud viimaste kasutamise — kiilutakse autobus lapsi puupüsti täis, ja siis algab kihutamine. Ei ole aega kuskil pikemaks peatumiseks ja nähtusse süve- nemiseks; väsivad juhid, tüdinevad õpilased, nähtu-kuuldu teadlikust vastu- võtust ei saa olla juttugi: kõik lendab ju silmade eest mööda nagu mõni sündmustikult kirju ja tihtigi väga põnev, aga ei mingisugust jälge jätnud ameerika kinojant. Ja mida võib siis nõudagi, kui kolme päeva jooksul on mudilaste karjaga „maha sõidetud“ oma 600—700 km! Tervislikult ei too säärane matkamine vähematki kasu, vaid sageli isegi kahju (halb õhk täis-

kiilunud autobuses, tolm, liikumise puudus). Ka matkamise hea kasvatuslik mõju ei saa end siin ilmutada kuigi suurel määral. Möödapääsmatuks osutub küll raudtee või autobuse kasutamine kaugemal asetsevaile matka sihtkohtadele pääsemiseks, kuid lähem tutvumine nendega toimugu siiski jalgsi matkates.

Meil valitseb veel üldine arvamine, isegi noorsoos, et matkamine jalgsi pole kuigi kohane. Teised rahvad on aga sellise arvamise juba ammu nurka heitnud. Rääkimata sellest, et jalamatkad omavad suuri nii tervislikke kui kasvatuslikke paremusi, võrreldes teiste matkamisviisidega, on ka nende korraldamine palju hõlpsam ja odavam kui ühegi teist liiki matka korraldamine.

Jalamatkade harjumuse levitamiseks noorsoos tuleks noid matku korraldada koolis aasta läbi, iga kuu üks, kui seda ilmastik vähegi lubab, aga mitte praeguse, isegi vähese kahe võimlemistunni arvel. Matkaks valitagu aastaaja ja matka enda kohaselt sobiv päev. Matka kestvus olgu pool päeva või terve päev, vastavalt aastaajale. Säärased korrapärased jalamatkad mõjuvad väga karastavalt õpilastele, toovad vaheldust ja värskust kooliellu ning on peale muu heaks treeninguks pikemate, koolitöö lõpul ettevõetavate matkade jaoks. Väga soovivat on ka, et vanemad õpilased, eriti skautlikesse organisatsioonidesse kuuluvad, suvistel õppetöö vaheaegadel väiksemais rühmades võtaksid ette rännakuid kodumaal.

Ettevalmistumine matkaks algab matkakava koostamisega. Siinjuures olgu algul selge matka üldeesmärk, üldsiht ja kestvus. Siis määratagu kindlaks üksikasjaline marsruut läbitavate linnade, alevite ja vaatamisväärsuste, pikemate peatuspunktide ja ööbimiskohtade märkimisega. Edasi tuleb selgitada, mida me võiksime näha terve matka vältel, mis võiks meile huvi pakkuda, meid köita.

Iga matkarühm valigu enesele ühe peamise matkateema, millele matkal pööratagu erilne tähelepanu. Peateemaks võib valida, näiteks, kas mingi rahvaklassi elamistingimuste uurimise, endiste lahingukohtadega ja muistsete maalinnadega tutvumise, maapinna, taimestiku või muu uurimise. Poole- või ühepäevalistel matkadel võib mõnikord asetada esikohale ka puhtsportliku saavutuse. Eeskätt sportliku ilme omavad ka suusamatkad, milledest kõneleme hiljem.

Kuigi on valitud mingi eriline huviala, siis ärgu ometi piirdutagu ainult ühe ala vaatlemisega. Vaadelda ja tähele panna tuleb kõike, peateemale aga juhitagu erilist tähelepanu.

Oma kestuselt võivad matkad olla poole, ühe või mitme päeva pikkused. Vastavalt sellele kujunevad ka matkamaad. Nii on I ja II õppeaastal jõukohased maad: poolepäevasel matkal tunnis 3—4 km, kogu matka teekonna pikkus 7—12 km; päevapikkusel matkal võib maapikkus suureneada kuni 15 km. Järgnevail õppeaastail: poolepäevasel matkal 4—5 km tunnis, kogu matka teekonna pikkus 10—15 km; päevapikkusel matkal 20—25 km. Keskmiselt ei ole tarvis ületada päevas rohkem kui 25 km.

Poole- ja ühepäevalised matkad teostatakse harilikult koolist lähtudes ja kooli tagasi tules. Mitmepäevased matkad on kas kindla või muutuva öökorteriga. Kindla öökorteri juures tarvitsevad osavõtjad seljakotis kaasas kanda ainult väheseid tarbematerjale, mistõttu see matkamisviis on kohane eeskätt nooremaile õpilasile. Ka õpetajal on selle süsteemi juures kergem. Muutuva öökorteri juures tuleb matkajail kõik tarbeasjad kaasas kanda, ja sellega võivad toime saada ainult vanemad õpilased.

Mis puutub vaatamisväärsustesse, siis teatavasti looduslikud olud kumaa üksikuis osades on tunduvalt erinevad: mäed, jõed, järved, kosed, koopad ja salajõed köidavad meie tähelepanu. Muistsed maalinnad, kesk-aegsete losside, kantside ja kloostrite varemed, vabadussõjaaegsed tähtsamad lahinguväljad pakuvad väga palju huvitavat. Sama maksab ka uuema aja ehituste, teatrite, koolide, sildade ja mälestussammaste, meie linnade erineva paigutuse ja ehitusviisi kohta. Me tutvume matkal ka inimesega; näeme, et on suur vahe petserlase, võrukese, mulgi, saarlase ja põhjaranniku kaluri vahel nende iseloomujoontes, väljendusviisis, rahvariideis ja kombeis. Tutvume nende elutingimustega; mõistame, millest on tingitud ühe või teise maa-nurga elanike suurem jõukus ja ühenduses sellega ka iseteadvus.

Et matkast osavõtjail juba matkale asudes oleks ülevaade sellest, millele juhtida erilist tähelepanu ja mida üldse pakub see ala, mida minnakse vaatlema, peab neid teoreetiliselt üldjoontes tutvustama külastada kavatsetavate kohtadega. Põhjalikumaid seletusi antakse kohtadel enestel.

Kuidas riietuda ja millega varustuda matkaks? Erilist tähelepanu tuleb juhtida jalatsitele. Sobivad on matkal kuiva ilmaga kerged riidest kingad, kuna saapad või kalossid kantakse siis kotis. Et kingad (või saapad) jalgu ei hõõruks, seks ärgu mindagu matkale tuliuutes kingades, vaid jalatsites, mis juba jala järele on kooldunud ja painduvaks muutunud. Paljajala süsteem tuleb pikemal matkal ära jätta.

Matkale ärgu võetagu kaasa üleliigset kraami. Halva ilma jaoks peab varuks olema ülikuub ja peakate. Muide olgu igäihel kaasa tagavarasärk, sokid-sukad, taskurätte, käterätt, kamm, seep, hambahari, niit nõelaga, vedrunõelu, taskunuga, pliats ja väike vihik — matka päevik, toidupoolist — eriti puuvilja näol janu kustutamiseks — lusikas, kahvel ja kruus või peeker. Kompvekest, kui hammaste- ja seedimisrikkujast tuleb loobuda. Olenevalt aastaajast tuleb õlgedel ööbimise puhul arvestada ka soojemat katte-vaadust.

Seljakoti kandmine on Eestis veel vähe levinud; ometi on matkal seljakott parimaks varustuse kandmise vahendiks vastandina meil üldiselt tarvitusel olevaile pappkohvritele ja vineerkartongidele. Muretsetagu enesele hea seljakott, mis on veekindel ja jaotatud vaheseinte abil eri osadeks, sest see võimaldab asjade korralikku paigutamist. Seljakoti võib ka valmistada kodusel teel.

Seljakott võetakse selga nii, et selle raskus ei lasuks ainult õlgadel, vaid tervel seljal.

Õpetajal-matkajuhil olgu kaasas tasku-apteek koos sidematerjaliga, ümbruse kaart, sõidukava, pliats ja märkmik, taskulamp ja tagavararaha, võimaluse puhul ka kompas, fotoaparaat ja pikksilm. Enne matka algust tuleb kontrollida õpilaste varustis.

Matkarühm peab marssima alati koos. Soovitav on paigutada väiksemad osavõtjad ette. Õpetaja sammub ise kõige ees ning sabas marsivad paar usaldatavat ja tublimat õpilast-abilist.

Lühemaajalistel, enam sportlikku laadi matkadel liigutakse rivikorras. Olenevalt teedest marsitakse ühes või mitmes kolonnis kõrvuti, viimasel puhul ka lauldes. Pikemal matkadel ei ole mingit tarvidust marssida kogu aeg sõdurlikult rivis. Liikumine toimugu vabalt teatavais piires, sest rivikorras ei saada pöörata suurt tähelepanu ümbrusele. Kuid vahetevahel, käigukiiruse suurendamiseks ja tuju tõstmiseks, liigutagu ka rivis mõjuva lauluga.

Pole tarvis liikuda alati tolmuseil maanteil, vaid kasutatagu ka jalgradu, metsateid, põllupeenraid jm.

Kõigil matkadel tuleb 1—1,5 tunnise matkamise järele teha vähemalt 15-minutiline puhkepaus, milleks valitagu kuiv ning vilu koht. Lõunapuhkust on soovitatav pidada kella 11—15 vahel, sest keskpäevane palavus mõjub väsitavalt. See-eest võib aga hommikuti alata teekonda juba varakult, igal juhul mitte hiljem kui kell 7. Lõunastamise järele tuleb alata matkamist alles kaks tundi pärast söömist.

Kuna matkamisel koguneb palju verd jalgadesse, on soovitatav igal peatusel heita selili ja tõsta jalad üles puu najale, vastu maja seinale, aia najale või mujale. Lihtsalt selili lamamine ei korralda küllaldaselt jalgadesse kogunenud vere ärajooksu. Eespool kirjeldatud puhkamisviisi aga mõjub väga värskendavalt.

Olgu tõsiselt hoiatatud mitmepäevase matka esimesel päeval liiga pika ja energilise matka osa teostamise eest.

Suplemine teel ettetulevais järvedes ja jõgedes, samuti kui paadisõidud nendel on Haridusministeeriumi vastava ringkirja põhjal keelatud.

Matkamisel evivad suure tähtsuse toidustamise ja ööbimise küsimused.

Süüakse matkajuhil poolt kindlaksmääratud aegadel. Matka kestel toidu nosimine — kui seedimise rikkumine — tuleb ära jätta; ainult puuvilja söömine janu kustutamiseks on lubatud. Marsi kestel üksikult jooma kargamine pole lubatud. Janu kustutamiseks tehakse üldine lühike peatus, kus pealegi kuumale kehale puhul enne joomist tuleb end jahutada. Päevas üle 3—4 korra söömine pole vajalik. Toiduks olgu seljakotis leiba, võid, mune, sinki, juustu ja muud; joogiks pudel tee või piimaga. Pikemal matkadel katsutagu saada vähemalt kord päevas sooja toitu — kartuleid kastmega, putru, piimasuppi või muud. Viimasel ajal on avanenud võimalusi toitlustamiseks turistide kodudes ja ööbimiskohtades. Kui kavatsetakse kasutada säärast võimalust, tuleb aegsasti ette teatada nii matkajate arv ja saabumisaeg kui ka soovid toitlustamise suhtes.

Veel mõni aasta tagasi oli tunda suurt puudust ööbimiskohtadest, kus suuremad grupid oleksid võinud saada ulualust ja toitu. Selles suhtes on olukord paranenud: ühenduses turismi propageerimisega on Eesti Turistide Ühing välja kujundanud turistide kodude ja ööbimiskohtade võrgu üle kogu maa. Kuid mõnikord tuleb ikkagi ööbida lakas või küünis, eriti vähemate rühmadega matkates. Sääraseks juhuks on tarvilik kaasa võtta õhuke vaip.

Magama minnakse ja tõustakse üheskoos korraga. Selles mõttes peab matkal valitsema kindel kord. Magada tuleb 7—8 tundi. Toas õlgedel või lakas ööbides tuleb libedad asjad, nagu raha ja taskunoad, taskust ära koristada seljakotti.

Lõppeks tahaksin rõhutada veel seda, et iga matkast osavõtja pidagu isiklikku päevikut, kuhu ta märgib sisse oma muljeid ja seda, mis oli tähtsat ja huvitavat. Terve grupi saavutuste jäädvustamiseks koostatagu ühine matka aruanne-kokkuvõte ühes vastavate piltide, jooniste ja kaartide lisamisega.

On väga soovitatav, et matkast osavõtnud õpilased refereeriks õpilasingides oma reisimärkustest ja saadud muljetest. Parimad reisikirjeldused võiks avaldada kooli ajalehes või ajakirjas.

Samasugust naudingut, tervislikku kasu ja looduselähedust kui jalamatkad suvel, pakuvad suusamatkad talvel. Olgugi et meil on vähe lu-

merohkeid talvi, on suusaspord meil siiski rõõmustavalt kiiresti levimas. Küll ei ole me veel nii kaugele jõudnud kui, näiteks, Skandinaavia riigid, kus pühapäevadel terved perekonnad lähevad suusamatkale, kus koolides on kuni nädalapikkused suusatamisvaheajad, millede kestel tehakse õpilastega pikemaid, sageli isegi kaugetesse tundratesse ulatuvaid suusamatku. Meil Eestis pole tundraid, aga meil on lagedad, päikesesäras helkivad Haanja ja Otepää mäed, mis küllaltki sobivad sellisteks matkadeks. Kas poleks meiegi koolidele vaja suusatamisvaheaega, mil erarongid viiksid õpilased oma kodulinnadest mõnepäevasele suusamatkale Otepää ja Haanja mägestikku? Selliste suusamatkade korraldamine oleks meil võrdlemisi odav. Talvel on raudteel küllalt vaguneid, kus õpilased võivad ööbida kas või oma magamisriietega. Ja ega raudteegi magamisvarustus kallis pole. Rongid võiksid peatuda sihtjaamas ja olla õpilastele ööbimiskohaks.

Võtame kas või Haanja mägestiku õpilaste suusamatka sihtkohaks. Lumivalged legendikud, nii kaugele kui silm ulatub. Kõrged metsatukkadega kaetud mäed teevad siin maastiku pidulikuks, ja lagedail mäerindel on parimad võimalused õppida suursuguse suusaspordi saladusi. Seal võivad lausmaa lapsed õppida võitma vastamäe raskusi ja allamäe hädaohte. Seal õpiks noorsugu sitkust, julgust, ettevaatlikkust ja sõprusetunnet tulevasteks aegadeks. Sellised matkad liidaksid noored oma juhatajate ümber, kasvatades sõnakuulmist ja korda. Seal siis õpiksid eri linnade kooliõpilased üksteist tundma, võiksid eri koolid teha õhtuti üksteisele võõrsilkäike ja korraldada sobivaid lõbustusi. Tagasisõidul võiksid koolid ühiselt külastada Petseri kloostrit, Tartu muuseumi jne.

Ilus ja õpetlik on matkamine, nii suvel kui talvel; ta annab meile palju nii tervislikult kui kasvatuslikult, viib meid vahenditusse kokkupuutesse loodusega, tutvustab meid otseselt sellega, millest oleme kuulnud, oleme lugenud. Teda peaks senisest rohkem arendama ja praktiseerima hakkama koolis.

Kasvatustöö võimalustest lastesuvikodudes.

Tiit Maran.

arsti lõpeb koolitöö. Õpilasil algab suvepuhkus. Iga vanem määrab muidugi selle kasutamiseviisi oma parema arusaamise järele. Ometi pole laste suvepuhkuse küsimust jäetud ainuüksi vanemate otsustada. Linnalaste kohta on püstitatud nõue: „Kõik lapsed suveks maale!“ Lastele, kelle vanemaile see on ülejökäiv, püütakse luua võimalusi suve veetmiseks maal omavalitsuseasutuste ja lastekaitseliste organisatsioonide poolt. Seda teostatakse kahel teel: laste paigutamise 1) perekondadesse ja 2) lastesuvikodudesse.

Laste paigutamine perekondadesse on alles uudne moodus ja tulevikus võib-olla muutub palju ulatuslikumaks praegusest.

Lastesuvikodud töötasid meil juba enne iseseisvust. Iseseisvuse ajal on nende tegevus suuresti kasvanud: tuhanded noored veedavad neis igal

suvel oma puhkeaeaga. Ei ole seepärast üleliigne peatuda nende asutuste juures pikemalt.

Kõigil lastesuvikodudel on peamiselt üks ülesanne: anda kasvandikele soodsaid kosumisvõimalusi. Selle ülesande maksimaalselt edukaks lahendamiseks lastesuvikodu peab vastama järgmistele nõuetele:

- 1) võimaldama lastele otstarbekat ja küllaldast toitumist;
- 2) omama soodsad kliimalis-looduslikud tingimused;
- 3) andma lastele tervishoidlikult otstarbekad tegutsemisviisid ja harjumused.

Otstarbeka toitlustamise küsimus on suvikodul lahendatud, kui ta omab küllaldaste teadmiste ja võimistega vastutava pereema. Viimase puudulik oskus omal alal annab end kodu tegevuses teravalt tunda.

Et aga toitumine oleks tõesti küllaldane, ei tohiks asutused olla liiga kokkuhoidlikud krediidi määramisel, muidu lastesuvikodu võimaldab kasvandikele ainult äraelamise, selle asemel et anda oma ülesannete kohaselt kosutuse maksimumi.

Mis puutub soodsaisse looduslik-kliimalistesse oludesse, siis kuulub siia peamise tingimusena hea ja puhas õhk, nagu see võimalik on maal; soovitatavad oleksid ka suplemise võimalused; nii soovitava päikesepaiste hulk on olnud muidugi suve meteoroloogilisest laadist.

Üldiselt tunnustatud tervishoidlikud nõuded peavad kehtima ka lastesuvikodus. Need on formuleeritud järgmises viies käskluses.

1. Hoolitse oma käte, näo, hammaste, jalgade, keha, riiete ja ruumide puhtuse eest.

2. Maga vähemalt 9 tundi hästiõhutatud toas.

3. Söö korralikult, näri toit hästi peeneks.

4. Suple, võta päikese- ja õhuvanne arsti nõuannetele vastavalt.

5. Viibi võimalikult palju värskes õhus.

Käsi pestagu vähemalt igakord enne sööki, hambaid hommikul ja õhtul, jalgu igal õhtul. Magamaminek ja tõusmine, niisama söömine toimugu täpsel ajal, tubades ärgu viibitagu päeval üldse, kui selleks ei sunni vihmane ilm.

Eespool puudutasin lühidalt algelisemaid nõudeid, millele lastekodud peavad vastama, ja neile nõuetele nad peaaegu eranditult vastavadki. Nad asuvad maal veekogude läheduses; lapsed mängivad terved päevad värskes õhus, suplevad, võtavad päikesevanne. Kui sellele lisandub veel korralik toitumine, on kosumine kindlustatud. Muidugi on olnud viimane suurel määral laste suvikodus viibimise ajast. Sellepärast tuleks võimaldada neile, kes kord lastekodudesse on saadetud, sinna jääda ka kogu suveks.

Mõnikord hakkavad lapsed kippuma suvikodust ära koju, nimetades seejuures väga ebamääraseid ja otsitud põhjusi. See on selgeks tunnuseks, et asutuses pole kõik korras. Heast lastekodust lahkutakse ainult väga tungivail põhjustel.

Võiks arvata, et suurimal määral kerkib nurinaid toitluse kohta, kuid nagu selgub ühest sellekohasest ankeedist, kurdetakse peamiselt igavuse ja teiseks ebasümpaatsete kasvatajate üle.

Igavus, nagu teame, on ebameeldivaid tundeid, mis tekib vaimse ja kehalise passiivsuse kaasnähtena. Ta on eriti talumatu lastele, sest viimased vajavad pidevaid kasvuärritusi, mida võimaldab vaid küllaldane tegevus. Laste tegevustung väljendub mängudes, mis aga on huvitavad ainult nii kaua, kuni nad pole muutunud ühetooniliseks. Sellest vahelduse nõue. Tuleb lastel

vahelduse otsimisel leidlikkusest puudus, või on see muil põhjusil takistatud, tekibki igavus.

Seepärast suvikodudes on kasvatajaile tähtsaks ülesandeks huvitava ning vaheldusrikka tegevuse leidmine lastele.

Paljud isikud astuvad lastekodudesse kasvatajaiks, mõteldes, et nende töö seisab ainult palga vastuvõtmises ja suvitamises. Suvitagu lapsed ka, kasvataja neid ei sega! Kui lastekodu evib selliseid kohusetundetuid kasvatajaid, on igavus paratamatult külaliseks. Kohusetundega kasvataja viibib kõigepealt kogu aja laste hulgas, aidates neil võidelda selle nende suurima vaenlase vastu. Kuidas seda teha, oleneb igati leidlikkusest ja oskusest.

Et olla hea kasvataja, peab kas oskama küllaldaselt lastekohaseid mängu või järele omama ande nende improviseerimiseks või muidu huvitavat tegevust leidmiseks. Sellega võidetakse ka suurt poolehoidu laste seas.

Oskamatus või loidus sel alal toob kaasa ka autoriteedi languse, sest lapsed ju tunnevad väga hästi kasvataja ülesandeid ja hindavad nende võimeid sel alal. Kui kasvataja väldib ettenägelikult kõik pahandused ja ka iseenesest vastumeelsed toimingud suudab teha huvitavaks, pole ta lastele mitte ainult autoriteet, vaid sümpaatne ning armastatud juht.

Just niisugust juhti lastekodud vajavad, mitte aga mingit korraldajat. Selle tõenduseks järgmine näide.

N. lastekodu naiskasvataja on väga kohusetruu isik, seepärast teeb teda rahutuks nähtus, mis ilmneb iga päevaga üha rohkem: tüdrukule meeldib mängida, jalutada ja üldse viibida asutuse õmbleja seltsis, kuna tema kui kasvataja juurest püütakse hoida eemale. Kasvataja räägib asjast juhatajale, süüdistades õmblejat, et see on tunginud tema ja laste vahele, ning nõuab selle nähtuse keelamist. Juhataja teebki kompromissi saavutamiseks õmblejale korralduse lastest eemale hoiduda. Seega on kasvataja vormiliselt rahuldatud, kuid sisuliselt pole ta saavutanud midagi. Tema ja laste vaherkord muutub veelgi pinevamaks ja jääb selleks lõpuni.

Jälgides asja sisuliselt, võis märgata, et polnud loomulikult mingit tahtlikku „vahaletungimist“ õmbleja poolt, vaid lapsed ise leidsid viimases enestele vajaliku inimese, kuna kasvataja vastu polnud neil mingit poolehoidu. See järeldus loogilise paratatusena kummagi käitumisest.

Kasvataja, tahtes olla eeskätt autoriteet, pidas lastega võimalikult suurt distantssi, kuigi viibis kohusetundlikult nende hulgas. Igast ta sõnast ja teost paistis „pedagoog“. Ohtrasti kõlas sõnalisi õpetusi ja noomitusi isegi pallimängu ajal. Ja ikka see „pedagoogiline“ toon!

Kasvataja peab ju küll mõjuma kasvatavalt, kuid hoopis loomulikimate vahenditega. Paljugi, mis klassis annab tulemusi ja on ehk isegi vajalik, tundub lastekodus ebaloomulikuna, tarbetuna.

Miks sai õmbleja nii lähedasse kontakti lastega? Selle asemel, et ehitada kunstlike tõkkeid, nagu tegi too kasvataja, kohtles ta lapsi vabalt ja loomulikult. Mingeid erilisi võimeid tal polnud peale kaunis korraliku pallikäsitamise oskuse. Mängides lastega ütles ta sealjuures neile mõne õpetava märkuse, kuid mitte õpetlikus toonis. Ja see oli kõik. Nähtavasti polnud lastele rohkem vajagi.

Muidugi ei piirdu kasvataja ülesanne ainult laste mängude juhtimisega ja muu vaba aja organiseerimisega puutuva tegevusega, vaid rööbiti sellega on neil ka muid kasvatuslikke ülesandeid, millele iga täisväärtuslik lastekodu peab pöörama küllaltki tähelepanu. Laste mõjutamiseks omab suvikodu mõnes

suhtes teatavaid paremusi, võrreldes kooliga ja mõnes suhtes isegi koduga.

Esiteks on lapsed lastekodudes peaaegu eranditult vastuvõtlikud kasvatuslikele mõjudele, sest elu siin on isenesest meeldiv. Osava korralduse juures võib täiesti vältida ebameeldivaid momente.

Teiseks kasvandikud viibivad pidevalt ühtlase kasvatusliku mõju piirkonnas; kooli ja isegi kodu mõju ei saa sageli olla nii pidev ja ühtlane.

Siis veel lastekodu võib kergesti vabaneda igast korrale mitte alistuvast kasvandikust.

Viimaks lastekodul on suured võimalused kasvandike loodusearmastuse äratamiseks, mis linnalaste koolidel ja kodudel sageli puuduvad.

Lastekodu võib oma võimalusi maksimaalselt kasutades saavutada suuri tulemusi kõigi inimlike vooruste kasvatamise alal. Selleks on vaja leida vaid õiged lähtekohad ja sobivad meetodid tegevuse korraldamiseks.

Selle kohta pole meil senini püstitatud kindlaid nõudeid, rääkimata üksikasjalistest seisukohtadest. On ju lastekodud ajutised asutused, millede personaal sageli vaheldub. Ei saa niiviisi kelleltki nõuda põhjalikuma kava koostamist. See kujuneb alati alles tegelikus töös. Olenedes isikuist on see töö igakord erisugune, kord parem, kord halvem. Loomulikult võidakse teha vigu. Püsiya personaali juures saaks kord tehtud vigadest õppides neid teisel aastal vältida, kuid praeguses olukorras kujuneb iga aasta teatavaks katsetamiseks. Puudub stabiilsus, traditsioonid, mis on igale asutusele vajalikud. Et olukord ses suhtes muutuks, peaks mõningaidki lastekodude kasvatuslikku tegevusse puutuvaid küsimusi üksikasjalisemalt valgustatama ning seejärel püstitatama kindlad nõuded.

Lastesuvikodud evivad oma tegevuses palju ühiseid jooni mitmesuguste teiste lasteorganisatsioonidega, mistõttu neis võidakse kasutada viimaste kogemusi. Vaja neid ainult kohandada lastekodu erioludele. Paljudes lastekodudes ongi seda tehtud.

Kogemused on näidanud, et kasvatuslik mõjutamine annab parimaid tulemusi, kui kasvandikud on jaotatud rühmadesse. Amorfne mass seevastu libiseb kergesti käest, muutub n. ü. metsikuks. Teiseks on lastel endilgi vajadus koondumiseks rühmitustesse ja huvi rühmamängudeks.

Seda tunnustades on kõik laste organisatsioonid teostanud rühmitamise. Seda on teinud enamasti lastesuvikodudki, välja arvatud mõned üksikud. Rühmitamine sünnib vanuse ja soo järele. Rühma normaalne suurus on umbes 20 last.

Kasvatuslike tagajärgede saavutamiseks peab kasvataja pidevalt viibima oma rühma juures ning juhtima selle tegevust. Eriti tarvilik on see lastekodu tegevuse algul, et luua teatavat korda, harjumusi ja head läbisaamist rühma-kaaslaste vahel, kel veel pole saanud tekkida ühistunnet.

Hiljem, kui ollakse kindel rühmaliikmete soovitavas käitumises, võib vahel lubada neile omapead tegutsemist. Rühmale liiga suure iseseisvuse andmine aga viib kasvataja eraldumisele lastest ja suurendab nende endi seast tõusnud juhi mõju, kes võib ka vastu töötada soovitud kasvatuslikele sihtidele ja tekitada opositsiooni ning rahulolematust mitmesuguste korralduste vastu. Sellepärast peaks kasvataja hoolsalt pidama lastega kontakti, et ei saaks laste hulgas tekkida midagi, millest ta pole teadlik. Parim abinõu selleks on ikkagi viibida alati rühma juures, isegi siis, kui algatus on antud mõnele kasvandike hulgast.

Paljudes lastesuvikodudes ei peeta sellest nõudest kinni. Pole aga õieti ühtki kaaluvat põhjust lasta lapsi tegutseda omapead. On öeldud, et lastel on vaja iseseisvust. Sellepärast ei pea aga kasvataja sugugi eemalduma. Lapsed mängivad tõesti iseseisvalt, kasvataja vaid hoolitseb selle eest, et kõik sünniks viisakalt, hõõrumisteta. Need, kes ebaviisakad või toored, kõrvaldab ta mängust. Ka lastekodus ei tohi olla vabadust käituda halvasti. Pideva kontrolli abil võõrutatakse suve jooksul lastelt paljugi halbu harjumusi ja antakse juure head.

Rühma kooshoidmine ja üheks tervikuks liitmine pole sugugi kerge ülesanne. See on seda raskem, mida suurem on rühm. Raskuse peapõhjused seisavad selles, et kasvandikel on väga tihti erinevad soovid tegutsemiseks. Siin tuleb arvestada enamiku, mõnikord aga ka vähemuse soove, kui see toob tegevusse vaheldust.

Kuid mitmekesisuse saavutamiseks tuleb sageli kasvatajal endal tegevust algetada. Muidugi pole seda soovitatav teha käsu kujul, vaid kaudsemal teel. Sellest üks näide. Kasvataja, kes armastas matkata metsades, meeleldi oleks seda teinud kogu rühmaga. Ta siiski ei tahtnud esineda otsese ettepanekuga, sest polnud kindel, kas matkamine poisse huvitab. Seepärast talitas ta järgmiselt. Hetkel, kui kogu rühm viibis silmapiiril, kutsus ta paar poissi enese juurde ja kadus nendega pargiteele, mis viis metsa poole. Seda märkasid mõned lähemal seisjad ja jooksid minejaile järele, olles väga huvitatud viimaste kavatsusest. Peagi sammus kogu rühm metsa poole. Muidugi ei ütelnud kasvataja kellelegi mineku sihti, kuigi seda päriti, vaid vastas kuidagi ebamääraselt, et eks näe. Nii mindigi. Ei käidud mööda teeradu, vaid poeti läbi põõsaste ja tihnikute, mindi üle heinamaade, ikka hanereas üksteise järele. Poisse huvitas salapärane matk seda enam, et varsti oldi eksinud, välja arvatud kasvataja kui vilunud matkaja.

Mõnel kaunil kohal või marjamaal peatuti. Aeg lendas ning varsti pidi pöörduma koju poole, jälle otse läbi metsade.

Niisuguseid matku tehti nüüd sageli, mõnikord metsiku kisaga kui „indiaanlaste sõjakäike“, varustatult odade ja suletuttidega, mõnikord viisakate rännakutena, kõlavate marsilaulude saatel.

Ühel päeval tuli üks suuremaid poisse mõttele korjata taimi, kuivatada neid ja varustada nimedega. Ta eeskuju leidis rohket matkimist. Kasvatajal tuli muretseda taimedemääraja. Nii lähenesid poisid üksteisele, sõprusedimed kõvenesid ning sügisel lahkumisel ilmnis „kangemale soole“ ebatavaline sentimentaalsus. Oli toimunud lähenemine ka metsadele ja heinamaadele ning oli kahju neistki lahkuda.

Sellest näitest selgub, kuidas kasvataja võib osava taktikaga viia läbi oma algatusi tegevuse mitmekesisistamiseks, ilma et need tunduksid pealesurutuina. Niisama võib ka korranõuete teostamist saavutada ilma käskudeta ja keeldudeta, rääkimata karistustest. Selle tõestuseks järgnevad näited tegelikust tööst.

Kasvatajail oli raskusi laste kiire kogunemise saavutamiseks. Peale vastava signaali andmist kulus selleks alul kolm minutit, varsti neli ja nii venis see iga päevaga ikka rohkem ja rohkem. Selle nähtuse vastu võideldi noomituste, ähvarduste ja karistustega. Need rikkusid nii kasvandike kui kasvatajate meeleolu, tekitades vahekordades asjatut pinevust. Üks kasvataja, kes ei tahtnud tarvitada selliseid vahendeid, tuli heale mõttele. Ta märkis laste ilmumise järjekorra ja lubas seda teha ka järgnevail korral, viies seega kogunemised võistluse printsüibile. Tulemused olid ülla-

tavad. Järgmisel korral oli rühm koos maksimaalse kiirusega. Õieti ei saadudki korraldada mingit võistlust, sest poisid olid kohal üheaegselt.

Võistlusprintsipi hakati harrastama ka tubade korrastamises. Iga päev käis komisjon toad läbi ja hindas neid korra, puhtuse ja ilu seisukohalt. Tulemused märgiti tabelisse. Siingi olid tagajärjed üllatavad. Enne pidi kasvataja iga päev laskma mitmel korral voodeid uuesti üles teha, niisama oli vaja teha märkusi ruumide üldise korra kohta. Nüüd aga kadus vajadus selleks. Tugevamad aitasid nõrgemaid nende voodite korraldamisel, et aga tuba ei saaks halba hinnangut. Vähe sellest, ruume hakati kaunistama lillede ja joonistega. Lõpuks tuli seda tuhinat isegi pidurdada liialdustesse kaldumise pärast. Näiteks hankisid suuremad poisid metskonnast loa kaskede raiumiseks ja muutsid oma toa kaasikuks.

Niisama viidi läbi ümbruse korraldamine. Õu ja park jaotati üksikute rühmade vahel, kes pidid hoolitsema korra ja puhtuse eest oma maa-alal. Hinnangute ja võistluste tõttu muutus seegi tegevus ülihuvitavaks. Ei lepitud jällegi ainult korraldamistöödega, vaid ilustati kõik sobivad kohad lillede ja kividega.

Viisakat käitumist ning kodust õhkkonda söögitoas saavutatakse siis, kui kasvataja sööb oma rühma juures. Korda võib ju saavutada ka valvuri asetamisega söögituupa, nagu seda küllalt on praktiseeritud, kuid see tekitab jällegi teatavat pinevust kasvatajate ja laste vahel. Kogemused on näidanud, et selline valvur ei saa kunagi läbi ilma noomimiseta ja isegi karistamiseta, kui ta tahab hoida küllaldast korda. Ja selle moodusega parimal juhul saavutatakse siiski ainult hea kord, kuid ei anta kasvandikele harjumusi viisakaks käitumiseks söögilauas; selleks on korrapidaja hooleks liiga palju lapsi. Kui aga kasvatajad söövad igaüks oma rühmaga, tekib kord iseenest. Teiseks võtavad kasvandikud käitumises neilt eeskuju. Kolmandaks võib toitu tuua kaussides ja vaagnates laudadele, kus seda üksteisele ulatatakse. Seega kaob korrapidamise süsteemis praktiseeritav komme, et lapsed käivad toitu hankimas eemalt ühisest toiduämbrist, mis tekitab alalise saalimise laudade vahel. Neljandaks kaotab kasvatajate söömine laste juures nurina toidu üle, kuna kasvatajad on hoolsamini valvel, et see oleks korralik. Lapsed omalt poolt tunnevad oma ühisrinnet kasvatajatega ning õpivad nende viisil jääma viisakuse piiridesse ka väärnähtuste puhul.

Öörahu saavutamine läheb kiiresti ja mõnusasti, kui kasvatajad viibivad õhtul, pärast laste voodisseminekut pidevalt oma rühmade juures, (vestes juttu või tehes unemuusikat heliplaatidelt) kuni laste uinumiseni. Viimane sünnib veerand- kuni pooletunni jooksul. Laste juurest eemal viibides ja vahetevahel neid vaigistamas käies võib kasvataja neid uinutada paar tundi, sest nii üks kui teine laps ikka segab kaaslaste unerahu.

Eeltoodud üksikud faktid näitavad, et lastekodus võib saavutada ilma pinevust-tekitavate noomituste, pahandamiste ja karistusteta häid tulemusi kasvatustöös, kui kasvataja viibib pidevalt laste hulgas, hoides seega ära korra-rikkumised. Häid traditsioone loov ja lastele huvitavat tegevust võimaldav lastekodu kasutab maksimumi oma võimalustest, kui ta toob oma ellu ka mõningaid pidulikke momente.

Hommiikul heisatakse ja õhtul langetatakse piduliku laulu saatel lipp.

Lauas, enne ja pärast sööki peetakse palve või pühalik vaikus omaette palvetamiseks.

Õhtul, enne voodisseheitmist mõjub väga meeldivalt traditsiooniline õhtulaul.

Vahetevahel tekitatakse veidi elevust mitmesuguste sportlike võistluste, pikemate matkade ja pidudega.

Iga sportlik mäng on ju võistlus, aga pidulikum ilme antakse neile võistlustele ametliku väljakuulutamisega ja kogu kasvandikepere osavõtuga pealtvaatajana. Tuleb juhus, võisteldakse ka külalismseskondadega.

Vähemaid matku sooritavad rühmad peaaegu igapäev, mõnikord tehakse aga pikem, kogu päeva kestev rännak.

Pidude puhul kaunistatakse ruumid ja õu tavalisest rohkem. Söögiks on midagi paremat. Peokava võib sisaldada laule, näidendeid, deklamatsioone, tantse jm., mis varem on koolis õpitud. Suvikodus võiks uusi palu õppida vaid muuseas. Laulud kõlavad sagedasti. Matkale minnes, ümbrust korraldades, kiikudes, ikka lauldakse. Näidendeid, deklamatsioone ja isegi tantsu harjutatakse metsalagendikel, kus pole teisi nägemas-kuulmas. Need peavad ju olema üllatustena uudsed. Kui niimoodi on mängides õpitud mõnigad palad, korraldataksegi pidu. Siinkohal peab märkima, et nii spordi võistlusi kui ka pidusid saab huvitavamalt korraldada suuremais suvikodudes, väikseis, kus tegutseb vaid mõni rühm, kipuvad nad jääma loiuks ja igavaks. Selle põhjus on ju arusaadav. Suure rühmade arvu juures on ka võistlused nende vahel pinevad, niisama tuleb pidu mitmekesisema eeskavaga.

Lastele samuti kui täiskasvanuilegi, pakub erilist naudingut pimeduses leegitsev tuli. Suvikodus üks selline toimub kindlasti jaanipäeval. Lõkkehõhtud võiksid omada ka teatava eeskavalise osa.

Viimane pidu ja lõkketuli korraldatakse lahkumise eelõhtul. Siis lapsed kuidagi ei taha enam minna tavalisel ajal magama. Kõiki haarab mingi ärevus, ebamäärane „mürtsutahe“. Kurjuse ja karistuste abil seda täiesti maha suruda on raske, kui mitte võimatu. Sellepärast ei maksa seda püüda. Pärast õhtusööki korraldatakse jalutuskäike metsa, mere või jõe äärde ja teistesse armsaks saanud kohtadesse, lauldakse neile oma lahkumislaulud. Kui pimeb, süüdatakse „jaanik“. Nii lendab aeg. Varsti jäävad uniseks väiksemad ning nad viiakse magama. Suuredki ei jää ärkvele palju üle südaöö. Mürtsutahe on viisakuse piirides rahuldatud.

Olen näinud metsiku lõhkumise jälgi kandvaid vaipu, mis teadjate seletuste järele saanud kannatada ühel eelmisel suvel. Siis poisid rahuldanud oma lõhkumistungi voodiriiete, mööbli ja aknaruutude kallal. Peab küll arvama, et selle suvikodu tegevus ei kandnud kasvatuseks mingeid positiivseid tulemusi, pigem negatiivseid.

Olen aga näinud ka selliseid lahkumisi, mis ei jätnud mingit kahtlust, et suvikodu oli saanud lastele armsaks nagu tõeline kodu. Elati üle tugevat lahkumisvalu, valati pisaraid ja öeldi südamlikke hüvastijättusid. Mingisugust „mürtsu“ ei tehtud. See näitas, et suvikodus oli valitsenud õige kasvatulik vaim.

Suvikodud on meil seni olnud nagu kehvemate laste eesõiguseks, kuna omal kulul lapsi sinna saadab vaid mõni üksik lapsevanem.

See näitab, et neil pole seda populaarsust, mida nad kui lastele suvitamiseks kohaseimad asutused võiksid evida.

Võib-olla suvikodud pole oma senises tegevuses näidanud küllalt häid tulemusi, mis omakorda kaasa aitab halvaks paneva suhtumise tekkimiseks.

Selline olukord peaks aga kaduma. Suvikodud peavad kasutama maksimumi oma võimalustest, et kaasa aidata meie noorsoo kasvatusele külje tõstmisel. Selleks on meil aga vaja suvikodudesse asjatundlikke ning suure kohusetundega juhte-kasvatajaid.

Kaubanduslike koolide õpilaste suvepraktikast.

Marie Naaris.

Rahvusvahelise Kaubandusliku Hariduse Ühingu ajakirja nr. nr. 19 —20 (juuni 1936) esitab Dr. Süd Hof, haridusministeeriumi nõunik Berliinis, järgmise küsimuse: „Kas saab kool anda valmis äritegelast?“ Ta vastab: „Ei saa, vaatamata kooli tähtsusele äritegelase ettevalmistamisel.“ Ta jätkab: „Kool on abistajaks praktikale, tegelikule ärielule. Kui kaupmehelik praktiline tegevus võiks anda noorele inimesele küllaldaselt teadmisi raamatupidamises, kirjavahetuses, kalkultatsioonis jne., ei oleks kooli vaja. Kõiki vajalikke teadmisi aga ei saa anda praktiline elu tarvilisel määral lühikese aja jooksul, kuna koolil see on võimalik. Äritegevuseks kõlvulist isikut ei anna aga kool, vaid tegelik elu.

Kool on seda edukam, mida põhjalikumalt ta jõuab tutvustada oma õpilasi ärielus vajalike oskuste ja teadmistega, ja mida tihedamas seoses ta on majanduseluga ning selle muutuvate nõuetega. Sellisena teenib ta kõige paremini oma riiki ja rahvast.

Paljud koolid püüavad oma mõjutaset tõsta büroopraktika abil, tuues kooli ärielu igapäevast. Kõige tähtsat sellega ometi ei saavutata: tegelikku äri argipäeva, kuigi tööseadeldised ja -vahendid oleksid mõeldavalt parimad. Töö on ikkagi kunstlik, konstrueeritud, annab ühest küljest enam, kui tegelik elu ühes teatud ettevõttes seda nõuab, teisest küljest kaugelt vähem. Tegelik töö äris oma mitmekülgse palgega, juhuslikkuse elementidega, riisikoga ja ootamatusega, oma erilise õhkkonnaga, täiesti erinevana kooli õhkkonnast, õpetab hoopis põhjalikumalt ja alles teeb õpilasest äritegelase.“

Peatusin meelega pikemalt Dr. Südhofi vaadete juures. Ta annab nii koolile kui praktikale eritülesanded, viib nad teataval määral tasakaalu, sunnib üht teisega täiendama, ja nõuab senisest suuremat lugupidamist kooli vastu äriühingondade poolt. Seejuures peab kaubanduslik õppeasutus ajaga ja eluga kaasa minema, ei või milgi tingimusel maha jääda. Sellest järgneb muidugi ka õpetajate praktika väga tähtis probleem, mis Eestis alles täiesti lahendamata, mis põhjalikku omaette käsitlust nõuab ega mahu käesoleva teema raamidesse.

Dr. Südhofi väiteist võib teha järelduse, et kui ei ole võimalik äri tööpäeva tuua kooli, siis peab kool minema ärisse sellega tutvunema, s. t. võimaldama õpilasile praktikat, enne kooli, õppeaja kestusel ja pärast kooli lõpetamist. Viimasel rahvusvahelisel kaubandusliku hariduse kongressil Prahast a. 1935 (vt. „Eesti Kool“ nr. 8 — 1935, lk. 370) oli üheks diskussiooni teemaks küsimus, kuidas võimaldada välismaalist praktikat teise astme kaubandusliku kooli lõpetajaile (s. t. enne kõrgema majandusliku hariduse saamist). Siinjuures on huvitav märkida, et nõuti tasu maksmist praktikandile, sest et see annab võimaluse temalt täiesti korralikku ja intensiivset tööd nõuda; et otsustati samme astuda riikide valitsuste ees selleks, et saada kergemini valuutat, välispasse jne. Eriti toetas Taani vastavat resolutsiooni. Muidugi, meie rahvaarvult nii väikese riigina ei saa teisi, suuremaid, vanemaid ja jõukamaid kopeerida. Seda keelab esimeses järjekorras meie omapära ja erinevuste silmaspidamise vajadus, ja pimes kopeerimine ei ole kunagi õige. Me võime ja peame õppima, et selle abil ise luua meile vajalikke ja otstarbe-

kaid korraldusi; võime kasutada teiste kogemusi korrektiivide tegemiseks — suhteliselt umbes nii, nagu seda peavad tegema kool ja ärielu. Tahtsin vaid vihjata sellele, kui suureks loetakse praktika tähtsust mujal maailmas.

Meil on suvepraktika korraldus alles võrdlemisi noor ja ta maksab vaid kommertsgümnaasiumide kohta alates a. 1930, alul 3 nädala jooksul suvel pärast IV kl. lõpetamist, nüüd 4 nädala jooksul. Kolmeklassilises kaubanduskoolis ei olnud ta ette nähtud, kuigi Tallinna tüt. kommertsgümnaasiumis viisiks on anda kaubanduskooli lõpetajaile need praktika kohad, mis üle jäävad komm.-gümnaasiumi IV klassi õpilasist. Kaubanduskooli lõpetajaid ei seo aga enam kohustused kooli vastu, seega puudub koolil ülevaade selle praktika kohta. Kaupmeeste kool näeb ette kooliaegse praktika hoopis suuremas ulatuses: suvel pärast II ja III kl. lõpetamist à 6 nädalat; III klassist alates igal laupäeval kella 10-st tööpäeva lõpuni ja 10 päeva jõuluvahelajal. Et see kool aga alles 2½ aastat on tegutsenud, siis ei saa praegu veel ta praktika tulemustest rääkida. Tööstuskoolid, põllumajandus-, kodumajandus- ja teised erikoolid seisavad iseloomult kaubanduslikest õppeasutustist nii võrd eemal, et ma nende praktika küsimusi käesoleva teema käsitlusse ei saanud mahutada, kuigi see endastmõistetav on, et praktika üldpõhimõtted on kõigi kutsekoolide kohta samad. Olen pidanud püрдuma andmetega kommertsgümnaasiumist, kuigi see on väljasurev kool. Kuid seniseid kogemusi saab vahest kasutada tulevane kõrgem kaubanduskool.

Mul on olnud käepärast andmeid 99 Tallinna kommertsgümnaasiumide abituriendi suvepraktika kohta suvel 1936 (neist 77 tütarlast ja 22 poeglast). Tütarlaste kommertsgümnaasiumis on aastate jooksul välja kujunenud kindel ettevõtete ja asutuste nimestik, kelle poole kevadeti kool pöördub palvega meie õpilasi praktikale võtta sel juhul, kui õpilasel endal sellist kohta ei ole teada. Tütarlaste kommertsgümnaasiumi nimestik on mitmekesisem kui poeglaste kommertsgümnaasiumi oma, kuna esimeses koolis 2 lõpuklassi tõttu õpilaste arv on hoopis suurem kui viimases koolis.

Töökohtade arvu analüüsidest selgub järgmine pilt: 99 õpilasest on olnud praktikal —

linna ettevõtteis ja asutuses	20
ühistegelisis ettevõtteis (eriti ETK)	14
eraetevõtteis (a/s. kontorid)	12
Maapangas	11
riigiasutuses	10
erapankades (Krediit Pank, Tartu Pank)	9
ühistegelistes pankades (Eesti Rahva Pank, II Ühispank)	7
Eesti Pangas	6
Linnapangas	4
ühistegelikus kindlustusettevõttes	3
vähemais kaupluses	2
vallakantseleis	1
Üldse pankades on olnud praktikal 37 õpilast ehk 37,4%.	

Eelmiste aastate suvepraktika admeist on mul jäänud üldmulje, et ikka on olnud domineerival kohal linna asutused ja pangad, ja et ikka just seal töö on olnud kõige ühetoonilisem. Siis ei olnud asutuste ja ettevõtete juhatajad kuigi palju harjunud selliste õpilasist praktikantidega ega pööratud neile rohkem tähelepanu, kui just hädasti vaja. Nii tuli siis ette, et praktikant mitu nädalat õmbles ainult kauste, või tippis ainult masinal, või arvutas arve-

laual jne., ja lahkus praktikalt teatava vastumeelsusega nii ühetoonilise töö vastu. Asi näib olevat praegu tublisti paranenud, kui vaadelda 1936 a. suvepraktika andmeid: 91 õpilasest, kellele ma esitasin sellekohase küsimuse, ütlevad vaid 6, et nad peaaegu mitte midagi ei ole juurde õppinud. Pankades (nagu Eesti Pank, Krediid Pank, Tartu Pank) tutvustati õpilasi ainult ühe osakonna töödega. Paranemine on olenenud nähtavasti ühe või teise juhtiva ametniku heatahtlikkusest, sest mitugi tööala puudutatavat vastust on üsna lakoonilised: kirjade registreerimine, masinkiri osakonna tööde alal jne. Nii suurile ettevõttele, nagu need pangad, ei saa seda ühekülgust teha etteheiteks, sest 4 nädala jooksul ei saa tõesti kedagi kogu suure ettevõtte töödega tutvustada, kui praktika hoopis pinnapealseks vaatlemiseks ei pea jääma; ühel alal või osakonnas tegeldes suudab praktikant aga juba töösse süveneda, ta omandab sealt midagi meespüsimamat, mis talle tulevikus võib olla kasulik. Siiski on mul kujunenud arvamine, olles lugenud mitme aasta jooksul õpilaste päevikuid praktika kohta, et neil vähestel juhtudel, kus õpilane sattus kitsamal alal tegelevasse eraettevõttesse, ta omandas sealt peale oskuste ja teadmiste ning harjumuste ka üldvaate kogu äri käigu ja asjaajamise kohta. Ta ei tippinud nii palju masinal, või ei kirjutanud nii palju müügi-ordereid, või ei korraldanud arhiivi jne., nagu ta seda oleks teinud suur-ettevõttes, aga ta käis postil, pankades, teisis ettevõtteis, kirjutas kirju, pidas raamatuid, arvutas jne., lühidalt, tutvunes äri- ja tervikuga, leidis endale kindla koha ja ülesanded teiste hulgas ja muutus oma töös iseseisvaks. Nagu öeldud, näitavad viimased andmed paranemist, töö on muutunud vahelduvamaks ka suurettevõtteis. Kaheksal juhul on õpilasi pankades tutvustatud ettevõtte üldorganisatsiooniga, samuti 8 juhul a/s. kontorites ja ETK-s, mõnel juhul igatahes praktikandi omal palvel.

Teiselt poolt on praktika suures ettevõttes õpilasele kasulik selles mõttes, et ta seal võib hiljem kergemini leida koha, mida ei saa pakkuda väike ettevõtte. Mul ei ole võimalik esitada selles küsimuses kindlaid arvuksid seniste lõpetajate kohta, aga ma tean, et ETK-s töötab praegu kindlail kohtadel 21 tütarlast kommertsgümnaasiumi ja 5 tütarlast kaubanduskooli lõpetanuist. Krediid-Pangas on neid mitu, ja väga kodune tundub Tallinna Linna Hari-dusosakonnas, kus hulk naisametnikke on pärit tütarlaste kaubanduslikest õppeasutustist. Neid leidub ka k/m. J. Puhk ja Pojad, samuti mitmel pool mujal. Igatahes on paljudel juhtudel tutvus ja kohasaamise võimalus pärit praktika ajast.

Enam-vähem hakkab kaduma vaade, et praktikakoht on kasulik ainult praktikandile, s. t. õpetab talle oskusi ja annab teadmisi, praktikant ise aga on vaid koormaks, keda tuleb õpetada ja juhatada, tähendab — temale aega kulutada. 91 õpilasest olid 2 ka veel mullu midagi sellelaadilist kuulnud. Tööga teataval määral juba kohanenud praktikant annab õige tugevalt oma tööjõudu, pingutades end väsimuseni, mis eriti alul on sellest tingitud, et ta veel ei oska katkestamatult, pidevalt ja intensiivselt töötada. Et praktikandi töö tulemused sugugi tähtsusetu ei ole, näitab asjaolu, et tihtigi palutakse praktikante pärast ametliku praktikaaja lõppu veel edasi tööle jääda, muidugi siis juba tasu eest, kuna ametnike suvepuhkuse tõttu nende asendamise on tarvilik. Tasust huvitatud ja terviselt tugevamad õpilased ongi seda teinud. Et praktilal olevate õpilaste tööjõu rakendamist ettevõtte või asutuse teenistusse tõesti nüüd enam hinnatakse kui eelmisel aastail, nähtub sellest, et õpilased üha rohkem on hakanud rahalist tasu saama. Möödunud

suvel said tasu 41,5% tütarlastest, Kr. 6 kuni Kr. 40, keskmiselt Kr. 25 suuremal osal kohtadel. See oli muidugi vabatahtlikuks tunnustuseks, et töö oli tasu väärt. Tasu maksid kõik suuremad pangad, ETK, aktsiaseltsid ja 4 linnaettevõtet. Pankade alal olid erandiks Maapank ja Tartu Pank, kes seda ei teinud. Oleks väga soovitatav, et mitte ainult suurettevõtted seda ei teeks, vaid et ka linna-asutused, samuti riiklikud ettevõtted (nagu raudtee) ja riigiasutused (ministeeriumid, riigi statistika keskbüroo jne.) ette näeks väikese tasu maksmise eelarve korras, või leiaks selleks mingi summa. Õpilane röömustaks isegi 5 krooni üle. Pealegi lähevad teated paremate ja halvemate praktika kohtade üle õpilaste kaudu edasi. Mäletan, näit., et kord praktika-kohtade jagamisel keegi ei tahtnud minna ühe suurema kaubamaja kontorisse, kuna seal nõudmised töö suhtes olevat suuremad kui mujal. See hirm on teataval määral mõistetav: IV klass kommertsgümnaasiumis on kavalt kõige raskem ja õpilased kevadel väsinud. Siis võib tekkida ka mure 4-nädalase pingutava töö pärast, mille raskused kuulujuttudes tõelisuse kahtlemata ületavad. Samuti levivad teated tasust, ja asjaolu, et seda makstakse vaid mõnel kohal, seab osa praktikante eesõigustatud seisukorda ja võib tekitada teistes ebasoovitavaid tundeid. Seepärast oleks tarvilik väikegi tasu kõigil praktika-kohtadel, ja see ei teeks raskusi ka linna- ega riigiasutusile.

Kui vaadelda aruannet praktikantide töö kohta, siis paistab silma tööde mitmekesisus, kuigi need üksiku praktikandi seisukohalt ühekülgsed võivad olla. Pankades on praktikandid töötanud enam neil aladel, kus otse publikuga ei ole tegemist olnud, näit. abijõududena diskonto-osakonnas, raamatupidamises, inkasso- ja hoiusummade osakonnas masinkirja töödel, kontokorrentide alal, on kirjutanud välisvaluuta tšekke, koostanud kursisedeleid, teinud valuutade ümberarvutusi, pidanud „Nostro“ ja „Loro“ korrespondentide raamatuid jne. Maapangas on tegeldud kartoteegiga, postilauas, arhiivis, registratuuris; raamatupidamise osakonnas on sisse kantud laene, koostatud ja kontrollitud aruandeid jne. Kontorites on peetud üksikuid abiraamatuid, kirjutatud ja kontrollitud kviitungeid, kassa- ning müügiordereid ja arveid, kasutades seejuures arvelauda ja -masinaid, tehtud väljakirjutusi, saldeeritud ja lõpetatud raamatuid. Mõned poeglase kommerts-gümnaasiumi õpilased on töötanud laos, võtnud osa kaubamüügist ja ühel on isegi tulnud kaupu vedada.

Linna- ja riigiasutuses on praktikal olnud peaaegu eranditult tütarlapsed. Igal pool on vajatud masinkirja oskust, kuna muidu tööd asutuste iseloomu ja nendes toimuva tööjaotuse järgi on kaunis erinevad olnud. Näit. hari-likud kantsleitööd, dokumentide, kirjade ja aruannete koostamine, registra-tuur, telefonogrammide vastuvõtmine ja edasiandmine, palga arvutamine ja palgalehtede koostamine, äritunnistuste andmine, gaasi-, elektri- ja vee-maksu vastuvõtmine, valuuta ümberarvutamine, sisse- ja väljaveetavate kaupade keskmiste hindade leidmine, kalkulatsioon, tulumaksuga seoses olevad tööd jne.

Otsesemas seoses kooli kavaga on töö pankades (välja arvatud Maa-pank) ja kontorites. Kommerts-gümnaasiumi III ja IV klassides omandatud teadmistest on töö juures vaja olnud masinkirja, arvelaua ja mõnel juhul arvemasina käsitlemise oskust, kaubandusaritmeetilisi teadmisi (%% arvu-tamine, diskonteerimine), algteadmisi raamatupidamisest. Siiski 14% ei ole tulnud neid teadmisi kasutada. Sellevastu leiame õpilaste vastuste hulgas tihti märkusi, nagu: need teadmised on hõlbustanud arusaamist, vilumus

on saavutatud kergemini, on omandatud suurem osavus masinkirjas, arvelaalul jne.

V klassis I semestri jooksul on osa õpilasi saanud kasutada praktikal omandatud või süvendatud teadmisi ja oskusi. See on kõige enam võimalik olnud kirjavahetuses, nagu vastuseist selgub: seda ainet on nimetanud 28% vastajaist, 20% nimetavad raamatupidamist, 31% piirduvad üldise jaatava vastusega, 28% vastavad eitavalt. Et 45,5% õpilasist on töötanud praktika-kohtadel, mil kooli kavaga puudub otsene side (peale masinkirja ja arvelaau, mille tundmist siiski suuremalt osalt vajatud), nagu linnavalitsuse osakonnad, Perekon-naseisusamet, Vaestelastekohus, Keskhaigla, ka Maapank ja ühistege-lised kindlustusettevõtted, siis on see täiesti arusaadav.

Juhtivate jõudude ja kaasametnike suhtumine praktikantidesse on olnud igal pool väga sõbralik ja heatahtlik. See selgub esiteks hinnangust, mis on antud praktikatumnistusil. Harva esineb väljendus, et praktikant on temale usaldatud ülesanded täitnud korralikult, suures enamuses on hinnangud „hea“ või „väga hea“, sageli aga on antud täpsem iseloomustus, nagu „töötas hoolsalt ja arusaamisega“, „väga korralik, täpne ja asjatundlik“, „püüdlük, usin ja kohusetruu“, „eeskujulikult hoolas, kohanes kiiresti“, „töötas suure innu ja hoolsusega“, „suhtus tõesse täie hoolega, avaldas arukust ja saavutas häid tagajärgi“ jne. Need ei ole tihtigi mitte hinnangud koolis häile õpilasile, vaid ka nõrgemaile. Arvan, et ma ei eksi palju, kui sellest järeldan, et prak-tika näol esimest korda astub õpilase ette otsene elu oma raskustega ja äratab igas inimeses uinuva tahte läbi lüüa mingil väikeselgi, kitsalgi alal. Selle tahte võis kool alla suruda oma suure ainete hulgaga ja suure võistlusega klassis, kuna aga piiratud alal inimene on suuteline rohkem andma.

Ka õpilaste isiklik arvamine tõestab suhtumise sõbralikkust. Peale eespool nimetatud kahe juhu on see olnud igal pool väga hea. Juhatust ja õpetust on lahkesti antud igal pool, on oldud saamatuse ja vigade puhul kannatlik, ametnikud on praktikante kohelnud kolleegina jne. Eelviimasel suvel pakuti kohta Krediit-Panka ühele meie praktikantidest, ja võeti ta möö-dunud kevadel, peale kooli lõpetamist, kohe ametisse. Ka nüüd ütleb üks abiturientidest, et koht on teda ootamas, ja kaks nimetavad, et neid ei ole tahetud tulema lasta, sest kohad on neile olnud vabad.

Küsisin ka õpilaste isiklikku arvamist praktika tulemuste kohta. Kahjuks on suur osa vastajaist, eriti kõik nooredmehed, liiga vähe end aval-danud, on piirdunud omandatud oskuste ja teadmiste loeteluga ning üldise hinnanguga „tulemused olid head“ või mõnel juhul „tulemused olid rahul-davad“. Sellise üldhinnangu annavad 37% õpilasist. Teiste vastuseist leiame aga ka täpsemaid andmeid. 22% rõhutavad praktiliste oskuste ning teadmiste ja tegeliku tööoskuse omandamist; 8% arvavad, et praktikast võib tulevikus olla kasu; 13% leiavad, et praktika on võimaldanud ametiasutuse või kon-tori õhkkonda ja korda tundma õppida; 9% hindavad kogemuste omandamist suhtumises inimestesse ja käitumises nendega; 7% ütlevad, et nad midagi ei ole juurde õppinud. Üksikud vastused on huvitavad, nii et luban endale mõnda neist tsiteerida.

1. „Töega olin väga rahul ja töötasin naudinguga. Väsimust tunda polnud üldse aega. Need kaks kuud olid nagu kaks sammu tegelikule elule lähemale, laiendades silmaringi ka elule väljaspool kooli“.

2. „Mis puutub uue juureõppimisse, siis omandasin ma sealt võrdlemisi vähe sellist, mida läheks vaja mõnel teisel ametikohal. Kuid palju õppisin juure käitumises. Õppisin kohtlema inimesi, nagu see on kohane ametnikule, õppisin kohanema iga mulle kätte antava

tööga ja ametiasutuse distsipliiniga. Seda kõike on vaja igasuguse töö juures, ja ma olen rõõmus, et ma olen omandanud mitmesuguseid teadmisi ja kogemusi, mida ma ilma praktikaajata poleks saanud“.

2. „Suvepraktikast on mulle jäänud päris head mälestused, nimelt muutusin palju iseseisvaks, sest enne puudus mul iseseisvus täiesti. Mitmesugused head ja halvad kogemused õpetasid mind päris tublisti. Siiski palavate ilmadega praktikal käimine tegi mind kole närviliseks. Sellepärast oleks praktika aeg talvel palju parem, sest suvi peaks olema puhkuseks. Paljude tervisele mõjub praktika kahjulikult. Kohates suvel tänaval mõnd koolilõde paistis mulle eriti silma närvilikkus, kahvatus ja väsinud ilme näol. Suvepraktika mõjub halvasti ka talvisele õppetööle. Õpilast ei saa siiski võtta kontoriametnikuna, kes nii suvel kui talvel teeb 6 tundi päevas tööd, kuna õpilase töö talvel on tihtigi raske ja ulatab 9 tunnini, aga sageli ka üle selle.“

3. „Leian, et praktika aeg on kasulik ja tarvilik igale. Kuna omandame koolis ju peamiselt teoreetilisi teadmisi ja tegeleme kitsamais piirides, avaneb meil praktikal juhus omi teadmisi ka laiemal alal kasutada. Õppisin praktikal küll vähe, kuid siiski tean nüüd, milliste asjadega tegelevad suuremad asutused. Muidugi väiksemas ettevõttes praktikal viibimine on kasulikum, seal omandame rohkem oskusi.“

4. „Selline praktika on minu arvates väga tarvilik. Saanud kaubandusliku hariduse, loodame saada ka vastava koha, ja on tänuväär, kui võimaldatakse juba enne kooli lõpetamist tutvuneda tingimustega, mis meid ootavad. Praktikandina koolist on kergem harjuda töökohas valitseva õhkkonnaga, sest siis suhtutakse, ma usun, praktikandisse suurema heatahtlikkusega ja see võimaldab paremini harjuda tööga. Ka arendab praktikal olemine üldiselt.“

5. „Võin kõigiti rahul olla tulemustega. Ei olnud praktikast kasu niivõrd töö õppimisena, sest tööd olid isendast võrdlemisi lihtsat laadi, kui just teatud julguse ja enesekindluse saamisena. Koolis mõtlesin tihti, et kui need harjutused siin juba nii väsitavad ja keerulised on, mis siis veel päris tõsine töö võiks olla, ja kas sellega üldse saab hakkama. Sellepärast oligi enne praktikale minemist nagu kartust, kuid ühtlasi ka uudishimu. Praktika näitas, et ka mina tulen nende töödega toime, mida teevad palgalised ametnikud, ja et olen suuteline täitma oma kohustusi; et töö ei olnudki nii keeruline ja raske ning kõiki meeli pingul hoidev, nagu alul arvasin. Ühtlasi äratas praktika suure huvi töö vastu ja avas nagu silmad ajale, mil tahame saada alalist tööd ja elada iseseisvana; ta andis nagu enesekindlust.“

Neis tsitaatides on nii palju praktika kasuks rääkivat, et ei tahtnud ühtegi vahele jätta. Et õpilane iseseisvamaks muutub, et ta aasta hiljem kooli lõpetades mitte ellu ei astu kui munakoorest väljuv kanapoeg, see on talle olnud suureks plussiks koha otsimisel, rääkimata ta teadmistest. Praktikal olnud õpilane on end kord tundnud tarviliku kruvina majanduselu hiiglasmasina ja seda tunnet ta ei unusta. Huvituseta ei ole ka õpilaste poolt nimetatud negatiivsed nähted. Miljöö võib rikkuda noore inimese töekspidamisi. Mainisin juba eespool, et IV klassi kava on senini olnud eriti raske ja selle klassi lõpetamisele otseselt järgnev praktika võib tervislikult halvasti mõjuda, mida hiljem järgnev puhkus, tublisti lühendatult, ei suuda parandada. Siin on tõesti midagi, mis peaks tulema kaalumisele kõrgema kaubandusliku kooli suvepraktika määramisel.

Igal pool, kus riik, seltskond või äriühingonnad hoolitsevad kaubandusliku hariduse levimise eest, peetakse väga oluliseks kaubanduslike õppeasutuste ja äriühingondade kontakti. Kool peab ju ajaga kaasa sammuma, aga kuidas oleks see tal võimalik, kui ta majanduselu nähtusi ainult raamatuist õpib tundma. Riigile on vaja igakülgselt haritud kaupmeeskonda, kelle üksik liige näeks kaugemale, kui oma kitsas huvipiirkond seda võimaldab, ja kust võiks see tulla ilma vastava koolikorralduseta, mis annaks talle võimaluse laiendada oma üldhariduslikku horisonti majanduslike perspektiivide abil. See pärast peavad äriühingonnad õppima kaubanduslike koole hindama, kuna need varustavad oma õpilasi ka soliidsel üldharidusega. See vastastikune väga tarvilik lähenemine toimub teataval määral kooliaegse praktika abil, pikkamisi aga järjekindlalt. Kuna kommertsgümnaasiumid kuulusid üld-

hariduslikkude koolide võrku, ei olnud olemas mingit ametlikku lähenemist. Kaubanduskoolidele — nii I kui II astme koolidele — oleks seda aga samuti vaja, nagu kaupmeeste koolile, kes selleks on teinud esimesed sammud. Kuid minu arvates peab selle vajaliku kontakti initsiatiiv, suuna ja ulatuse määramine jääma kooli ülesandeks; meie ärieringkondadele on selline ülesanne alles liiga võõras.

Milliseid näpunäiteid võiks anda kaduv kommertsgümnaasium oma järeltulijale? Ideaalne oleks õpilase seisukohalt, kui ta tõesti saaks kasutada koolis omandatud oskusi tegeliku töö juures, võib ju olla, et veidi teisel kujul, sest kooli teooria ei saa ju lahendada kõiki, lugematul arvul mitmekesiseid praktilisi küsimusi. Võivad erineda võtted ühe või teise töö juures — see ei ole mingi süü koolile, kui ta aga üldiselt on ajaga kaasa läinud.

Tähelepanu väärib küsimus, mis on praktikandile kasulikum: kas süvenemine ühte tegevusalasse või püüdmine omandada mitmesuguseid oskusi, s. t., kas kool peaks eelistama praktika kohtadena suuri või väikseid ettevõtteid ja asutusi. Mulle näib, et ärilise iseloomuga ettevõtted võiksid olla praktikaks eelistatavamad, kui linna- ja riigiasutused, kuna kooli senine kava äri- listele ettevõtetele lähemal seisab.

Tasu peaks maksma iga praktikaandja, et õpilastel puuduks põhjus eelistada üht praktikakohta teisele. Tasulise töö puhul on praktikaandjal õigus nõuda praktikandilt rohkem ja ei tarvitse temale vaadata kui külalisale.

Kui kõrgem kaubanduslik kool oma õpilasi tööga üle ei koorma, võiks praktikaaajaks endiselt jääda suvi. Jääb tundide arv ja ainestik umbes praegu- sele tasemele, vajab küsimus kaalumist.

Lähedane kontakt kooli ja ärieringkondade vahel on tähtis mitte ainult õpilaste, vaid ka õpetajate praktika huvides.

Käesolev majanduslik ajajärk nõuab, et teda väga tõsiselt arvestataks. Sise- kui ka välisturg peavad laienema, ja äritegevus vajab selle tõttu uusi jõude. Praegu oleme küll sellises seisukorras, et meie kaubanduslike koolide lõpetajaid ei saa ära paigutada nende haridusele vastavaile kohtadele. Aga asi peaks tulevikus paranema peale majandusliku arengu ja sellest tekiva suureneva nõudmise ettevalmistatud tööjõu järele ka selle läbi, et seadusandlikul teel parandatakse kaubanduslikku haridust evivate isikute seisukorda. Kui hakatakse nõudma kaubandusliku kooli lõputunnistust igal ärilise tegevuse alal, siis võib loota, et tööjõu nõudmine ja pakkumine omandavad enam- vähem normaalse tasakaalu. Siis omandab ka praktika senisest suurema tähtsuse ja temale tuleks arvatavasti anda rohkem ruumi õppekavas. Toonitan veel, et põhimõtteliselt tuleb lahendada küsimus: kas peab praktika andma praktikandile üldvaate sellest osast, mis tal edaspidi tuleb täita majanduselus, või peab ta andma oskusi. Kaht ülesannet korraga lahendada võib osutada raskeks.

Austria ministeeriuminõunik prof. Ottel arvab oma riigi kohta, et spetsialiseerumine Austrias enam sel määral võimalik ei ole kui enne ja et kool peab õpilast ette valmistama majanduslikule tegevusele üldse, mille raamides võiks tulla kõne alla lähenemine ühele või teisele erialale erioppe- ainetega kaudu, nagu kaubateadus, kalkulatsioon, käitisõpetus, müügipsühholoogia jne. Ka meie oleme liiga väike riik, et kitsalt spetsialiseeruda. Kaubandusliku kooli lõpetaja peab olema valmis mitme ala jaoks, aga aluse selleks peab andma tubli üldhariduslik treening, ilma milleta ei ole mõeldav tegutsemine iseseisvamaail ja vastutusrikkamaail kohtadel, ja mille abil tarvilik spet-

sialiseerumine töökohal on kergemini saavutatav. Tütarlaste osa on ju lihtsam: neile jääb teiste initsiatiivi täitmine ja ainult vähesel määral nõuame neilt oma enda initsiatiivi rakendamist. Noortemeeste seisukord on teine. Neist kujunevad juhid, sellepärast on ettevalmistuse nõue, eriti praktika seisukohalt, nende suhtes hoopis tõsisem. Kahtlemata peaks siin kaalumisele tulema ka praktika välismaal, nagu seda väga taotleb Taani, kasutades selleks Rahvusvahelise Kaubandusliku Hariduse Ühingu mõju sellesse Ühingusse kuuluvate riiklike gruppide kaudu.

Aianduse õpetamisest täienduskoolis.*)

H. Kõiva.

Aianduse õpetamine on seotud paljude raskuste ja vastoludega, mida esitab selle aine erinev seisukoht teiste õppeainete hulgas.

Aiandus on kõigepealt oskusaine, mille käsitlemine eeldab arvukaid praktilisi töid ja harjutusi, kooliaasta kestvus aga pakub selleks just kõige vähem võimalusi.

Ta pole mingi väljakujunenud eksaktne distsipliin, nagu seda on matemaatika ja mitmed teised õppeained, kus aeg ei too enam olulisi muudatusi sisus. Siin on palju teaduslikult kontrollimata empiirilisi elemente. Erikuksimuste uurimused võivad tuua põhjaneva tähtsusega ümberhinnanguid. Alatasa ilmuvad turule uued sordid, esitatakse uusi töövõtteid, uusi vahendeid.

Komponente, milledest sõltuvad töötulenused ja toodang, on aianduses palju; nad on õige suurtes piirides varieeruvad ning nende koordineerimine on väga komplitseeritud. Pealegi tuleb rakendada selleks teadmisi ja oskusi paljudest teistest eridistsipliinidest, näit. botaanikast, mullateadusest, keemiast, mikrobioloogiast, entomoloogiast, tehnoloogiast jne.

Aianduses esineb kaks diametraalselt erinevat põhisuunda:

a) tuluaiandus — puht-produktseerimise eesmärgiga, rajatud ratsionaalsuse, ökonomia ja taylorismi printsiipidele, ja b) iluaiandus — praktilisest teeliste eesmärkidega rakenduskunsti alana, mis kodude kaunistamise aktsiooniga saanud eriti aktuaalseks.

Need asjaolud ütlevad meile seda, et aianduse õpetamisel peame esijoonel õpilastele kätte näitama säärase töömeetodi, mis neil pärastises elus iseseisvalt võimaldaks ajaga kaasa sammuda ning olude ja huvide kohaselt süveneda eriküsimustesse. Sest koolis suudame pakkuda ainult piiratud ulatuses algteadmisi ja oskusi, mis juba mõne aasta pärast võivad olla vananenud ja hüljatud.

Alljärgnev tahab olla üheks katseks püüdlustes sinna poole.

Töökavad.

Praktika võimaluste loomiseks tuleb aianduse tunde suuremal arvul koondada sügis- ja kevadsesoonile. Südatalvel võiks piirduda 1—2 tunniga nädalas. Töökava ei saa siduda kindlate daatumitega, nii nagu seda prakti-

*) Kokkuvõtte Täienduskoolide õpetajate päeval Tallinnas, 23. märtsil peetud referaadist.

seeritakse teiste õppeainete puhul, sest ilmastikku ja vegetatsiooni arenemist-asteid pole võimalik ette näha.

Töökava on otstarbekas koostada kontsentrite kaupa. Igal kontsentril olgu piiratud ulatus, keskendav teema, tervikuline iseloom ja detailiseeritud kavastus. Viimases tuleks ette näha järgmised asjaolud.

1. Kontsentri aine: a) teoreetiline osa, b) demonstratsioonid ja vaatlused, c) harjutused ja praktika.

2. Töökoht ja vajalikud tööriistad, pildid, tabelid, mudelid, kollektioonid jne.

3. Kirjandus: leheküljed õpperaamatus, ajakirjades jne.

4. Tööaeg: tundide ligikaudne arv.

5. Õpilastelt nõutavad kirjalikud ülesanded ja joonised.

Iga kontsenter on soovitatav kirjutada eraldi lahtisele lehele, mis võimaldab neid soovikohaselt ümber paigutada, täiendada ja uuendada. Õppeaasta kohta tuleb sääraseid kontsentreid üsna palju. Need rühmitada sügisesteks, talvisteks, kevadisteks ja suvisteks.

Selline töökava kujutab endast valmis tööplaanide mappi. Õpetaja leiab siit läbimõeldud instruksioonid igasugusteks olukordadeks.

Individuaalse tööviisi rakendamiseks on kasulik iga kontsentri kohta koostada veel vastav arv tööjuhatusi õpilastele, kus on märgitud täpsed allikad, mida nad peavad lugema ja mida loetust eriti tallendama, samuti ülesanded ja instruksioonid praktikumi aruannete koostamiseks jne.

Tööviis.

A. Teoreetiline osa. Senini on aianduse õpetamisel kõige rohkem kasutatud nn. lektori meetodit, s. o. ettejutustamist, dikteerimist, aga ka küsimus-kostmismeetodit. Neil puhkudel ei ole õpilased teadlikud eeloleva töö ulatusest, neis areneb teatav ükskõiksus, milles loodetakse ainult õpetajale, ja tehakse päevast-päeva ülesantud tükitöö. Õpilaste üleskirjutused, mis tehtud ettejutustamise järele, ei kannata ei sisuliselt ega keeleliselt mingit kriitikat. On aga tarvilusel mõni õpik, siis võivad õpilased oma passiivsust tunnis põhjendada arvamusega, et eks seda kõike või ju raamatust pärast niikuini lugeda.

Õpilaste huvi ainega edasijõudmise vastu saame tõsta sel teel, et õppeaasta algul teeme neile teatavaks poolaasta, resp. aasta töökava, andes neile välja kontsentrite nimestiku, mille nad ise võivad kanda järgmiselt lineeritud väikestesse erivihkudesse, nn. tööraamatusse (juhul kui ei soovita või pole võimalik kasutada trükitud plankette).

Kontsentri nimetus	H i n n a n g			Õpetaja allkiri
	Teoreetiline osa	Praktiline osa	Kokku	
1. Kõogiviljade koristamine ja alalhoidmine				
2. Sügisesed taimekaitsetööd viljapuuaias				
jne.				

Aine läbitöötamine võiks toimuda järgmiselt. Anda kodus läbi lugeda teatavad peatükid õpperaamatust, ajakirjadest, käsiraamatuid jne. ja neist instruksioonide kohaselt (tööjuhatus!) koostada lühisõnaline konspekt.

Siin on algul suuri raskusi, sest ei osata eraldada olulist ja tarvilikku mitteolulisest, sõnastuses ollakse laialivalgud jne. Seepärast on vaja töövilmumise saavutamiseks mõned kontsentrivid läbi töötada kollektiivselt klassis.

Säärane konspekterimisoskus omab õppimisel ja ka elus väga suurt praktilist väärtust. Õpilased ise on seda kõigis ainetes illegaalselt spikkerite-kultusena juba ammu ja nähtavasti tagajärjekalt praktiseerinud. Ja miks ei võiks me muuta seda kultust legaalseks, kuna see kõigiti vastab vaimse töö moodsale ratsionaliseerimise tehnikale. Ulatuslikumate küsimuste läbitöötamisel on kasulik õpilasi tutvustada ka sedelite süsteemiga ja kartoteegiga, ilma milleta on tänapäeval raske läbi saada iseseisval uurijal.

Töö klassis kujuneks õpilastel siis nõuküsimisteks õpetajalt, aruannetega esinemisteks, selgitusteks ja arutlusteks, demonratsioonide, vaatluste ja harjutuste korraldamiseks jne.

Üksikute kultuuride igavaid kirjeldusi saab elustada sel teel, et laseme õpilastel koostada täpse töökava, kus punktide järjekorras on märgitud kõik antud taime kasvatamisega seotud üksiktööd maa ettevalmistamisest kuni saagi koristamiseni — ühes vajalike normide ja andmetega. Võttes töökava aluseks mõne pinnauhiku, näit aar, $\frac{1}{2}$ ha jne. või vajaliku saagi hulga, näit. 100 kg tomatite tootmise, siis pakub see head materjali ka kollektiivseks ja rühmatööks. Siin tuleb juba iseenesest tarvidus kalkultatsioonideks, hinnakirjadega tutvunemiseks jne.; õpitakse kasutama ka õppe- ja käsiraamatutes toodud ülevaatlikke tabelleid arvuliste andmetega, mis senini sageli on jäänud surnud materjaliks.

Konspektid, töökavad, skeemid, praktikumi aruanded jne. kantakse töövihkudesse, rsp. iga kontsentri kohta eribrošüüri. Ja hinnangu tehtud töö eest kannab õpetaja õpilase tööraamatusse (endastmõistetavalt ka oma märkimikku). Üks tervikuline osa on seega lõpetatud, võidakse alustada uut.

Sellise tööviisi rakendamisel on eelduseks, et õpilastel oleks kasutada vastav õpperaamat ja et klassi raamatukogus leiduks aianduslikku kirjandust ja aianduse ajakiri. Ei tohiks olla liialdatud nõudmine, et igas koolis, kus õpetatakse aiandust, peaks käima aianduse ajakiri. Ajakirjad on soovitatav kõita üksikute numbrite kaupa; mitte aastakäikudena, mis ei võimalda neid välja jagada eriküsimuste kohaselt paljudele õpilastele korraga. Ka „Tegeliku aianduse ja mesinduse käsiraamatut“ oleks õigem kõita osade kaupa ainet järgi (köögiljajaaed, taimekaitse jne.). Küsimuste kohta, milliseid ei leita õpilastel kasutada olevast kirjandusest, tuleks õpetajal ise koostada käsikiri, rsp. konspekt või äärmisel juhul see osa dikteerida.

Selle tööviisi arvustus. 1. Puudused. Tööviisi on õpilastele võõras, seetõttu töötempo aeglane ja klassi edasijõudmine ning teadmised ebaühtlased. Aine omandamisel pearaskus langeb nägemismälule. Õpetaja töökoormatus tõuseb. Ei ole õpperaamatuid ega klassi raamatukogus küllaldaselt arvu vastavat kirjandust. Esineb terve rida didaktilisemethodilisi puudusi jne.

2. Hüved. Tööviisi on elulähedane. (Ja täienduskool on senini olnudki paljudele hüppelauaks ellu). Õpilased õpivad iseseisvalt kasutama teaduslikku kirjandust ja vastust leidma üleskerkinud küsimustele autoriteetseist allikaist. Tõuseb huvi kutsealalise kirjanduse vastu, osatakse nõuda ja ära kasutada

rahvaraamatukogudes ja ajakirjanduses leiduvat materjali ning seega ajaga kaasas sammuda.

Iga õpilane harjub töötama omal algatusel ja vastutusel kindla sihi-teadvusega.

Kellelgi ei saa jääda kursusest mingi osa vahele, mis õpilaste koolist puudumisel muidu sageli võib juhtuda. Ka ei saada üksikute osade õppimisest ja ebameeldivaist töödest mööda hiilida, sest õpilane peab hankima hinnangud iga kontsentri kohta.

Õpilasel on võimalik kokkuleppel õpetajaga igal ajal sooritada vajalik praktikum või katse kontsentri lõpetamiseks.

Teadmiste hindamine on objektiivsem, sest poolaasta, resp. aasta kokkuvõtte tegemiseks on kasutada suur arv üksikhinnanguid (aritm. keskmine).

B. Praktiliste tööde korraldamine. Tavaliselt kohtame siin järgmisi raskusi.

1. Kooliaeg sügisel ja kevadel satub ühte kõige muutlikumate ilmadega, pori, külma ja sadudega, mis ei võimalda soovitud ajal väljas töötada.

2. Kooliajal saab aias teostada ainult piiratud arvu eel- ja järeltöid.

3. Aiatöökõs õpilased vajavad eririietust ja jalanõusid, millede muretsemisega sageli on tõsisemaid raskusi.

4. Majapidamis-, käsi- ja köögitöödel on nõutav äärmine puhtus, aias aga määrduvad õpilaste käed ja riided.

5. Õpilaste arv klassikomplektis on suur. Kõigile ei jätku tööriistu ja kõik ei mahu ka tegema sama tööd. Õpilasi rühmitades eritöödeks ei jätku aga õpetajal aega ega võimalusi iga rühma töö vajalikuks instrueerimiseks ja järelevahtamiseks. Seni osa õpilasi jääb tööta. Paljude töövõtete kätteharrutamisel on paratamatult vaja individuaalset drillimist ja korrigeerimist.

6. Mõni töö lõpeb otsa ja kõik õpilased ei saagi sel alal harjutada.

7. Aias tuleb teha palju korduvat füüsilist tööd (näit. maakaevamine), mis õpilastele muutub tüütavaks.

8. Aias on ahvatlevat söödavat materjali (õunu, marju), mis on tõsiseks kiusatuseks õpilastele ja kohe ahvatlevad distsipliini rikkumisele.

9. Kui koolil puudub oma aed või kooliaia juhatajaks ei ole mitte ajanduse õpetaja, vaid koolijuhataja või keegi teine, kelle soove ja eriarvamusi peab arvestama, siis teeb see asja veelgi keerukamaks.

10. Õpilaste töö on paratamatult puudulik ja vigadega, sest seda ju alles õpitakse. On üks võtte hädavaevalt selgeks saadud, tuleb alustada otsast uut. Eeskujulik aia korrashoid aga vajab vilunud oskustöölist.

Sellest ei taha sageli kõrvaltvaatajad aru saada ja tehakse teenimatuid etteheiteid nii õpetajale kui ka õpilastele, mis loomulikult ei tõsta kellegi töömeeleolu ja armastust asja vastu.

*

Ülaltoodust nähtub, et praktiliste tööde korraldamine on õpetajale võrratult raskem kui teoreetiliste tundide andmine klassis. See nõuab suuri ettevalmistusi, pingutavat organiseerimist, suurt vastutust ning väsitab nii füüsiliselt kui ka vaimselt. Selles mõttes on mõtlemapanev asjaolu, et mõningates koolitüüpides praktikatundide tasu õpetajale arvestatakse vaid 50% teoreetiliste tundide tasust.

Võimaluste leidmine, kuidas kõigist neist raskustest üle saada, ei ole sugugi lihtne. Kõne alla võiks tulla järgmised korraldused.

1. Tunniplaanis aianduse tunnid paigutada viimasteks, et õpilastel määratud riiete ja kätega enam ei tarvitseks klassi minna.

2. Võimaldada ettenähtud praktikumi sooritamist ka väljaspool tunde, pärast lõunat. Selleks lastagu osa õpilasi tundide ajal varem koju või rakendatagu neid tubasteks töödeks, nagu teoreetilise osa ettevalmistamine, mudelite (näit. vääristusviisid) valmistus, kollektsioonide korraldamine, jooniste, skeemide ning eelmiste praktikumide aruannete koostamine jne.

3. Tüütavaid ja korduvaid töid võib lasta teha ka tükitööna, kus teatava töönormi korralikul lõpetamisel vabaks saadakse.

4. Õpilastelt tuleb nõuda aruandeid oma tööviljakuse kohta, näit. mitu m maad on kaevatud tunnis, mitu taimet pikitud, mitu jooksvat meetrit külvatud jne. See ergutab tähelepanelikkusele, arvustamisele ja pakub väärtuslikku materjali kalkulatsioonideks.

5. Iga praktikumide tsükli lõpetamisel tuleb nõuda kirjalikku aruannet ühes normide, skeemide ja kalkulatsioonidega.

6. Klassikursuse lõpetamine tuleks viia sügisele ja teha õpilastele kohustuslikuks suvipraktikum, kus nad vastavil töö hooaegadel käiksid rühmiti kooliaias tööl, näit 1—2 näd. igaüks suve kohta. Praktikumile tuleku täpne aeg tuleks teatavaks teha juba kevadel, et suvel teenistusega seotud õpilased teaksid seda tingimusena sisse võtta oma töölepingusse.

Eriülesannete täitmist õpilaste oma kodudes suvel ei saa üldiselt kohuslikuks, sest paljudel õpilastel puuduvad selleks üldse võimalused. Samuti on vastuvõtmatu õpilastele kooliaias nimeliste peenarde ja katselappide korrashoiu kohustus, mis rikub täiesti nende puhkeaja vabadustunde ja tööde hooletusse jätmisel mõjub väga demoraliseerivalt.

Kokkuvõtteks võiks ütelda, et aianduse õpetamise edukuse tõstmiseks tuleks tõsiselt kontrollida seniseid tööviise ja võimaluste piires püüda rakendada individuaalset väljaõpetamist, milleks kõigepealt tuleb luua eeldusi korraliku kooliaia, tööriistade, õpperaamatute ja klassiraamatukogu soetamisega.

Eesti keele lugemaõpetamisest.

M. Meos.

Käesoleva teema all tahan puudutada lugemaõpetamist, lugemistunni ja õpilase koduse lugemise korraldust meie nüüdisaja algkoolides, esile tuues mainitud aladel tarvitataavaid õppeviise ja nende väärtusi töötulemuste seisukohalt ning märkides ka uusi võtteid, mis viiksid hõlpsamini ja kindlamini eesmärgile. Tarvitatavate õppeviiside ülevaate teen oma muljete ja kolleegidelt saadud andmete põhjal. Sellejärele tohiks ülevaade pakkuda pildi emakeele õppeviisidest ja korraldustest sel alal kogu riigi algkoolides.

1. Lugemaõpetamine.

Lugemaõpetamisega tuleb meie algkoolil tegemist teha, sest uustulnukate hulgas on analfabeete 50% ümber. On üksikuid koole, kus see prot-

sent langeb nullini või tõuseb sajani. Lugeaoskajaist uustulnukaist moodustatakse enamjagu koolides erirühmad, mis töötavad lahus kuni analfaabedid on jõudnud aabitsa läbi võtta. Viimaseks kulub aega 2—3 kuud. Lugeaoskajad sel ajal töötavad iseseisvalt, lugedes etteantud või korrates juba loetud palasid, kirjutades, joonistades jne. Õpetaja kontrollib ka nende töid. Osas kooles erirühmas olivad „lugejad“ võtavad osa ühiselt hääldamisest, tähtede maalimisest jne. On ka koole, kus erirühma ei moodustata, vaid kõik õpilased töötavad ühtlaselt aabitsa läbi. Erirühma moodustamine on tarvilik juhul, kui õpilaste ettevalmistus on väga erinev, kui mõned oskavad ladusasti lugeda igast kohast, teised tunnevad tähed ja loevad kokku veerides ja osa õpilasi on täiesti „pimedad“, s. o. ei tunne ühtki tähte või tunnevad mõned üksikud neist, kokkulumemisest ei ole aga neil aimu. Kolme rühma ei maksaks siiski moodustada, nagu mõnes koolis praktiseeritakse. See oleks täiesti võimatu eriti liitklass. Rühmatööst võiks juttu olla maakooles eelkooli ajal, kus õpetaja töötab vaid uustulnukatega. Teiste klasside juurdetuleku ajaks, kui neid on veel mitu ühes komplektis, peaksid esimese õppeaasta lapsed lugemiseosas töötama juba ühtlaselt. Eriti edasijõudnuile võiks anda lugemiseks lisapalasid, mis võivad aja puudusel mõnikord jääda ka kontrollimata; mahajäänute ning puudulikult arenenutega tuleb teha eriharjutusi ja eriajal, kuni nad omandavad kokkulumemise oskuse. Aabitsa-osa läbivõtmise järele oleks lubamatu nähtus, kus ikka püsivad veel erirühmad ja üks rühm on teisest ees vaid 10—20 pala võrra. Aja säästmise otstarbel tuleb eriti mitmeklassilises komplektis, esimesel õppeaastal lugemiseosas rühmad kaotada võimalikult ruttu ja klassiga ühtlaselt edasi minna, kusjuures vähemarenenud õpilased algul ei harjuta lugema tervet klassile etteantud pala, vaid neile jõukohast osa. Pala arutlusest võtavad nad osa koos teistega.

Puuduseks lugemaõpetamisel on, et õpetajad ei õpi küllaldaselt tundma uustulnukate võimeid, nende oskusi ja üldist arenemist, millele tuleb rajada töö, mis on töö lähtekohaks ja töö tempo määrajaks. Sellega on seletatav, et jäetakse tegemata rohkesti tarvilikku ja tehakse sagedasti asjatut ja üle-
arust tööd.

Emakeele õppekava nõuab uustulnukaile kõneoskuse ravimist. W. Wundt ütleb: „Lugemaõpetamise aluseks peab olema lapse kõnekeele — rääkimise arendamine“. Prof. Ernst Meumann märgib: „Pestalozzist saadik on kõnelemise arendamisel suur tähtsus; lugemine, kirjutamine ja kõne on ligidalt seotud; esimesel kahel võib olla edu, kui viimane (kõneoskus) on arenenud“. Selle tähtsa nõude jätaavad emakeele-õpetajad aga tähele panemata ja asuvad kohe lugemaõpetamisele. On argu lapsi ja just mittelugejate hulgas, kes ei julge suudki lahti teha rääkimiseks, kuidas võime neilt nõuda lugemise õppimist. Esimene asi on avada sarnaste laste keelepaelad, mida saavutatakse töö algul ühismängudega, õpetaja lahke kohtlemisega ja mitmesuguste võimaluste pakkumisega rääkimiseks. Kõneoskuse arendamine ei lõpe üleminekuga lugemaõpetamisele, vaid kestab ikka paralleelselt edasi. Igal hommikul enne päevatöö juurde minekut tuleb lasta kahel-kolmel lapsel jutustada, mida nad on näinud, kuulnud, läbi elanud jne. Seejuures ei jutusta mitte ainult soovijad, vaid virgutatakse jutustama ka aremaid. Algul jutustab eeskujuks ka õpetaja. Tuleks anda ette üldisi teemasid jutustamiseks. Parema edu saavutamiseks sel alal oleks väga tar-

vilik, et emakeele õpetaja õpetaks ka kodulugu, kus on rohkesti võimalusi rääkimiseks.

Teiseks tähtsaks eelduseks lugemaõpetamisel on häälikuteadvuse arendamine. Lapsed ei tunne teadlikult lihtsamaid kõne- (sõna) elemente — häälikuid. Kui ekslik on siis nõuda lapselt tähtede õppimist, kui tal ei ole veel selge, mille märgid on need. Tarvis pöörata suurt tähelepanu sõna kõlalisele koosseisule, et laps oskaks lahutada peast sõnu häälikuiks (analiüsida) ja häälikuid peast liita sõnadeks. Seda tööd võivad teha ühiselt kõik lapsed, ka lugedaoskajad; see on kõigile päris uus ja huvitav töö. Seejuures pannakse tähele, et häälikute saamine oleneb suu seisundist, parandatakse hääldamise defekte (koal pro kool, kiel pro keel) jne. Ka tuleb õigele hingamisele kui õige hääldamise põhieeldusele suurt rõhku panna.

Kõneoskuse arendamine ja hääldamisõpetus ühes hingamisharjutustega on suure tähtsusega ja tarvilikud kõigile uustulnukaile. Kui lapsed kõik või enamikus kooli tulles tunnevad tähed ja veerivad sõnu kokku, siis on täiesti ülearune aja kulutamine aabitsaosa läbi võtta järjekindlalt, vaid tähthaaval edasi jõudes. Tarvis hinnata ja arvestada ka seda tööd, mis on kodu tehtud, parandades ja täiendades vaid sellega, mis uus ja tarvilik. Ülaltoodud juhtumil tuleks teha vaid mainitud harjutusi kõnelemise ja hääldamise alal, harjutada õigesti kokku lugema täishäälikuid täis- ja kaashäälikuga, kokku lugeda raskemaid kombinatsioone ja võtta kohe raamat (aabits) tarvitusele. Kokkulugemise harjutusteks tarvitatagu mitmesuguseid vahendeid (vt. „Eesti Kool“ nr. 5 — 1936, lk. 230). Samuti ülearune oleks mainitud koosseisu juures lasta maalida või voolida või tikkudest laduda suurt antiikvat. Viimane oleks tarvilik vaid siis, kui lapsed ei tunne veel tähti. Maalides ja ladudes jääksid tähekujud neile paremini meelde. Tähtede tundjad aga võiksid kohe hakata harjutama kirjutamiselemente ja -tähti. Tuleb silmas pidada, et suurte trükitähtede maalimine ei sisalda kirjutamisiigutusi.

Kui enamik uustulnukaist ei tunne tähti, või tunneb üksikuid, siis peab aabitsa läbivõtmise tempo olema aeglasem ja kujunema umbes nii, kui see on kirjeldatud minu raamatu „Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“ praktilises osas. Seejuures tuleb silmas pidada, et praegusaja aabits ei ole lugemise alal uue andmiseks, vaid selle kordamiseks ja tarvitamiseks, mis omandatud mitmesuguste lugemisvahendite abil.

Vahendeist lugemaõpetamisel tarvitatakse vaid liikuvat-aabitsat ja sedagi sagedasti n. ü. muuseas. Ankeediandmed näitavad, et enam-jagu tunni aega paljudes koolides tarvitatakse aabitsapalakeste lugemiseks. Asi peaks olema aga ümberpöörduvalt: väike murdosa tunni aega aabitsapalakeste lugemiseks, muu aeg aga harjutamiseks mitmesuguste vahenditega! Ka tuleks virgutada lapsi omandatud oskusi tarvitama igal puhul: valigu selleks lapsed ise vastava kirjaga ajalehekuulutusi (lõigaku välja), lasteraamatuid jne. ning toogu neid kooli kaasa ettelugemiseks. Kui kool toimib lugemaõpetamisel õieti, siis tuleks tal hoolt kanda selle eest, et ka lapse kodu oleks teadlik õigest õpetamisest. Selleks tuleks korraldada kodustele õpetajaile — emadele loenguid ja näitetunde, mis oleks suureks abiks pärastisele koolitööle.

2. Lugemistund.

Emakeele õppekavas on üles seatud kõrged eesmärgid, mida peaks silmas pidama emakeele õpetaja ja mille poole tuleks püüda. Eesmärkidena

märgitakse: 1) arendada lapse kujutlus-, mõtlemis- ja tahtevõimet, üllastada tundeelu, 2) kujundada isikut, kes oskab kasutada kultuurvarasid ja täita lugemisel oma elu halle momente kauniste elamustega, 3) varustada lugemisoskusega selle sõna otsekohehes mõttes, et õpilane oskaks seda iseseisvalt tarvitada pärasises elus, et õpilases areneks kriteerium vahetegemiseks väärtusliku ja väärtusetu kirjanduse vahel jne.

Jälgides koolitööd, tähele pannes ka noorte ja täiskasvanute arusaamisi, võimeid ja huve, tuleb nentida, et paljudel juhtumel ollakse neist eesmärkidest veel õige kaugel. Lugemistehnika on küll omandatud, vahend on olemas, aga ei osata seda kasutada. Aegamööda roostetub vahend, mis on märgata paljude juures, kes aastate jooksul enam midagi ei loe, ja vaevaga omandatud lugemisoskusest ei ole midagi kasu.

Suurimaks puuduseks on, et loetust ei osata aru saada, sisu õieti mõista ega ette kujutada, ei osata kriitiliselt suhtuda loetusse. See on märgatav mitte ainult algkooli nooremais klassides, vaid algkooli vanemais ja ka keskkooli klassides, samuti nimetatud koolide lõpetanute juures. Näidete toomine viiks pikale.

Lugema tähendab sisu omandama. Lugejal peaks loetava sisu kerkima selgesti silmade ette. Lugemine oleks järelikult sisemine nägemine. Kas lugemaõpetajad on silmas pidanud muu hulgas ka Lehmensicki väidet: „Kui laps lugemisel midagi ei mõtle, siis kasvab temas arvamine, et lugedes polegi tarvis mõtelda. Nõnda õpib laps lugema mehaaniliselt; mis jaoks ta aga loeb, pole tal aimu.“

Lugemistundides paistab, et paljudes koolides üle riigi on emakeele õpetajail ära libisenud silme eest töö eesmärk ja töö ongi muutunud mehaaniliseks ja šablooniliseks. Enamasti kujuneb seesugustes koolides lugemistunni käik järgmiselt: Võrdlemisi lühikese ettevalmistusega, sageli ka täiesti ilma selleta, antakse lugemispala üles koduseks lugemiseks ja selle ümberjutustamiseks. Järgmises tunnis lastaksegi pala lugeda, lühemaid palasid korduvalt, esitatakse küsimusi (teevad seda õpetajad ja ka õpilased) sündmustiku jälgimiseks ja seletatakse uusi sõnu; sellele järgneb jutustamine, sagedasti ka korduv. Ja nii pala pala järele kuni klassile määratud lugemik on läbi, millega olevatki, seda on tihti kuulda, ka kursus läbi. Hakatakse „kursust“ kordama, lastes jälle lugeda ja jutustada lugemiku palasid. Säärased emakeele õpetajad toimivad nõnda, nagu tehti ja tehakse seda võõrkeele õpetamisel. Unustatakse ka ära, et lugemispalal on teeniv tähendus, ta on vaid abinõuks eesmärkide saavutamisel. Selle sisu ja sündmustiku mällu jäädvustamine ei võiks olla eesmärgiks, eriti nooremail õppeaastail. Õigete eesmärkide saavutamiseks ei ole seepärast tähtis lugemispalade ja loetud lehekülgede arv, vaid see, kuidas lugemispalad läbi töötatakse. Korraliku käsitusviisi tarvitamisel saame eesmärgile („kursuse läbi“) ka vähema arvu palade lugemisega.

Millist emakeele lugemistunni käsitlust võiks nimetada korralikuks, eesmärgile viivaks? Selle küsimuse juurde asudes tuleb puudutada nelja ala ja nimelt lugemist, jutustamist, uute sõnade seletamist ja lugemistehnika harjutamist.

*

Lugemise eesmärkidest on eespool juba jutt olnud. Kuidas saavutada neid eesmärke Juba aabitsa osas tuleb tööd nii korraldada, et laps loetud sõnaga ühendaks mõtte. Saades kombinatsioone (sõnu) mängides tä-

ringutega ja doominoga, lugemismasinas, töötades liikuva aabitsaga, tuleb lapsel eraldada mõttega sõnad mõttetult, maalides iseseisva tööna kummadki erirühma. Lugemispalakeste juurde minnes ei tohiks ühtki neist, ka vähematki, esitada ainult lugemiseks ja jutustamiseks, vaid tuleks esitada mõni ülesanne, mis sunniks õpilast mõttega jälgima sisu, ja mitte ainult selleks, et jääks meelde vaid sündmustik. Iga palakene võimaldab seda. Raskusi teeb ehk nende leidmine. Sellest peab aga üle saama.

Kui palakese juures on selle illustreerimiseks pilt, siis oleks ülesandeks: vaatle pilti tähelepanelikult, leia palas koht, mis räägib pildist, kas pildil on kõik nii kui on lugeda, mis teistiti, mida rohkem, mida vähem. Missugust pala osast saaks veel joonistada pildi, lugeda vastav koht. Võiks lasta ka joonistada. Joonis võiks olla õige lihtne: loomi ja inimesi ja teisi esemeid võiks algul märkida vaid joonte ja ristikestega. Peasi, et laps lugedes oleks sunnitud mõtlema, nägema sisemiselt; ülesmärkimine kohustab seda tegema. Pildile võiks anda ka nimetuse ja nii tekib juba algastmel õpilasel palast kava, ta kavastab palakese, teeb seda aga sisust olenevais piltides. See on hoopis midagi muud, kui õpetaja või autori poolt määratud uuest reast algavad osad; seesugusest ühest osast võib näha ja joonistada mõnel puhul mitu pilti, mitmest teisest osast kokku vaid ühe pildi. Kava osad ei pea tekkima mitte kunstlikult, välise vormi põhjal, vaid sisemiselt nähtult. Uute tegelaste juurde tulemine, tegevuse koha muutumine jne. toob esile uue pildi, vaatuse, nii nagu see on näidendites. Säärane kavastamine on tähtsamaid ülesandeid iga pala juures, mis sunnib lugema tähelepanelikult, nägema vaimusilma ees peenusteni kõiki tegelasi ja esemeid, nende seisukohti ja tegevust. Algul tuleb õpilastele seesuguseks tööks anda juhatusi, mõnd pala klassis ühiselt kavastades, hiljem saadakse sellega toime iseseisvalt.

Pildikeste kõrvale tuleb mõnikord joonistada loetu alusel mõne tegevuskoha (õue, mänguväljaku jne.) plaan. Kui palju tähelepanelikkust nõuab see lugemisel! Teekondade puhul („Suuskadel Vallastesse“, „Veetilga elukäik“, „Marjule“) märkida tee joonega ja selle juurde õigesse kohta kõik, millest oli lugeda.

Ülesandeid võib olla veel väga mitmesuguseid, mis oleneb pala sisust. Kui loetakse palakesi kavalast rebasest, siis märkida missuguseis lauseis paistab rebase kavalus. See võib olla vaid ühes kohas ja sõnas. Kui on aga esitatud seesugune ülesanne, tuleb õpilasel mõttega läbi lugeda kogu pala, võib olla, ka mitu korda, et leida õige koht. Kui palakestest esineb ilusamaid kohti nii sisult, kui vormilt, kauneid ütlisi, kui esineb rõõmu, kurbuse, kadeduse, viha ja põlguse avaldusi, kui on naljakaid kohti, siis tuleb ülesandeks teha need leida ja ära märkida. Iga pala juures esitada küsimusi vaid meeldivuse kohta oleks väga ühekülgne ja tüütu.

Kui palas on mõne mängu (kurn) või tegevuse kirjeldus ja see on õpilastele tundmatu, siis teha ülesandeks, märkida mängu või tegevust kirjeldavad kohad ja katsuda nende põhjal jõuda selgusele, kuidas toimub teatav tegevus, kuidas mängu mängitakse.

Palakeses kirjeldatakse tegevust talvel. Ülesandeks: Märkida kohad, mida tuleks välja jätta või natuke muuta, et looke sobiks ka mõne teise aastaaja kohta (Lapsed laanes. „Elav Sõna“ I, lk. 32).

Kui on lugu mõnest loomast või linnust, siis märkida palas nende tegevused, millest neid tunneksime, kui ei oleks nimetatudki nende nime.

III ja IV õppeaasta muistendite juures tuleks märkida, mis on neis muinasjutulikku, mis vastab tõele.

Pikemate palade juures, eriti vanemais klassides, avada töövihus iga tegelase jaoks lehekülg või pool, kuhu sisse kanda kõik tegelast iseloomustavad ütlused või toimingud.

Kõik need ja sarnased ülesanded tuleks esitada õpilastele pala või selle osa etteandmisel. Need sunniksid õpilast tähelepanelikult, otse uurides, palasse süvenema selle lugemisel ja teeksid lugemise huvitavaks. Õpilane ei saaks võib-olla hoiduda hüüdest: „Vaata, mida kõike saab lugedes lugemispalast avastada! Ja seda kõike teen omal jõul!“

Ülesandeid ühe pala kohta ei tarvitse olla palju. Lühikeste palade juures viib tihtipeale vaid üks ülesanne eesmärgile.

Ülesandeid tuleb esitada veel tundmatute sõnade ja keelendite märkimise ning jutustamise kohta, sellest aga hiljem.

Kui õpilased on ülesannete kohaselt läbi töötanud etteantud pala kas klassis vaikselt lugemisel või kodus, siis järgmine tund ei alga pala üldise lugemisega, vaid õpilased kannavad ette selle, mida nad pala lugemisel on leidnud ja teinud. Seejuures tekivad arutlused, vaidlused, tekib tarvidus sisu kontrollimiseks ette lugeda vaidluse all olevad kohad jne. Märgitud pilte ja sündmusi võrreldakse varemloetutega, ka piltidega kodusel ja koolielust jne., tuuakse esile lahkumineku ja sarnasus. Tehakse üldine kokkuvõte. Nii toimub õige lugemaõpetamine ja loetu põhjal õpilase üldine arendamine.

Nagu eespool juba tähendatud, teeb kohaste ülesannete leidmine raskusi. Siin peab õpetajal olema rohkesti leidlikkust. Hea oleks, kui õpetajad asuksid ühiselt välja töötama tööjuhatusi, nagu tegid seda Virumaa õpetajad 1935. a. suvekursustel. Uuemais lugemikes paigutatud küsimused on oma sisult teised kui eespool toodud ülesanded. Näiteks palas „Jänkulaste äpardus“ kirjeldatakse äpardusi ja pala lõpul on küsimus mõtlemiseks: missuguseid teisi äpardusi oleks võinud jänkulastega juhtuda? Tihtipeale kujunevad need küsimused pala sisu äraküsimiseks, näiteks pala „Mees ja ahvid“ lõpul: missugused mütsid olid mehel kotis? kuhu ta neid viis? jne. Pikemate palade lõpul on terve lehekülg seesuguseid küsimusi. Harva leidub neis üksik eespool märgitud iseloomuga ülesanne. Tekib küsimus, mis otstarve on neil küsimustel ja kelle jaoks on nad määratud, kas õpetajale, et tal oleks kergem sisu ära küsida, nagu oli see omal ajal venekeelseis lugemikes puudulikult võrreldavate valdavate õpetajate jaoks? Õpilastele iseisiksaks tööks ja mõtlemiseks pala lugemisel ei anna need küsimused pala lõpul peaaegu midagi. Ja kuidas või millal peaks õpilane neile küsimustele vastama? Kas kodus kirjalikult ja siis klassis ette lugema või on see kuidagi teisiti mõeldud?

Ülesanded võiksid aset leida ka lugemikes, need peaksid olema aga sisult hoopis teissugused kui vastmainitud ja paigutatud pala või üheks tunniks arvatava pala osa alul tööjuhatusel kujul. Siis võtaks õpilane nad arvesse ja asuks juba esmakordsel lugemisel otsekohe nende ülesannete täitmisele. 5. ja 6. klassidele määratud lugemikes ja vihkudes leidub küsimuste keskel ka küll ülesandeid, nende leidmine aga küsimuste hulgast ja lugemistüki lõpul sünnitab raskusi.

Tööjuhatusi lugemispala läbitöötamiseks paljudes koolides üldse ei esitata, eriti nooremis klassides. Osas koolides nõutakse kavastamist, kauni-

mate või meeldivate kohtade ja teatavate keelendite märkimist. Võrdlemisi väikses osas kooles toimub töö kõigi nõuete kohaselt korralikult.

Tööjuhatusi koostavad õpetajad ise ja esitavad klassile suuliselt või kirjalikult. Vanemais klassides tarvatakse R. Reimani trükitud ja eribrošüürides ilmunud tööjuhatusi. Tööjuhatusete menetluse juures tuleks tähendada, et neid ei tuleks esitada elutute tompudena, nagu see sageli sünnib. Pala esitamise eel tuleb teha meeoleolu-loov ja huviäratav üldine sissejuhatus. Iga ülesande täitmise kohta peaks leiduma elustavaid ja tööd kergendavaid näpunäiteid. Viimast tuleks silmas pidada eriti seesuguse töötamisviisi alul ja raskemate palade juures.

Menetlust, kus uued lugemispalad läbi töötatakse klassis õpetaja otsesel juhtimisel, kus vähimagi küsimuse algatajaks on õpetaja, ei saaks pidada õigeks ega eesmärgile viivaks. Õpilasel tuleb enesel harjutada võitma raskusi sisu õigeks mõistmiseks, siis on tal ka rohkem huvi töö ja selle saavutuste vastu. Õpetajal tuleks anda juhtnööre ja näpunäiteid vaid seal, kus see osutub tarvilikuks. Seesuguse töötamisviisi teeb paratamatuks mitmeklassiline komplekt, mis seda koguni soodustab.

Huvi lugemistunni vastu püütakse viimasel ajal hoida alal liikuvate lugemikkudega, mille juures lugemismaterjal antakse õpilastele kätte üksikuis vihkudes, et säilitada lugemispalade värskust ja vältida palade ettelugemist. Kui meie lugemistunnil on eespool mainitud eesmärgid ja nende saavutamiseks tarvitatakse kirjeldatud võtteid, siis lugemispala värskusega üllatamisel ei ole suurt tähtsust. Las õpilane loeb ennakult (ette ära), tutvuneb sündmustikuga, see on edaspidisele kavakindlale tööle vaid kasuks. Õpilane näeb, kuipalju tal pealiskaudsel lugemisel, ainult sündmustiku jälgimisel on jäänud varjule, tähele panemata, mida ta õigel lugemisel avastab oma üllatuseks ja rõõmuks.

*

Lugemispalade ümberjutustamise juurde üle minnes tuleb märkida, et õige rohkesti praktiseeritakse harilikku raamatuvormis ümberjutustamist. Õpilane loeb lühema pala või pikema pala osa ja jutustab selle ise või jutustavad teised. Pikemaid palasid lastakse ümber jutustada ka pärast seda, kui nad on juba tervelt läbi loetud, kui aeg lubab, siis mitu korda. Nõutakse küll ka „oma sõnadega“ jutustamist. Sellest nõudest ei taha aga õpilased hästi aru saada, miks siis „oma sõna“ on parem kui raamatusõna, ja õpivad ikka lugemispala pähe, nagu tehti ja tehakse veelgi piiblilugude juures. Olgu tähendatud, et piibliloo sisu ja sündmustikku on õpilasel tarvis meeles pidada, sellel on omaette väärtus, seda ikka veel ja korduvalt küsitakse. Mis mõte on pähe õppida ja ette vuristada kõiki lugemiku palakesi? Säärane arusaamine ümberjutustamisest peaks olema vildak. Saksa meetodik Karl Linke ütleb: „Keegi ei käi ühel ja samal otstarbel teed kaht korda, ümber jutustades peab seda aga tegema. Ümber jutustades peab laps seda jutustama, mis kõigile juba tuttav. Kui piinlik on see täiskasvanule! Laps peab seda aga tegema teadlikult ja ka sellele, kes talle sama enne on jutustanud. Ümberjutustamisel korratakse vaid välist külge. Hingelist rikastumist ei või ta näidata.“

Kui õpilane ümber jutustab raamatu vormis, ega siis saa kindel olla selle kohta, et ta asjast on õieti aru saanud, sisu õieti mõistnud. Ühes koolis, kus õpilane oli ilusasti ümber jutustanud Parijõe jutukese „Suuskadel Vallastesse“, saatsin kontrollimiseks õpilase klassitahvli juurde, soovitasin

talle märkida teekonna joonega ja üles tähendada, missuguses tee osas midagi juhtus. Õpilane ei saanud sellega toime. Väline külg oli küll omandatud, sisu ei osatud aga ette kujutada.

Jutustada õpilastel tuleb. Ei saaks leppida sellega, nagu seda tehakse, et jutustamise asemel, eriti nooremis klassides, küsitakse läbi pala sisu. Kuidas pala jutustada, seda tuleb märkida juba tööjuhatuses, et õpilane saaks selle üle järele mõelda ja selle vastu valmistuda. Jutustamisviise on väga mitmesuguseid, mis ühtlasi on tingitud pala sisust. Nii võib lasta jutustada pala sisu iga selle tegelase seisukohast, muuta olu ja miljööd (lasta Lepasaa-rel (Huv. I) poisi asemel vette kukkuda tütarlaps), sündmustik suve ümbrusest kanda sügisesse, kanda ette õie, aia, metsatee jne. kirjeldus ühes plaani ja joonisega, jutustada pala kaunima, meeldiva jne. osa sisu, täiendada fantaasia põhjal lugemispala (Ilmatark laseb (Huv. I) ainult kaks tähte aabitsast välja hüpata; lapsed jutustagu, kellena nad tahaksid näha ka teisi tähti), dramatiseerida teatavaid kohti, jutustada paralleelseid lookesi oma elust jne., jne. Kõik säärane jutustamine on kujutamine, laste oma looming ja selle ettekandmine huvitab kõiki kuulajaid, ka õpetajat. Seesuguse korralduse juures kaob ära tarve nõuda „oma sõnadega“ jutustamist, sest teisiti seda ei saagi teha. Õpilane kannab ette pala sisu muudetud kujul ja seejuures peab ta tarvitama „oma sõnu“. Täpsus pala sisu kohta seesugusel ettekandmisel võidab, sest õpilasel ei tule korrata raamatusõnu, vaid ta peab sisu õieti nägema, et seda joonistada, jutustada muudetult jne.

Õpilasi tuleb harjutada kuulnud ja nähtud täpselt edasi andma, jutustama. Aineks võiks olla juhtumid kodust ja koduteelt, õppekäikudelt jne., klassis värskel, esmakordselt loetud või jutustatud lookeste ümberjutustamine jne. Seesuguse jutustamisega õpilane näitab, kui hästi ta on näinud, kuulnud ja tähele pannud ja kui täpselt suudab ta seda sõnades väljendada. See jutustamine on hoopis midagi muud, on suurema väärtusega kui pähejäänud lugemispala ümberjutustamine.

Paralleelsete jutukeste juures ei tuleks lasta õpilasi valguda laiali, vaid jutukesed peaksid olema sisult lähedased loetud palakesele. Seejuures kõik kuulajad huviga jälgiksid ja märgiksid, milliseid erinevusi on paralleelse jutukese ja raamatupala vahel (Sõit linna, marjulkäik jne.).

Seesugust loovat tööd jutustamise ja ümberjutustamise alal on näha ja kuulda ka juba õige rohkesti.

Tuleks ka harjutada õpilasi ära ütleva pala sisu õige lühidalt mõne lausega n. ü. telegrammi-vormis. Selleks tuleb õpilasilt nõuda kavalauseid kava punktide kohta. Kava punktide — piltide pealkirjad märgivad sisu veel lühemalt.

Seni öeldu puudutab proosa-palade käsitlust. Kuidas peaks toimuma luuletuste käsitlus, selle küsimuse juures on pikemalt peatunud muuseum V. Alttoa ja H. Rajamaa oma 5. õppeaastale määratud lugemiku eessõnas, seepärast jääb see siinkohal ära.

Ka ei ole mõeldav, et luuletus antaks pähe õppida enne, kui on harjutatud seda korralikult lugema raamatust. Valesti õpitud tooni ja rõhuga ettekannet on peaaegu võimatu hiljem parandada.

★

Lugemistund peab rikastama õpilaste sõnavara, peab andma uusi mõisteid ja üldse arendama õpilaste keelt, nii et nad oskaksid täpselt ja selgesti avaldada oma mõtteid. Keele vormiline külg ei tohiks olla takistuseks loetava

sisu mõistmisel. Seepärast peab üheks tähtsaks lugemistunni ülesandeks olema uute tundmatute sõnade ja väljendite üle selgusele jõudmine. Ka ei tohi raskesti arusaadavad kohad jääda tumedaks.

Kuidas tehakse tähendatud selgitustööd koolides? Uusi sõnu, mida sagedasti nimetatakse ka väärasti võõrsõnadeks, seletatakse harilikult uue pala esitamisel. Uut pala loeb õpetaja või lastakse lugeda paremat õpilast. Teatava järgu läbilugemise järele või kohe uue sõna esinemisel peatatakse ja seletatakse sõna või sõnu. Tihtipeale uute sõnade märkijaks ja ka seletajaks on õpetaja. Sagedasti paistab nagu oleks õpilastel kõik tuttav ja selge, sest õpetaja küsimusele, — kas on tundmatuid sõnu, ei reageerita, ehkki seletust vajavad paljud sõnad ja väljendid. Õpilased on harjunud võtma arusaadavana ka seda, mis tume, ega taipagi küsida. Seesugused õpilased ei ole harjunud mõttega ja arutades lugema.

Eeskätt peaks just õpilane olema huvitatud uutest sõnadest, neid leidma ja püüdma jõuda selgusele nende üle. Seesuguseks tööks tuleb õpilasi alul virgutada ja anda näpunäiteid. Vaiksel lugemisel klassis või kodu õpilane märgib tundmatuid sõnad ja väljendid ning kirjutab need oma sõnastikku. Ja nüüd edasi tuleb õpilasel toimida samuti, kui teeb seda täiskasvanu arusaamatuste puhul. Tarvis küsida seletust teistelt õpilastelt, kodu ka vanemalt, otsida sõnastikust. Suurt abi pakuvad mõnes lugemikus uute sõnade seletused palade lõpul. Aga ega õpilasel ole sageli tume vaid see, mida raamatu autor on seletanud. Kui siiski õpilase sõnastikus on jäänud täitmata kohti, siis tulevad need sõnad selgitusele klassis, kusjuures teised õpilased võivad olla suureks abiks, sest mis ühele tume, on teisele selge. Seesuguse korralduse juures tuleb õpetajal vaid harukorral selgituseks ja paranduseks oma abi pakkuda.

Seletamisviise on väga mitmesuguseid, mis oleneb sõna või väljendi sisust. Nende juures siinkohal pikemalt peatuda ei ole võimalust. Üks nõue on, et tundmatu sõna mõiste peab saama õpilasele täiesti selgeks, mis võimaldab talle loetu sisust täieliku arusaamise. Ja veel rohkem, õige paljud uued sõnad, peavad rikastama õpilase sõnavara, peavad tarvitusele tulema tema igapäevases keeles. Seda viimast nõuet ei ole palju silmas peetud.

Uute sõnade seletamisel ei piisa sagedasti uue sõna asendamisest teiega, sellega ei saa mõiste täit selgust, et ta võiks tarvitusele tulla. Sellepärast oleks soovitav lasta õpilasi lühemalt seletatud sõnu tarvitada lausetes või luua neid mõisteid sisaldavaid väikesi lookesi. Näiteks sõna „üllatus“ kohta õpilane jutustab lookese isa kojutulekust, kus isa valmistas lapsele mõnesuguse üllatuse.

Paremais koolides tarvitatakse uute sõnade seletamiseks mõnd vastmainitud võtet, näiteks: lastakse sõnu tarvitada lausetes, õpilastel on olemas oma sõnastikud, kuhu uued sõnad on sisse kantud ja tähestiku järjekorras; nõutakse seletuste saamiseks sõnaraamatu tarvitamist jne.

*

Lugemistunni alased puudutades olen lõpuks jõudnud lugemistehnika juurde. Lõpupoole on see osa jäänud mitte sellepärast, et ma lugemistehnikale omistaksin vähem tähtsust, vaid et seda koolides niikuini rohkesti harjutatakse ja selleks tarvitatakse sageli suurem osa tunni ajast. Tund algabki, nagu varem tähendatud, enamasti etteantud pala lugemisega. Pala loetakse korduvalt, lastakse lugeda enamikku õpilasi või ka tervet klassi. Asi peaks seega olema päris korras. Siiski tuleks peatuda mõne seiga juures.

Kuidas lugemistehnikat tuleb harjutada algastmel, sellest olen kõnelnud juba lugemaõpetamise osas. Siinkohal tahaksin juurde lisada õpetaja ettelugemist uue pala esitamisel ja kooris lugemist. Mõlemaid tarvitatakse üsna rohkesti. Tuleb tähendada, et nende mõlemate väärtus on aga väga küsitav lugemistehnika harjutamisel just nende juures, kelle jaoks nad mõeldud, s. o. nõrkade juures. Nõrk ei jõua sammu pidada ei õpetaja ega kooris lugemisel. Ta ütleb küll järele, teeb seda aga kuulmise järgi, ilma et näeks vastavat sõna raamatus. Uue pala esitamisel oleks algastmel soovitamam vastava sissejuhatuse järele asuda kohe terve klassiga lugema. Seda tehakse sõna-sõnalt edasi jõudes. Õpilane vaatleb käsilolevat sõna ja loeb ta omaette vaikselt kokku. Käetõstmisega näitab ta, et on valmis. Loeb kuuldavalt see, keda õpetaja märgib; selle järele minnakse järgmise sõna juurde. Seesuguse menetluse juures iga õpilane harjutab iseseisvalt oma jõudu. Lõpuks võib ju mõni parem õpilane või õpetaja ette lugeda terve pala. Siis võiksid aga teistel õpilastel olla raamatud kinni. Üldse, kui õpetaja demonstreerib mõnuga lugemist, oleks soovitav, et õpilased kuulaksid teda ilma raamatusse vaatamata.

Eespool soovitatud lugemistunni korralduse juures ei jää palju aega lugemistehnika harjutamiseks tunnis. Et aga lugemistehnika ei kannataks ega jääks puudulikuks, tuleb teha erilisi harjutusi ja tarvitada erivõtteid. Lubamatuiks seesuguseid võtteid pidada ei saaks. Samuti kui muusikaõppimisel on tarvis teha rohkesti sõrmeharjutusi, nii ka lugemaõppimisel on erilised tehnika-harjutused mõödapääsmatud. Neid tehakse üksikute mahajäänud õpilastega individuaalselt mõnes teises (joonistamise, käsitöö) tunnis, või väljaspool tunni aega. Võistluslugemised, mida korraldatakse mitmel viisil ja õige paljudes koolides, viivad tõhusalt eesmärgile. Olgu rõhutatud, et võistluslugemisele peaksid tulema juba läbiarutatud, sisult tuttavad palad ja et hindamisel ei arvestataks mitte ainult tehtud vigu, vaid ka tooni, mõnuga lugemist.

Lugemisel tehtud vigade puhul mõnel pool lastakse vea märkajaid tõsta käsi, või koputada. Vea parandamine kohe selle esinemisel oleks mõteldav algastmel. Hiljem võiks see sündida loetud osa lõpul. Lugemise ajal oleks vahelesegamine, eriti koputamine, häiriv.

Lugemistunni osa lõpetades juhiksin veel tähelepanu töövihkude tarvitusele-võtmisele. Selleks võiks olla harilik joontega või joonteta vihik, kuhu sisse kantakse iga loetava pala kohta selle pealkiri, kava, kavalaused, joonised, kokkuvõtted jne. Vihud peaksid olema puhtad ja korralikud. Esimesel õppeaastal võiks sinna sisse kanda ka uued sõnad ja nende seletused; vanemais klassides tuleks sõnastikuks tarvitada eraldi vähemakaustalist vihku, kus sõnad aset leiaksid kas tähestiku või loetud palade järjekorras.

3. Kodune lugemine.

Kooli ülesandeks on ka õpilaste koduse lugemise juhtimine ja selle kasutamine koolitöös. Seda nõuab ka õppekava. Koduseks lugemiseks saavad õpilased raamatuid peamiselt kooli õpilasraamatukogudest. Kooliraamatukogudes on aga raamatuid vähe. Virumaa ühe koolinõuniku ringkonna koolides tuli 1934./35. kooliaastal iga õpilase kohta läbistikku 4 raamatut. On koole, kus see arv on suurem, teistes aga hästi vähem. Nii kaebab üks kool Viljandimaal, et koolikogus puudub ilukirjandus, teine märgib, et kogus on vaid annetatud raamatuid, arvatavasti mitmesuguste asutuste poolt saadetud brošüüre ja reklaamivihukesi.

Kooliraamatukogu korraldus on mitmesugune: on koole, kus kogu raamatud on liigitatud klassikomplektide järele, mida korraldab komplekti juhataja. Suuremal osal koolidel on üks üldine kogu, millest selleks määratud õpetaja annab raamatuid lugemiseks õpilaste arenemisele vastavalt. Mõnes koolis on koostatud ka sundlugemiseks määratud raamatute nimestikud. Kogud on avatud enamasti üks kord nädalas. On koole, kus raamatute väljaandmine kogust toimub sagedamini, ka iga päev. Kogudest antakse raamatuid enamasti ainult kooli töö ajal. Mõnel pool õpilased võivad saada raamatuid koolikogust ka koolivaheaegadel. Raamatuid antakse lugemiseks enamasti üks korraga, mõnikord ka kaks või kolm.

Koduse lugemise kontrollimine on üldiselt puudulik. Mõnes koolis seda ei olegi, on jäetud „lapsevanema hooleks“. Teistes toimub see juhuslikult. Kui raamatuid vahetatakse vahetundidel kiires korras, siis ei saagi kontrollimist olla. Küsitakse vaid, kas õpilane on aru saanud. Tavaliselt vastatakse jaatavalt ka juhtumil, kui raamatut ei ole loetudki ja on piiratud vaid selle sirvimise või piltide vaatamisega. Seesugusest „lugemisest“ ei ole küll mingit kasu.

Kodusel lugemisel peaks õpilane silmas pidama samu põhimõtteid ja tarvitama samu võtteid kui klassilugemiselgi. Kontrollimise hõlbustamiseks oleks hea, kui teostest oleks kogus mitu eksemplari. Siis võiks terve klass lugeda ühel ajal sama teost; vastasel korral võiks klassi jaotada rühmadeks ja igale rühmale anda lugeda isesuguse teose. Lugemist võiks korraldada ühiselt, nagu seda mõnel pool ka tehakse, või kui see võimatu (kooli juures puudub internaat), siis loeksid õpilased teose läbi järjekorras. Lugemisele järgneksid üldised arutlused mõnes emakeele tunnis, või eriajal. Läbitöötamiseks tuleks anda tööjuhatused. Sarnaselt tuleks läbi töötada vähemalt sundlugemiseks määratud kogu raamatud. Loetud raamatute vahetus võiks toimuda siis vahetundidel või ka klassis. See ei võtaks palju aega; klassi ei oleks tarvis tuua (kui kogu kapp ei asu klassis) ka suurt raamatuvirna kaasa.

Et loetu kergesti ei haihtuks, oleks tarvilik, nagu seda paremais koolides tehaksegi, et õpilased võtaksid tarvitusele nn. kirjandusvihud, kuhu kannaksid sisse märkmeid loetud raamatute kohta, nagu lugemise aja, autori, teose nime, aine määrangu, mis ja mispärast meeldis jne. Neist vihkudest oleks hõlpus loetut meelde tuletada. Üldse peaks õpetaja ise teadlik olema õpilasraamatukogu raamatute sisust, siis oleks tal võimalik seda seosesse viia ja ära kasutada kogu õppetöös.

Tuleks ikka silmas pidada, et tähtis ei ole paljulugemine, nn. lehitsemine, vaid see, kuidas loetakse. Kui tarvitame eespool toodud võtteid ja korraldusi nii klassis kui ka kodusel lugemisel, siis läheneme ülesseatud eesmärkidele, õpetame noori lugema sõna tõsisel ja otsesel mõttes, anname kätte vahendi, mida noored ka hiljem ellu astudes oskavad tarvitada oma õilsate huvide rahuldamiseks, oma silmaringi laiendamiseks ja teadmiste täiendamiseks.

Individuaalse tööviisi võimalustest emakeele kirjandite praktikas.

Mare Sakk.

1.

Uha enam hakkab meie kooles tunnustust leidma ning levima nn. individuaalne tööviis.

Joh. Käis, nimetatud tööviisi propageerija ning eestvõitleja Eestis, selgitab pikemalt selle tööviisi teoreetilisi aluseid oma teoses „Isetegevus ja individuaalne tööviis“, samuti ta näitab, kui võrd ja kuidas on rakendatav üksikuis õppeaineis see uuenduspedagogikas silmapaistvale kohale tõusnud isetegevuse ja individuaalsuse põhimõtte teostamist taotleb tööviis.

Siin tahaksin lähemalt peatuda vaid mõne kitsama ulatusega küsimuse juures ja puudutada oma tööpraktikast saadud kogemuste varal mõningaid võimalusi individuaalse töö printsiibi rakendamiseks emakeele kirjandite praktikas.

Individuaalse tööviisi põhinõudeks on, et õpilasele tööülesannete valikul, töö korraldamisel ja sooritamisel jäetaks laiemas või kitsamas ulatuses vabadust toimida oma võimete, kalduvuste ja huvide järgi.

Kõigepealt, kui suures ulatuses võiks anda õpilastele kirjandite praktikas vabadust tööülesannete valikul? On ju tööülesannete valitavus tähtsamaid nõudeid individuaalses töös.

„Senine koolitöö valitavuse nõuet peaaegu sugugi ei tunnustanud: kõigile õpilastele anti ikka üks ja sama kirjalik harjutus või kirjand emakeeles“ jne. (J. Käis „Isetegevus ja individuaalne tööviis“, lk. 95).

Valikuvabaduse mõttes satutakse kirjandite ülesandmisel sageli äärmustesse: antakse vabadust liiga vähe või liiga palju.

Ühelt poolt esineb küllalt juhtumeid, kus emakeele õpetaja, iga paari- kolme nädala tagant kirjandit üles andes, kirjutab ilma pikema jututa tahvlile ühe teema ja määrab vaid tähtpäeva, mis ajaks töö valmis olgu, arvestamata seda, kas see teema on kuidagiviisi ühenduses üldise õppetööga ja muuga, mis sel momendil liigub õpilaste huvialas, arvestamata seda, kas on kuidagiviisi tõuget antud õpilaste kujutluste ja mõtete voolavusele peale selle ühe „kuiva“ pealkirja, arvestamata seda, et vahest oleksid tarvilikud ka mõnesugused juhi- sed, näpunäited tööde kompositsiooni, stiili jm. kohta.

Pole imestada, kui õpilased seesugust tööd võtavad kui tavalist paratamatust, kui nad viimasel õhtul või enne töö äraandmise tähtpäeva kuidagi suure kiiruga seavad kokku teatava hulga lauseid ja ohkavad kergendatult töö äraandmisel.

Teiselt poolt aga ei anna kuigi häid tulemusi ka nn. vaba teema kõige laiemas mõttes, kus õpetaja üldse ei anna teemat ega mingit motiivigi, millest õpilane teema võiks leida, vaid õpilasel on vabadus kirjutada, millest ja mida ta soovib.

Koduste kirjandite juures tuleb seesuguste vabade teemade puhul ette kõige rohkem mahakirjutamisi õdede-vendade tõist, loetud raamatuist ja mujalt, ka kipuvad seesugused tööd üldiselt, vähemalt algkoolis, olema sisutud,

verevaesed ja laialivalguvad, sest lapsel on raske orienteeruda laialdases muljete rägastikus, raske materjali valida ja korraldada, eriti neil lastel, kes kirjutamiseks ei oma head „soont“.

Tähtis on, et lapse kujutlused leiaksid alguspunkti ja suuna ja et eriti algastmel teema ettevalmistamisel ja teema sõnastamisel ei puuduks teatav emotsionaalne lisatoon, mis paneks kaasa helisema lapse omade elamuste ja kujutluste keeled.

Seepärast ei ole mõnevõrdne vabaduse piiramine teema andmisel pahe, vaid otse vajalik töö huvides. Vabaduse kohta tööülesannete valikul ütleb Joh. Käis: „Kuigi üldised kasvatussihid, mille teostamises õpilane ei saa olla küllalt sihiteadlik, psühholoogilised eeldused, samuti ametlike õppekavadega normeeritud õppeaine ei luba mõelda kõige laiemale vabadusele tööülesannete valikul, tuleb teostada valitavusenõuet kitsamaiski piires, sest sel teel võidakse enam või vähem arvestada õpilase individuaalsust.“

Valitavusenõude teostamiseks kitsamais piires on aga kirjandite praktikas küllalt häid võimalusi.

Kontsentratsiooni seisukohalt on tähtis ka emakeele kirjandid võimaluse piires ühendada muu õppetööga, näit. klassis või kodus läbitöötatud lugemisainega, kõneharjutustundide ainega, samuti igasuguste päevakohaste sündmustega ja muuga, mis seisab parajasti õpilaste huvi piirkonnas.

Säärastelt alustelt väljakasvanud motiividel on võimalik anda terve rühm teemasid, millede hulgast iga õpilane valib kirjutamiseks oma individuaalsusele vastava.

Väga tervitatav on, et mõned meie uute emakeele lugemike autorid (näit. Rud. Reiman ja Joh. Käis lugemikus „Esimesed vaod“) lisaks iga pala lõpul leiduvale suuliseks läbitöötamiseks ettenähtud seletuste, küsimuste ja ülesannete rühmale „Seletuseks ja mõtlemiseks“, mis sisaldab uute sõnade ja mõistete seletusi ja küsimusi ning ülesandeid pala iseseisvaks läbitöötamiseks ning sellesse süvenemiseks, on paigutanud iga pala lõppu veel ka pealkirja all „Jutustan või kirjutan“ rea teemasid, mis liiguvad palas käsiteldud ainealale enam-vähem lähedases õhkkonnas ja millede hulgast pärast pala läbitöötamist õpetaja võib anda valida igäühele sobiva teema kirjutamiseks või mõnikord, kui ei ole tarvidust kirjutamiseks, võivad õpilased valmistada oma valitud teemal jutustusettekande.

Nii näiteks leiame Rud. Reiman'i lugemikus („Esimesed vaod“ III ja IV õppeaasta) karjaseelu käsitlevate palade lõpul järgmised huvitavad teemad:

Kui loomad läksid naabri vilja. Hommikul karja. Päitsik turbahauas. Kui meil kari välja lasti. Esimesel karjapäeval. Rõõmus (kurb) karjapäev. Juhtumus tigeada pulliga (oinaga). Loomad kadunud. Tige naaberkarjus. Karjane sai vaba päeva. Ema tuli vaatama. Minu karjasõber.

Heinaaega ja heinatööd käsitleva pala lõpul:

Minu esimene heinatöö. Öhtu (hommik) heinamaal. Isa võttis minu heinale. Olin koduhoidjaks heinaajal. Õnnetus heinamaal. Jutt maapoisist (tüdrukust), kes põlgas talutööd. Piripill heinamaal.

Talve ja pakase puhul:

Tuli esimest lund. — Tegime lumesõda. — Meie lumimemm. — Minu kodu lumes. — Õnnetus lumääl (liivääljal). — Kui ma ei saanud lumäele. — Läbi tuisu ja hangede koju. — Talvine kiri sõbrale jne.

Muidugi võivad õpilased ja õpetajad antud motiivil teemade rühma veelgi täiendada ja õpilane võib endale valitava teema sõnastust muuta või sõnastada täiesti oma tahte kohaselt.

Niiviisi leiab iga õpilane teema, mis talle sobib või meeldib, sellepärast kirjutatakse meelsasti ja kirjandeis on hoopis rohkem „liha ja verd“ kui õpetaja poolt pealesunnitud ühe teema puhul.

Pealegi on juba eelnenud töö juures — vastavasisulise lugemispala või palade tsükli läbitöötamisel — esile kerkinud hulk mõtteid ja meeleolusid, mis on pandud liikuma vastavas suunas; neile lisaks on võib-olla klassis meenutatud veel õpilaste vabast lektüürist omandatud teadmisi ja muljeid vastava aine alalt, liidetud kõigele sellele igauhe omi elamusi ja kogemusi — mis ime siis, kui igal õpilasel on ainet ning tahet kirjutada midagi sellele ainele lähedasel teemal.

Võib märgata, et õpilastele meeldib, kui nende lugemikus leiduvad seesugused teemad, ja et nad tavaliselt nendega tutvuvad ja neisse süvenevad juba vastava pala läbitöötamise ajal. III ja IV klassis, kus meil üks aasta on tarvitusel olnud R. Reiman'i „Esimesed vaod“, on õpilased väga sageli teatava pala läbitöötamise järele vihjanud vastavaile teemadele ja ütelnud: „Palume midagi kirjutada siit!“ kusjuures mõni lisab: „Ma vaatasin endale juba pealkirja valmis“. Kuigi õpetajal omas töökavas ei ole vahest märgitud seesugust kirjandit, ei ole tal säärasel juhul põhjust õpilaste soovile mitte vastu tulla ja rangesti kinni pidada oma töökavast, sest „kuna ettekirjutatud, nõutud või isegi pealesunnitud töö ei suuda äratada huvi ega ei liiguta sügavamalt meie vaimseid jõude, ergutab endavalituid töö, olgugi valiku võimalused piiratud, mitmesuguseid vaimseid jõude, millest tekivad töötahe ja tööõõm. Niisugust tööd püütakse täieikumalt viimistella“ jne. (J. Käis „Isetegevus ja ind. tööviis“, lk. 97.).

Muidugi ei osutu seejuures üleliigseks õpetaja ja kaasõpilaste kaasabi sääraстеги tööde viimistlemisel. Tavaliselt arvustatakse töid klassis ühiselt pärast seda, kui need on juba õpetaja poolt läbi vaadatud ja õpilastele tagasi antakse. Vahest aga võib määrata ka tähtpäeva, millal töö peab valmis olema eelvihikus või -lehtedel, võib lasta kaasa tuua klassi juba need eeltööd ja enne puhtalt kirjutamist loeb mõni õpilane oma töö ette, leitakse ühiselt, mis oli töö juures meeldivat, mis oleks võinud teisiti olla jne. Sel juhul on võimalik töid enne puhtaltkirjutamist veel võib-olla parandada, täiendada, viimistella. Samuti on õpilastel võimalus küsida, kui neil kahtlus on tekkinud mõnesugustes õigekirja jm. küsimustes. Vanemais klassis on kättesaadaval ka õigekeelsuse-sõnaraamat, näit. Muugi oma, ja kui õpilane sellest ise lahendust ei leia, pöördub ta alles õpetaja poole.

Vanemais klassis on tarvilikud ka stiili- ja kompositsiooniharjutused, milleks rikkalikult juhuseid ja eeskujusid pakub teos „Uusi teid algõpetuses“ IV j. (Emakeel V ja VI kl.).

Niiviisi omandatakse vähehaaval ka vajalikud tehnilised oskused ja teadmised, ilma et teemade vaba valiku võimalus jm. oleks siin pidurdajaks vähi- malgi määral.

Tõsi küll, juba algkooliski tuleb teha ka „igavamaid“ kirjandeid, nagu näit. asjaajamis- ehk talituskirjad, kuid seesuguste algeeskujud seatakse kokku tavaliselt klassis kollektiivselt ja nende juures ei ole erilist vajadustki õpilaste individuaalsuse esiletoomiseks ning arendamiseks, sest seks leidub küllalt võimalusi teiste kirjandiliikide juures.

2.

Eespool kirjeldatud sünduslike kodu- ja klassikirjandite kõrval, millede arv ja aine iga klassi kohta õpetajal oma töökavas peavad olema enam-vähem

fikseeritud ja milledest iga õpilane õppeaasta jooksul peab täitma teatava normi, soovitaksin töövõtet, mis suuremal määral võimaldab õpilastele vaba individuaalset tööd ning ühtlasi tunduvalt elustab kirjutamisõpetust, — nn. õpilaspäevikute pidamist.

Olen saanud oma tööpraktikas selle töövõttega katsetada mõne aasta jooksul vaid algkooli III—VI kl., kuid arvan, et see sobib ka keskkooli nooremis klasses ja mõnevõrra lihtsustatult algkooli I ja II kl.

Päevikute kirjutamise idee leiutasid mõne aasta eest III kl. õpilased, kui käsitlesime „Huvitajast“ lugemispala „Märkmeid Jaan Ivaski päevikust“. Nimetatud palas kirjeldab õpilane Ivask päeviku laadis juhtumusi koolis, kaasõpilasi jne.

Ühenduses sellega vahetasime mõtteid päevikute kohta üldse, arutlesime, milleks neid peetakse, kes peab, mida neisse võiks kirjutada jne.

Lõppeks puudutasime küsimust, kas mõni selle klassi õpilane vahest ka ei kirjuta päevikut.

Vastati, et praegu ei kirjuta keegi, aga et oleks huvitav kirjutada ja et edaspidi võiks igaüks endale üles märkida huvitavamad juhtumused oma koolielust. Arvati, et selliseid päevikuid oleks huvitav lugeda kodustel, teiste klasside õpilastel ja ka endal oleks hiljem nende abil hea meenutada oma kooli- ja noorusaega. Keegi õpilane lisas, et tema vennale antud hiljuti ajalootunnis ülesandeks küsida vanemailt ja vanavanemailt andmeid nendeaegse koolielu kohta — mis viga oleks nüüd lugeda, kui vanemad kooliajal pida- nuksid päevikut! Seesuguste mõttevahetuste järele otsustasid kõik selle klassi õpilased hakata pidama päevikut. Küsisin, kas nad ei tahaks ka mulle lugeda anda oma päevikuid ja kas ei oleks parem, kui ma nende kirjutusi parandaksin keeleliselt nagu emakeele kirjandeid, sest siis oleks sellest tööst kasu ka emakeele õppimise mõttes.

Ühtlasi soovitasin päevikusse kirjutada igaühte ka oma kodusest elust jm., sest see kõik huvitab mind väga, aga klassis neil pole aega ega võimalust alati kõike rääkida, mis nad on äsja läbi elanud, näinud ja kuulnud.

Selle kõigega nõustuti, paluti vaid minupooldes parandused teha nn. eelvihikus või eellehtedel, nii et nad saaksid oma tööd vigadeta ümber kirjutada, sest parandustega päevik ei olevat ilus.

Sunduslike kodu- ja klassikirjandite kõrval jätsin selle töö täiesti vaba- tahtlikuks, kuid kõik selle klassi õpilased hakkasid innuga tööle ja iga nädal nende tööde vastuvõtmiseks määratud tähtpäeval tuli kokku suurel hulgal kirjutusi.

Kevadel panime need päevikud koolinäitusel välja, teiste klasside õpila- sed, õpilaste vanemad jt. lugesid ja vaatlesid neid suure huviga, järgmisel õppeaastal avaldasid ka teised klassid soovi päevikute kirjutamiseks ja siitamaani ei ole ükski klass ega ükski õpilane neis klasses, kus on tarvilusel see töö- võtte, loobunud sest tööst.

Nii on lühidalt selle töövõtte tekkimise ajalugu.

Ajajooksul on praktika näidanud, et päevikute kirjutamise vastu huvi äratamisel ja töö tegelikul läbiviimisel on otstarbekohane toimida järgmiselt.

„Uues“ klassis (s.t. klassis, kus on uus ja võõras see töövõtte) emakeele õpetaja (võib ka olla mõne teise aine õpetaja, aga selle klassi juhataja) rää- kides sügisel esimesil koolipäevil eelseisvast tööst, puudutab ka päeviku kirju- tamise võimalust. Hea on, kui õpetajal on näitena kasutada mõne selle töövõttega harjunud õpilase päevik või koguteos (kollektiivpäevik) valimikuga

mitme õpilase töödest mitmekesise sisuga, millest mõned kirjutused võib ette lugeda. Nüüd võib võtta õpilastega arutusele, kust leida ainet päeviku kirjutamiseks, kusjuures tuleb alla kriipsutada, et päevikus kirjeldatud juhtumused peavad vastama tõsioludele ja -elule, kuna harilikes kirjandeis võib anda sageli voli ka ettekujutusvõimele ja mõttelennule, ka on soovitatav päevikusse kirjutada võrdlemisi värskeid elamusi ja juhtumusi.

Leitakse, et päeviku aine võib jaotada kahte suurde ossa: 1) koolielu, 2) kodune elu, üldse elu väljaspool kooli. Koolielu käsitlevate kirjutuste jaoks pakuvad ainet näit. koolitee, vahetunnid, tunnid, tegutsemine oma organisatsioones, igasugused muud päevasündmused oma klassis või ka terve kooli ulatuses; koduse elu kirjeldamisel võib silmas pidada igasuguseid perekondlikke sündmusi, tähtpäevi, tööd, mänge, õnnetusi, naljakaid juhtumeid jne.

Kõigest sellest võivad õpilased kirjutada vabalt, millal ja kui palju kellelegi meeldib ja aega jätkub. On vaid määratud üks päev nädalas, millal need, kel nädala jooksul on midagi valminud, toovad selle õpetajale läbilugemiseks ja keeleliseks silumiseks ning parandamiseks. Nooremate klasside õpilased ja vanemaist klassid need, kes on kirjutamises nõrgemad, kirjutavad esiteks nn. eellehtedele, millel õpetaja teeb oma parandused, ja siis alles võimalikult vigadeta ja puhtalt päevikulehtedele, osal õpilasil aga, kes kirjutavad võrdlemisi hästi, ei tarvitsegi enam aega viita ümberkirjutamisega ja õpetaja võib teha oma parandused tagasihoidlikult, näit. musta pliatsiga, nii et õpilane võib neidsamad lehed asetada oma päevikusse.

Nimelt on soovitatav kasutada päevikute juures nn. brošüürtööde meetodit, s.t. et kirjutatakse lahtistele lehtedele, säilitatakse need sellekohases mapis või kaante vahel, teataval tähtajal, siin näit. semestri või kooliaasta lõpul, nummerdatakse lehed, kirjutatakse ette sisuleht ja kinnitatakse kõik õpilase enda valmistatud kaante vahele (Brošüüride-töövihikute kohta vt. J. Käis „Isetegevus ja ind. tööviis“, lk. 135 jj.).

Lahtisi päevikulehti on kerge kasutada mitmesuguseks otstarbeks. Näit. oleme koostanud üksikute õpilaste töist nn. klassi üldpäeviku. Kui koolis või klassis juhtub midagi tähelepanuväärilist, kirjutab sellest enamik õpilasi. Nende kirjutuste hulgast valib õpetaja ühe iseloomulisema klassi üldpäeviku jaoks, silmas pidades, et aasta jooksul iga õpilane saaks esineda üldpäevikus oma tööga. Nii kogutud tööd köidetakse semestri või aasta lõpul, saadud päevik-raamat varustatakse klassi pildiga, õpilaste nimestikuga või autogrammidega jne. ja see jääb koolile mälestusena klassist.

Neist kirjutustest saab kasutada mõnda ka kooli seinajalehe päevauudiste osakonna jaoks, ja osa töid, mis on lühemad ja kirjutatud vaid ühele paberipoolle, võib kasutada seks isegi ilma ümber kirjutamata.

Tekib küsimus, kas on säärasest tööst ka midagi kasu ja kas ei ole see jällegi vaid üks vahend õpilaste ülekoormamiseks ja kirjutamis- ning joonistamis- ja edendamiseks, missugused pahed niikuinii kipuvad esinema meie koolitöös ja mille eest isegi kooliuuenduse pooldajad ning sõbrad on hoiatanud.

Arvan, et kui päevikute pidamine on korraldatud ülalkirjeldatud põhimõttele, siis ei peaks see töö edendama küll ühtki nimetatud „tõbe“, vaid sel tööviisil on mitu hinnatavat külge.

Kõigepealt pakub see suurepärase võimaluse õpilaste endaväljendustungi rahuldamiseks. Teame, et lapsed, eriti nooremais klassis, tahavad vägagi meelsasti rääkida oma elamustest, juhtumistest koolis ja kodus, teame,

et nad tahavad meelsasti rääkida sellest ka õpetajale ja kaasõpilastele, kuid teame ka, et meie suurte klassikomplektide tõttu, mis enamikus koosnevad pealegi liitklassesest, ei ole neil kuigi palju võimalust ega aega selle tungi rahuldamiseks. Seepärast kipuvad õpilased, eriti tagasihoidlikuma ning kinnisema loomuga maaõpilased, jääma ja muutuma selles mõttes liigagi kinniseks.

Päeviku kaudu on neil aga võimalus väljenduda vabalt, ja lapsed kasutavad väga ohtrasti ning meelsasti seda võimalust.

Õpetajale aga pakuvad need endaväljendused palju hinnatavat materjali õpilase, ta huvide ja kalduvuste, ta koduste olude jm. tundmaõppimiseks, sest lapsed väljenduvad päevikikirjutustes vägagi siiralt.

Võtame kas või järgmise lihtsa näite IV kl. tütarlapse pävikulehelt. (Kirjutatud möödunud aasta kevadel).

„Täna, kui koolist koju tulin, nägin, et ema oli toonud meile külast lille. Ema käskis mind lille kasti istutada. Läksin kohe õue kasti tooma, aga ei leidnud seda kusagilt. Akna all on meil väike ümmargune lillepeenar. Mõtlesin: „Võin lille ju ka peenrale istutada“. Tegingi seda. Siis läksin köögist vett tooma lille kastmiseks. Ema oli kööki tulnud ja küsis: „Kuhu sa lille panid?“

— Klumpi istutasin.

— Seal on ju lilleseemned juba maas ja nüüd sa, tohman, ajasid need laiali!

Ema hakkas minu poole tulema. Meile pandi koolis paari päeva eest rõugeid, mul on rõuged üles ajanud ja mädanevad hirmsasti. Kartsin, et ema lööb mu rõugete peale, keerasin kähku ema poole teise külje ja tegin: „Aih“. Aga ema ei löönud mind käe peale. Ta võttis pliidi eest kuivanud kuuseoksi ja peksis mind vastu paljaid jalasääri, nii et punased vorbid jäid järele.

Läksin õue ja seisin pahameelega akna all. Mõtlesin: „Kõik lilled on mu meelest vastikud. Ei taha neid nähagi ega nende eest suvel hoolitseda.“

Õhtul nägin, et ema oli lille peenralt kasti istutanud.“

Laps on tahtnud midagi enda meelest hästi teha, see pole aga korda läinud, laps on saanud karistada ja kaotanud huvi eelnenud tegevuse (lillede eest hoolitsemise) vastu.

Võib-olla aitab õpetajale päeviku kaudu „ärareageerimine“ kaasa, et see kompleks ei jää lapse alateadvusse, samuti vastikus lilledele vastu võib-olla kogu eluajaks.

Teine tütarlaps (V kl.) kirjutab, kuidas tal oma „paha pea“ pärast tuleb istuda oma koolitööde juures õhtuti kella 12-ni, kui teised juba kõik magavad, ka tema õed-vennad, kes ka käivad koolis, aga kellel on „paremad pead“; kuidas ta nõrgalehega kuidagi koju ei julgenud minna, sest isa lubanud teda rängasti karistada, kui tal on mõnes õppeaines puudulik või nõrk.

Esimesel võimalikul juhusel jutlesin lapse vanematega selle lapse edasijõudmise üle.

Nad olid sunnitud mõnema, et laps on hoolas, õpib palju, aga ei jõua edasi nii nagu teised lapsed, koduses töös aga olevat teistest tragimgi.

Selgitasin, et selles ei ole midagi halba, kui laps jääb klassi teiseks aastaks, et see on hea, kui tal on tahtmist ja annet koduseiks tööks, käsitööks jm., ja et ka koolitööde suhtes see laps vajab rohkem julgustamist kui hirmutamist.

Kolmas õpilane (poiss III kl.) kirjutab, kuidas isa hoiab palju rohkem nooremat venda kui teda, kuidas isa õhtul joobnult koju tulles ajas tema toast välja, nii et tal tuli öökorterit otsida naabermajas. Muidugi ei tule imestada, kui sel õpilasel järgmisel päeval ja mõnel muulgi korral ei ole koolitööd korralikult tehtud.

Mõnegi niiviisi ilmnenu „lõnga“ puhul koduses kasvatuses toob abi, kui õpetaja puudutab õrnalt ja võimalikult taktiliselt sääraseid küsimusi kõne-

lustes lastevanematega, mõnda üldise ning põhimõttelise laadiga küsimust võib selgitada lastevanemate koosolekul jne., mõni seesugune pihtimus jääb vaid õpetaja teada ja see on talle abiks lapse kohtlemisel.

Päevikus kirjeldavad õpilased sageli avameelselt isegi mõnesuguseid koduteel, kodus või koolis sooritatud „karutempe“ ja ulakusi, mis muidu võib-olla ei satukski õpetaja kõrvu.

Pealkirja all „Minu saladus“ kirjutab näit. V kl. poiss 6. III 37. a.:

„Täna andis ema mulle raha, et läheksin poodi ja tooksin 2 kilo suhkrut, ühe paki tikke ja veel pärimi. Ta andis mulle raha 240 senti. Mina läksin poodi, küsisin suhkrut, pärimi ja tikke, ülejäänud raha eest aga kompvekke. Tulin poest välja, sõin kõige tee kompvekke, nii et kõht hakkas valutama. Sain koju, küsiti kohe, kus on kraamid. Andsin kraamid kätte, aga siis küsiti uuesti: „Kas raha järele ei jäänud?“ Mina ütlesin: „Ei jäänud mitte sentigi.“

„Aga sul pidi ju jääma!“

Mina aga ütlesin: „Kus ta siis jäi!“ Salgasin ja ajasin vastu ja teised ei saanudki teada, et ma ostsin kompvekke.“

IV kl. poiss kirjutab sügisel:

„Kui täna koolist minnes jõudsin Kaeramäe putka juurde, siis ütles Kaeramäe Peeter: „Ma pean umbes pooleks tunniks ära minema, olge head lapsed ja vaadake minu lehma järele“. Mina ütlesin: „Jah, oleme küll.“ Kui Peeter oli juba eemal, võtsime lehmaketi ja sidusime lehma puu külge. Ise hakkasime ruttu minema“.

Vigaste jalgadega tütarlaps kurdab, kuidas teised teel teda sõimavad „timpajalaks“, teine jälle räägib, kuidas ta teistega seltsis käis juukselõikaja juures kulme värvimas ja kuidas pärast nad ise õhukese punase paberiga ka huuled ära värvanud jne.

Kui päevikute kaudu ilmnevad säärased ebasoovitavad nähtused, ei saa õpetaja reageerida siin järsult, sest siis ei kirjutataks neist enam, kuid õpetajal leidub siiski võimalusi neile tähelepanu juhtimiseks ja nende kaotamiseks.

Eriti häid tulemusi õpilaste tundmise ja kasvatus mõttes annab päevik siis, kui õpetajal kontakt klassiga on hea, kui tal on palju tunde selles klassis ja kui näit. emakeele õpetaja on ühtlasi ka klassijuhataja. Klassis, kus õpetajal on vähem tunde ning õpilastega vähem kokkupuutumist, kirjutatakse rohkem üldisist asjust ja tavaliselt kirjutatakse üldse vähem, kuna oma klassi õpilased on vahest palunud luba kirjutada päevikut isegi suvel ja sügisel oma kirjutused õpetajale ette näidata, sest muidu olevat suvel igav.

Üldiselt aga aitavad päevikud elustada kirjutamisõpetust ning äratada huvi kirjutamise vastu, seejuures arendavad nad märkamatuult õpilasi ka õigekirja, stiili jm. küsimustes. Õpilased ja klassid, kes palju kirjutavad päevikut, arenevad tavaliselt kiiresti ka kirjalikus väljendusoskuses.

Pealeselle õpetab see töövõtte lapsi oma ümbritsevat elu, kaasinimesi ja iseennast tähele panema, oma võimete kohaselt analüüsima ja kirjeldama.

Igas klassis tuleb küll kirjutada veel 10—15 sunduslikku kirjandit säärestelt aladelt, mida päevikuaine ei haara (fantaasiat arendavad, lugemisainest väljakasvanud kirjandid, mõnesugused ümberjutustused ja kokkuvõtted, asja-ajamiskirjad, kompositsiooniharjutused jne.), päevikuaine aladelt aga ei tarvitse enam anda sunduslikke kirjandeid, sest õpilased kirjutavad neist ülalkirjeldatud töökorralduse juures tahtlikult ennem liiga palju kui liiga vähe.

Lõppeks olgu toodud siin veel paar näidet V ja VI kl. õpilaste päevikuist.

„Täna käis meil koolis koolinõunik. Meie koolinõuniku nimi on hr. Meos. Hr. Meos käis meie klassis looduseõpetuse tunni ajal. Meie andsime oma „seenevihud“ ära ja tema nägi neid. Siis hakkas meie käest seenest küsima, et mis meie kuulsime seenest,

mis meie enne ei teadnud. Oli ka mõni asi, mis ei teadnud, aga muidu oli ikka teatud. Siis läks hr. Meos meie klassist ära.

Oli käsitöö tund, meie tegime kõik hoolega tööd. Kõigil oli töö peale Laine ja Emmi, kes olid koju unustanud oma töö. Laine hakkas siis Martat aitama ja Emmi rehkendusülesandeid tegema. Korraga avanes uks, ja sisse astus hr. Meos. Meie tõusime kõik püsti, olime niikaua püsti, kui öeldi: „Istuge!“ Siis istusime kõik. Hr. Meos vaatas meie töid ja ohkas. Ei tea, mis pidi see tähendama, kas olid need tööd nii ilusad või ei olnud. Eesti keele tunni aeg käis ta ka, siis läks kõik hästi. Küsimustele vastasime ka kõik. Ja siis läks hr. Meos ära.“

Õie M.

„Kolmandast lootusringi koosolekul otsustati proovida järele, kas suudame enese üle valitseda vähemalt ühe nädala. Võitlusest võtsid osa peaaegu kõik lootusringlased. Nende hulgas ka mina. Tuli olla terve nädal, ilma et ütleks kellelegi halba sõna. See ei ole ju pealt näha kuigi raske, aga kui sa pead ta täide viima, siis läheb lubadus just parajal ajal meelest. Esimestel päevadel läks kõik hästi, aga nädala lõpul läks asi tagurpidi. Ühel õhtupoolikul, kui ma kõõgis kartuleid koorisin, tuli õuest tuppa mu õde ja sõnas: „Aga plika, täna olid sa kinni! Miks sa muidu nii kaua koolis olid?“ Tahtmatult ja ilma, et ma tähelegi oleksin pannud, ütlesin: „Ära krõbise!“ Siis tuli silmapilk meelde, et halvasti ütlesin, kuna ennem see mul sugugi meeles ei olnud.“

Leida S.

Pilk karistuste-žurnaali.

Aulis Aret.

Kooli-kriminalistika (ärgem kartkem seda sõna) küsimused — võitlus pahategevusega koolis — väärivad tõsist tähelepanu. Sest tänane Juku on tulevane Juhan. Kust tulevad korrarikkujad, petturid, tõrkujad, üblejad. Eks ole vastavad jooned neil juba nooruses olnud. Võitlus noorte pahelisusega toimub tulevaste tublide kodanike kasvatamise huvides.

Kuidas võidelda õpilaste pahede vastu, kas siin ei vaja me uuendusi jne. — see on taas sari probleeme omaette.

Küllaltki oluliseks sissejuhatuseks kooli-kriminalistika alasse on kooli karistuste-žurnaali. Järgnevad märkmed põhjenevad ühe žurnaali vaatlusel õppeaastaist 1932/33 ja 1933/34. Heites pilgu temasse satume assotsiatsioonesse, mis ärevate sülemitena lendu tõusevad: distsipliin, käitumine, õpilaste eksitoimingud, nende motiivid ja põhjused. Olgugi negatiivsest küljest, saame materjale järelemõtlemiseks noorte enesevalitsemise, tööinnu, alistumise ning sõnakuulelikkuse, viisakuse ning tagasihoidlikkuse, aususe, sotsiaalsuse jne. küsimuste üle, mis ühenduses kooli kasvatusliku funktsiooni tähtsustamisega üha enam tähelepanu pälvivad.

„Kriminaalset“ selle sõna täies mõttes kohtame koolis õnneks ainult kurvil erandjuhtumel (vargus jms.), kuid viies kriminaalsuse mõiste alla vähemaid eksimusi, leiame õige rikkaliku vaatlusalala. Kool vormib õigeid hoiakuid ja püüab välja juurida pahu kalduvusi. Võib-olla oleme liialt alahinnanud õpilaste väikesi eksimusi, vaadanud „läbi sõrmede“ halva käitumise idudele... võib-olla seetõttu oleme mõnikord äkki seisnud suurte eksi-

muste ees, mis väikesist on suureks kasvanud. Ja nüüd oleme sunnitud reageerima repressiivselt.

Repressiivsete reageeringute registrina esineb karistuste-žurnaal. Kas mitte temas (osaliselt muidugi) näha pedagoogiliste puudujääkide arvet? Muidugi on probleem omaette, kuivõrd eksitoimingute preventioon on võimalik ja mil määral kasvataja end peab süüdlaseks pidama oma kasvandiku eksitoimingus. See probleem hõljus ees juba Diogenesel, kui ta kepiga peksma ei hakanud kurja teinud poissi, vaid poisi isa, et see oma poega halvasti oli kasvatanud.

Karistuste-žurnaal annab pildi olukorrast muidugi ainult umbkaudu. Millist eksimust õpetaja žurnaali kannab, oleneb ta mõõdupuust, õpilase varasemast käitumisest (esimene kord andestatakse), õpetaja meeleolustki, eksimuse suhtelisest raskusest, mida mõjustab olukord (etteütlemine lõpp-eksamil on raskem eksimus kui tavalise kontrolli puhul jooksvas töös) jne. Kas on võimalik õpilaste käitumise hindamiseks anda objektiivseid mõõdupuid, on vahest raskemgi küsimus kui õpilaste teadmiste hindamise mõõdupuu küsimus. Igatahes teadmiste hindamise üle oleme võrratult rohkem pead murdnud kui käitumise hindamise üle.

Vaadeldavat žurnaali on peetud ühes poeglaste endises keskkoolis (õppeaastad 7—11). Kool oli suur ja omas palju traditsioone. Vastavalt poiste mentaliteedile oli õpilaskonna vaim aktiivne, energiline, tunglev. Kahe õppeaasta vältel on nõnda kogunenud 676 eksimust, mis langesid suurema karistuse alla (kinniistumine pühapäeviti). Arvestades õpilaste suurt arvu koolis ja jagades eksimuste arvu õppepäevade arvule, saame päevas ca 1½ eksimust, milline arv pole kõrge.

Milliste eksimuste eest on õpilased langenud karistuse alla?

Sagedusjärjekord avaldab sellist pilti:

1. Kõnelemine loata	119	ehk	17,63%
2. Halb kaasatötamine	82	„	12,13%
3. Tõrkumine ja korralduste ignoreerimine	78	„	11,54%
4. Rahutus	55	„	8,13%
5. Vallatus	43	„	6,36%
6. Õpetajate solvamine	35	„	5,18%
7. Ebasünnis käitumine	33	„	4,88%
8. Petmine (spikerdamine)	31	„	4,58%
9. Tegelemine kõrvalisega	23	„	3,4 %
10. Heakorra kahjustus	16	„	2,37%
11. Omavoli	13	„	1,91%
12. Käratsemine	11	„	1,63%
13. Ebasüüdsus kaasõpilaste vastu	8	„	1,18%
14. Ässitus	2	„	0,29%
15. Mitmesugused ja lähemalt nimetatamata eksimused	127	„	18,79%
			<hr/>
			676 ehk 100,00%

Peatume mõne märkusega eksimuste tähtsamail liikidel.

1. Kõnelemine loata on ootuspäraselt esikohal 119 juhuga, mis on 17,63% juhtude üldarvust. Klassidest on esikohal (praegune) V keskkooli-klass (9. õ. a.) 52 juhuga. Vanuselt on õpilased selles klassis nn. „protesti-eas“, mistõttu silmapaistvalt rahutud, mässulised, impulsiivsed, too-

red ja hoolimatud. Järgmisil õppeaastail karistusjuhtude arv langeb — kahanemine on järgmises klassis (10. õ. a.) $\frac{2}{5}$ ja lõppklassis $\frac{4}{5}$.

Tarve enesest teatada on noortel väga tugev. Selle taltsutamine on nooruri tähtsaks enesekasvatuse ülesandeks.

2. Halb kaasatöötamine haripunktiistub 8. õ. a. (43 juhtu). Muist klassest on märkmeid vähe. Antud juhul võib üheks kaasteguriks olla õpilaste kõrge arv klassis (üle 40). Seda tingib ka mõnikord klassis moodi minna võib „laisklemise poos“, kus noobliks peetakse tööst kõrvale hoiduda.

3. Tõrkumine ja korralduste ignoreerimine on karistatud eksimusjuhtude seas 3. kohal 78 juhuga, mis on 11,94%. See esirindsus on arvatavasti osalt tingitud sellest, et selle eksimuse juhtumeid on hoolikamalt ära märgitud ta tõsiduse tõttu. Tööst ja ülesandest keeldumine lõikab töö läbi, tekitab tööseisaku. Ta mõjub ka teistele õige demoraliseerivalt. Tõrkumisjuhtude arv näib kasvavat koos vanusega ja omandavat järjest teadlikuma vastupanu tendentsi.

Näiteid: Vaidleb vastu õpetaja keelule. Ei ilmu vastama, vaatamata kordvale meeldetuletusele. Pani raamatu demonstratiivselt laua alla. Keeldub kaasa töötamast. Demonstratiivselt loobus kaasa töötamast, tuues põhjenduseks, et ta olevat ärritatud, sest õpetaja tegi talle märkuse korra suhtes. Klassist välja saadetuna teatama koolijuhatajale hulgub terve tunni ega ilmu tundi.

4. Rahutus ja vallatus esineb sageduselt 4. ja 5. kohal. Ta on noortele loomulikult omane.

Toome siinkohal vallatlejate eksimusi. Õpilaste „leidlikkus“ on üsna huvitav ning mitmekesine. Loetleme žurnalist: Teeb inetuid hääli. Õngitseb raudkonksuga. Ümised. Pillub paberitükke. Laulab. Põletas paberit laua all. Kolistas lauaga. Näub. Helistab. Kisendab kaasõpilase pigistuse peale. Vilistab läbilõikavalt. Kirjandusteose arutlusel avaldab sihilikke arvamusi. Loobib asju. Piiksub häälitsevat postkaarti. Vigurdab sihilikult. Teeb veidraid hääli. Katsus vilet puhuda. Teeb julget (?) nalja. Pillub raamatumappi. Loobib üle klassi vihku. Kolistab sulepeaga, kui õpetaja selja pöörab. Õpetaja klassitulekul löi jalaga tugevasti vastu klassi tagaseinas asuvat ust, mille peale ka naaberklassist vastu taoti. Janditab, vigurdab. Vahib irvitades ümber. Jne., jne.

5. Õpetaja solvamine. Selle juhtumeid, mis žurnalis fikseeritud, oli 35 ehk 5,18%. Solvamine esineb jämedate sõnade ja tooni tarvitamises või ebasüüdsas „naljatlemises“ õpetajaga. Näiteks õpetaja küsimusele, miks teatav õpilane klassist kaua ära, „sähvab“ keegi: „Eks minge talle järele WC-ssel!“ Küpsemisealised poisid, kel elav iseloom, ägestuvad kergesti ja kaotavad enesevalitsemise. Võrreldes täisealiselega viibib noorur alatise „lõhkemisohus“, ta afektid on plahvatuslikud.

6. Ebasüünnis käitumine esineb 33 juhul ehk 4,88%. Ta alla on toodud ropendus, vandumine, kahemõttelised märkused, poisikeselik irvitamine seksuaalasjade üle jne.

7. Petmine (spikerdamine) on registreeritud ainult 31 juhul (4,58%). Kas nii palju esinebki petmist? Või ei suudetud petmise juhtumeid rohkem avastada. Võitlus petmisega on tähtsaid moraal-pedagoogilisi ülesandeid. Ühes ankeedis, mis kaunis usaldusväärne, sest et anonüümne, tunnistas end spikerdamises süüdi poistest 54,41% ja tüdrukuist 51,22%, seega pool ankeedile vastajaist. See on „aukartustäratav määr“! Võib kind-

lasti väita, et enamik spikerdajaid jääb tabamata. Siin vajame sügavat kooli-
uendust.

8. Kõrvaline tegelus on suurema karistuse alla langenud 23 juhul (3,4%). Näiteid: Kannab kooli kõrvalist kraami. Mängib. Sööb. Joonistab. Andis usuõpetuse tunnis rumalasisulise kirja kaasõpilasele edasi. Opereerib kärbest (jällegi usuõpetuse tunnis). Jne.

9. Muud eksimused avaldavad vähemat kuhjumist. Omavoli all esineb peamiselt loata lahkumine võimlemise, laulmise, sõjalise õppuse jms. tundidest. Ebasüüdsusi kaasõpilaste vastu esineb vähe. Üksikuil juhtumeil on leidunud ka ässitusi õpetaja vastu. Muid üksikuid ja lähemalt kirjeldamata korralikkumisi oli 127 ehk 18,79%.

Karistuseks oli pühapäevane järelistumine (ühel või mitmel pühapäeval).

Uurimise huvides oleks soovitav, et kõigis (kesk)koolides peetaks üles-
tähendusi õpilaste eksimuste ja karistuste kohta.

Tegeliku töö huvides oleks tervitatav, et õpetajate koosolekuil arutlusele võetaks õpilaste käitumise küsimusi. Muidugi tuleb luua võimalusi ning kindlaid aluseid korranõudmise edukaks teostamiseks. Võrreldes pärast-sõjaaegse olukorraga on õpilaste käitumine tugevasti paranenud, kuid sel korraliku käitumise kasvatamise protsessil on kahtlemata küllaltki üles-
andeid ees.

Lühijooni Volmari (Valga) õpetajateseminari ajaloo.

K. Aben.

Möödunud aasta sügisel ilmus Riias Volmari (Valga) Õpetajateseminari Kasvandikkude Seltsi pikaajegse töövijana kaks teost: Läti Haridusministeeriumi Koolidepartemangu abidirektori K. Ozolin'i poolt koostatud Valga-Volmari õpetajateseminari ajalugu ja K. Ozolin'i, P. Ruben'i, E. Zican'i ja H. Ziemel'i poolt koostatud Volmari (Valga) õpetajateseminari kasvandikud.

Kuna Volmari õpetajateseminaril on olnud meiegi hariduselu arengu kohta teatav osatähtsus, siis, arvan, pole üleaarne, kui peatun siinkohal lühidalt nende teoste ja Volmari õpetajateseminari ajaloolisegi külje juures.

Kõige esmalt paar sõna Volmari Õpetajateseminari Kasvandikkude Seltsi ellukutsumisest ja selle tegevusest.

Esimene Volmari õpetajateseminari kasvandikkude koosolek kutsuti kokku Riias 1924. a. 5. augustil Läti ülemaalse pedagoogilise näituse ajal. Koosolekust võttis osa 72 endist kasvandikku. Siin otsustati asutada Volmari (Valga) Õpetajateseminari Kasvandikkude Selts ja valiti büroo, kes pidi välja töötama seltsi põhikirja. 1925. a. 7. aprillil toimus Riias seltsi asutamiskoosolek. Esimeseks seltsi esimeheks oli R. Liepin, tookordne Läti Haridusministeeriumi Koolipeavalitsuse direktor. Alates aastast 1928 kuni tänini on seltsi esimeheks Läti Haridusm. Koolidepartemangu abidirektor K. Ozolin. Seltsi auliikmeks on valitud muuseas ka M. Kampmaa kui endine seminari õpetaja.

Seltsi peakoosolekuil on peetud kas jõulude või kevadpühade ajal. Selts on korraldanud ekskursioone seminari endistesse asupaikadesse ja Läti ilusaimasisse maakohtadesse,

millest on osa võtnud kui end. seminari kasvandik ka meie omaaegne saadik Riias J. Seljamaa. Neil ekskursioonidel on viljeldud süstemaatiliselt mälestuste jurustamist, mis kõik on stenografeeritud.

Seltsi peamine töö on olnud siiski ankeetide laialisaatmine, elulooliste andmete hankimine seminari kasvandike ja õpetajate kohta, saadud materjalide korraldamine ja läbitöötamine. See töö on kestnud 11 aastat, mille viljana ongi ilmunud ülalmainitud raamatud.

Seminari ajaloo sissejuhatuses autor iseloomustab ajastut, mil seminar on asutatud, ja selle asjastu tähtsust kogu tolleaegse Venemaa, aga ka Baltimaa rahvaste elus. Sellele järgneb peatükk Venemaa haridusministritest ja Riia õppekonna kuraatoritest. Järgnevalt esitatakse seminari kroonika: 1) Riia ajajärk, 2) Volmari ajajärk. Teises jaos räägitakse õppe- ja kasvatustööst seminaris. Siin on esitatud aastate kaupa kogu pedagoogiline ja administratiivne personaal ühes seaduste ja instruksioonidega seminari korraldusest, tunniplaanide ja õppekavadega. Kolmas jagu pakub seminari asutajate, direktorite ja õpetajate eluloolisi andmeid, neljas — kasvandike nimestikke. Viiendas jaos kirjeldatakse kasvandike elu seminaris. Raamat pakub palju huvitavaid ajaloolisi teatmeid.

Teises teoses (Volmari-Valga õpetajateseminari kasvandikud) väärrib esmajoones tähelepanu Karl Ozolini artikkel „Seminari kasvatajad ja kasvandikud“, kus esitatakse õppeasutise pedagoogide nimestik, siis statistilisi andmeid kasvandike kohta: rahvuse, sünnikoha, sotsiaalse seisundi kohta, kas elus või surnud, milliseid õppeasutusi hiljem lõpetanud, mis alal töötavad praegu jne.

H. Ziemelis esitab ülevaate Seminari Kasvandikkude Seltsi tegevusest. Siis järgnevad kursuste kaupa lõpetajate ja ka mittelõpetajate kasvandike pildid ühes elulooliste andmetega. Ehkki andmed mõnede, eriti venelaste ja ka teiste väljaspool Lätit asuvate isikute kohta on napid, ometi saame siit huvitavaid teatmeid paljude läti ja ka eesti tähtsate tegelaste kohta.

Üldiselt on mõlemad teosed väärtuslikuks lisandiks lähema mineviku vaimukultuuri ajaloos.

* * *

Valga-Volmari õpetajateseminari ajalugu jaguneb kahte ossa: Riia ajajärk (1894—1902) ja Volmari ajajärk (1902 aastast kuni likvideerimiseni).

Esimesi teateid seminari avamise kohta leidub läti ajalehs „Dienas Lapa“ (Päevaleht) 1894. a. 18. juuli numbris, kus seminari avamise kohta teatatakse järgmist.

Kolmanda, riigi poolt ülalpeetava Baltimaa õpetajateseminari (esimene Tartus, teine Kuldigas) avamise kohta Riias „Pravitelstvennõi Vestnik“ kirjutab järgmist: „Sellest ajast, kui 1886. a. Balti kubermangude ev.-lut. maakoolid läksid Vene haridusministeeriumi alla, astutakse mitmesuguseid samme vene keele sissetoomiseks neisse koolidesse õppekeelena. Viimasel ajal on koolivalitsus veendunud, et nende kubermangude elanikud väga hea meelega ning igasuguste raskusteta õpivad ära riigikeele, aga ühtlasi on jõudnud veendumusele, et siin ei ole küllaldaselt määralt asutusi, kus kohalikud õpetajad võiksid saada ettevalmistust oma ametile, sest kaks senist Riia õppekonna kroonu seminari ei suuda produtseerida nii palju õpetajaid, kui palju vaja kõiges kolmes kubermangus. Peale selle need seminarid olid määratud peamiselt kr.-õiget usku õpetajaile. Sellepärast haridusministeerium on pidanud tarvilikuks avada Riia õppekonnas veel ühe õpetajateseminari, mis võiks asuda õppekonna arvates Valgas, sellepärast et see linn asub piiril läti ja eesti elanike vahel ja on ühendatud raudteega Eesti- ja Kuramaaga (Minu sõrendus. K. A.) Arvestades eelmainitud ministeerium on palunud luba avada Riia õppekonnas kolmanda riigi õpetajateseminari, kuhu võetaks vastu ka luteri usku kasvandikke. Ajutiselt on otsustatud avada seminar Riias, kuni Valgas chitatakse või ostetakse tarvilik maja.“

Kooskõlas nende tingimustega on Valga seminar asutatud Riiginõukogu otsusega 1. juulil 1894. a. Seminar avati Riias ja selle esimeseks asukohaks oli kena kahekordne puumaja

ühes kahe kõrvalhoonega vaikes sillutamata Olivi tänavas nr. 1, mille värvavale ilmus varsti silt: „Valga õpetajateseminar“.

Seminar avati, nagu juba mainitud, tingimusega, et sinna võetakse vastu peale õigeusklike ka luteri usku kasvandikke.

Seminari õpetajate koosseisus olid ette nähtud ka eesti ja läti keele õpetajate kohad, samuti usuõpetajad eesti ja läti rahvusest kasvandikele-luterlastele.

Seminari avamises on suured teened tookordsel Riia õppekonna kuraatoril N. Lavrovskil, kes soovis ette valmistada rahvakoolidele tublisid vene keelt oskajaid õpetajaid.

Esimeseks direktoriks vastatavad seminari määrati senine Tšerepovi õpetajateseminari direktor Boris Štšiborski. Esimeseks eesti keele ja usuõpetuse õpetajaks eestlastele-luterlastele oli August Vahlberg. 1896. a. 1. jaan. määrati tema asemele Jaan Joeggi.

1896./97. õppeaastal laskis seminar välja esimesed lõpetajad — 36 kasvandikku: 31 lätlast, 1 venelane ja 4 eestlast — Viktor Liiv Saaremaalt, Johannes Sõster Virumaalt, Peeter Taidemaa ja Karl Vaher.

1896. a. algul alatakse läbirääkimisi Valga linnavalitsusega seminari ehitamiseks vajaliku ning sobiva maa-ala ostmise küsimuses, mis otstarbel sõidavad Valka direktor Štšiborski ja õpetaja Sambikin. Kuid läbirääkimised ei andnud tagajärgi. Ka edaspidi ei suudetud saavutada kokkulepet, kuna Valga linnavalitsus nõudis sobiva krundi eest liiga kõrget tasu. Seda olukorda kasutas Volmari lätiühviline ja lätimeelne linnavalitsus, kes pakkus riigi valitsusele laia maa-ala ilusal Koivajõe kaldal vastuvõetava tasu eest. Seminari õppe-õukogu, samuti Riia õppekonna kuraator olid nõus seminari asukoha vahetusega ja saatsid haridusministeeriumile ettepaneku osta seminari jaoks Volmari linnalt umbes 15 ha suur krunt 750 rubla eest. Riiginõukogu oli selle otsusega päri. Otsus kinnitati lõplikult 15. detsembril 1898. a.

Nii lahendus seminari asukoha küsimus teisiti, kui seda olid kavatsenud seminari asutajad. Sel asjaolul on olnud meie, eestlaste, kohta küllaltki suur tähtsus ja peab ütleva, et tolleaegse Valga saksameelse linnavalitsuse sihilik tõrksus ja vastutulematuus krundi müümise asjus on toonud eestlastele suure kaotuse. Kui nüüd näitab statistika, et kogu seminari kestvuse ajal on lõpetanud selle õppeasutise 426 lätlast, s.o. 82% ja muulasi 18%, nendest eestlasi 9% (45 kasvandikku), siis võib kindlasti ütelda, et see protsentuaalne suhe oleks olnud koguni teissugune juhul, kui seminari asukohaks oleks saanud, nagu kavatsatud, Valga linn.

Nüüd aga oli lahendunud seminari asukoha küsimus teisiti, ja juba 1899. a. märtsis sõidab direktor P. Polzinski Volmari, et otsustada küsimust lõplikult.

1900. a. alatakse Volmaris seminari hoone ehitamist Riia õppekonna arhitekti Aleksei Kiselbaši kavandi järgi. Hoone ehitamiseks on lubatud Riiginõukogu otsusega 21. veebruaril 1900. a. 108.691 rubl. krediiti. 1902. a. lubatakse veel lisakrediiti 20.691 rubl., millise summa abil jõutakse ehitustöödega nii kaugele, et 1902./03. õppeaastal võidakse alata õppetööd juba Volmaris, uutes avarates ruumides. 1903. a. saadakse veel teiskordselt lisakrediiti 7.700 rubl. Selle summaga viiakse koolimaja ehitustööd lõpule.

Seminari Volmari asudes jääb enamik senistest õppejõududest Riiga, muuseas ka J. Joeggi. Eesti keele ja usuõpetuse õpetajaks eestlastele-luterlastele kutsutakse M. Kampmaa, kes on lühemat aega ka seminari juures asuva harjutuskooli õpetajaks.

Seminar algas oma tegevust Riias kolmeaastase kursusega. 1903./04. õppeaastal muudetakse ta vastavalt Vene haridusministeeriumi poolt maksma pandud määrustele nelja-aastaseks.

Nimetamist väärrib 1905./06. õppeaasta seminari elus. Poliitiliste sündmuste keeriseses oli haaratud ka osa seminari kasvandikke. Õppetöö katkestati oktoobri lõpust kuni 1906. a. 26. jaanuarini. Välja heideti 28 kasvandikku, mispärast ka paari järgmise aasta lõpetajate arv oli suhteliselt väiksem: 1906. a. lõpetas seminari 14, 1907. a. 13 kasvandikku.

Maailmasõja ajal elab seminar üle suuri vapustusi. 1916./17. õppeaastal paigutatakse seminarihoonesse sõjaväehaigla. Ainult üks osa internaadi ruumest jääb kasvandikele-stipendiaatidele kasutamiseks. Õppetöö toimub Volmar naisgümnaasiumi ruumes pärast lõunat.

1917./18. õppeaastal alati küll tegevust Volmaris, kuid kohe pärast õppetöö algust tuli hakata mõtlema sõjarinde lähenemise tõttu ümberkolimisele. Saabus käsk riigiasutuste evakueerimise kohta. Volmari õpetajateseminar evakueeriti Sõsrani, Volga kaldale (Simbirski kubermangus). Ühes seminariga sõitis sinna ka enamik õpetajaist ja kasvandikest. Õppetöö algas oktoobrikuu esimesil päevil ja toimus Sõsrani naisgümnaasiumi nägusais ruumes.

1917. a. Kerenski valitsuse ajal seminar reformeeriti ja selle lõpetajad said õiguse astuda kõrgemaisse õppeasutustesse.

1918./19. õppeaastas algas ja möödus seminari õppetegevus suurte raskustega. Õppetöö toimus korratult. Kursuse lõpetas vaid 13 kasvandikku.

Selle aastaga lõpetabki Volmari õpetajateseminar oma tegevuse, kuna järgmisel aastal muudetakse seminar Sõsrani õpetajate ettevalmistuse kursusteks.

Seminari arhiiv on jäänud Sõsrani ja pole kuni tänini veel üle toodud Lätimaale. Selle asjaoluga ongi seletatavad raskused, mida on tulnud võita seminari ajaloo koostajal. Nii lühidalt seminari väline käekäik.

* * *

Esimeseks seminari direktoriks oli, nagu juba mainitud, Boris Štšiborski (1894—1996), senine Tšerepovi seminari direktor. Rahvuselt väikevenelane, hariduselt filoloog Štšiborski oli juba 60-aastane, kui assu juhtima Riias Valga õpetajateseminar. Ta oli heastüdamlik, avameelne, õiglane. Tema ajal õpilased ei tundnud poliitilist survet, ka rahvuse ja usu suhtes mitte. Oma kasvandike eest ta hoolitsenud nagu oma laste eest. Štšiborski tundis suurt huvi läti keele vastu, lubas kasvandikel lugeda kõiki tsensori poolt lubatud raamatuid, nii vene kui ka läti keeles. Toonud ise kord klassi terve paki raamatuid Baltimaast ja lausunud: „Te peate tundma oma ümbruskonna ajalugu!“ Štšiborski ei olnud mitte ainult humaanne ning vabameelne inimene, vaid ka silmapaistev pedagoog, suurte võimetega õpetaja ning kasvataja. Õpilased armastasid ja austasid teda. 1896. a. Štšiborski suri. See oli suur kaotus seminarile.

Täieline vastand direktor Štšiborskile oli tema järeltulija venestaja P. Polzinski (1896—1902), pärastine Tallinna Aleksandri gümnaasiumi direktor. Polzinski oli direktoriks ajastul, mil vene survepoliitika oli jõudnud oma haritipule. Haridusministriks oli tol ajal Bogoljepov, kes külastas muuseumi ka Valga seminari Riias ja jäi selle tegevusega väga rahule. Polzinski täitis usinasti administratiivse keskkoha ümberrahvastamise poliitikat. Ta oli tõeline oma aja direktor ja kõrgemate käskude täitja, mispärast ka võitis ülemuse usalduse. Polzinski hoidus kasvandikest võimalikult kaugelt. Formaalne, erilisel rõhutatud kõnetamisviisiga ta ei suutnud võita ka kasvandike sümpaatiat: nad jäid võõraks üksteisele. Seminaris valitses kindel ja range kord. Ka vähemate ülestumiste eest karistati rangesti. Karistatute nimestik rippunud klassi seinal. Seminari seinte vahelt ja õuest lasti kasvandikke välja vaid lühikeseks ajaks kuni kella 6-ni õhtul. Läti ja eesti raamatute lugemine oli keelatud kõige kindlamini, samuti keelanud Polzinski „Jumal, kaitse Lätimaad“ (praegune Läti hümn) laulmise. Polzinski ja tema õpetajad ütelnud avalikult, et 10 aasta pärast Lätit ja Eestit enam pole. Temaaegseist õpetajaist ei sallinud läti ja eesti keelt eriti vene keele õpetaja Lafin, kes püüdis haarata õnge õpilasi keele „kniffidega“. Keelevigade puhul taotsenud ta ütelda: „Harjuta aga oma läti keelt!“ Kord teinud ta sellise märkuse ka meie praegusele kindral J. Sootsile, kes tol ajal oli seminari kasvandik: „Harjuta aga oma eesti keelt!“ Soots karanud püsti ja hammustanud midagi teravat vastu. Pärast seda intsidenti lahkus Soots seminarist ilma kursust lõpetamata ja astus Vilno sõjakooli.

Õpetajana klassis olnud direktor Polzinski korralik ja tüse jõud.

Üks armastatumaid Volmari seminari direktoreid oli P. Adamov (1902.—1907.), Polzinski järeltulija. Adamov oli Ukraina mõisnik, lõpetanud Nežini filoloogilise instituudi ja töötanud varem gümnaasiumi õpetajana ja Jelgava (Miitavi) rahvakoolide inspektorina.

Seminari kasvandikud iseloomustavad Adamovit kui tõelist vaimuaristokraati, väga liberaalset ja humaanset inimest. Ta aidanud häälimeelil kasvadikke aineliselt ka oma isiklikest summadest. Oma tegevuses oli väga iseseisev ega kuulunud russifikaatorite perre. Seepärast ei võitnud ta ka kõrgema ülemuse tunnustust. Adamovi ajal kasvandikud laulsid Koiva kaldal „Jumal, kaitse Lätimaad“. Ta ei takistanud seda, kuigi talle selle üle esitati korduvalt kaebusi, ka kohalike politseivõimude poolt. Ta otsis sõpru ka lätlaste ringkondadest. Üldse olnud Adamovi ajal Volmari seminaris läti keel ja läti laul au sees. Isegi proovitud antud läti keeles. Kampmaa iseloomustab Adamovit kui väga lahket, seltskondlikku ja vastutulelikku inimest. Adamov pidanud lugu eestlasist ja soovitanud Kampmaal kutsuda Volmari seminari võimalikult rohkem eestlasi. Statistikast näemeigi, et eestlasi on seminaris suhteliselt kõige rohkem just Adamovi ja Kampmaa ajal.

Pärast Adamovit tuli Volmari seminari direktoriks senine Kuramaa kubermangu rahvakoolide direktor Aleksei Pavlov (1907.—1909.).*) Õpilased alanud uue direktori ajal kohe võitlust oma õiguste eest. Esimese katse valmistanud kasvandikud Pavloville järgmiselt: soovides saada teada Pavlovi vaateid raamatute lugemise kohta, kasvandikud, kuuldes direktori lähenemist, asetanud laudadele küll lätikeeeliseid raamatuid ja ajakirju, küll mitmesuguseid teaduslikke töid (näit. Darvini). Pavlov vaadelnud, mida kasvandikud loevad, ja avaldanud kiitust. Ka hiljem ei kiusatud Pavlovi ajal kedagi raamatute lugemise pärast taga. Nii legaliseeriti kõik läti ja eesti raamatud. Pedagoogikasse tõi Pavlov värsket õhku. 1908. a. peeti Peterburis psühholoogia kursused, kus psühholoogid Netšajev ja Lazurski refereerisid uuemaist saavutustest eksperimentaalpsühholoogias ning demonstreerisid psühholoogia kabineti seadeldist. Sellise kabineti muretsetes enesele ka Volmari seminar. Ka õpetajate-kasvatajate koosseis paranes tema ajal tunduvalt. Nii rakendusid Pavlovi ajal seminaris tööle praegune Riia ülikooli usuteaduse professor K. Kundzin, helilooja ning muusikapedagoog J. Medin, ajaloo-eadlane P. Dreiman, dots. Zican. Need kõik olid tüsedad jõud. Ka vene pedagoogide hulgas näeme sellist humaanset ja liberaalset isikut kui F. J. Seliverstov, kes oli lõpetanud mitu ülikooli teaduskonda ja keda tema laialdaste teadmiste pärast kutsuti „seminari entsüklopeediaks“.

1909. a. maikuul revideeris seminari tegevust õppekonna kuratoor S. Prutšenko ja leidis seminari juhtimises mõningaid puudusi. Pärast seda Pavlov esitas lahkumispalve ja läks pensionile.

Tema asemele tuli Kuldiga seminari direktor Strahhovitš (1909.—1914.). Tema ajal elustus seminaris taas venestuse vaim, mis avaldus muuseas selles, et algas seminari koloniseerimine venelastega. Eriti Smolenski kubermangust hakkas voolama Volmari seminaris venelasi. Ka stipendiumide määramisel eelistati venelasi. Selle tulemused olid nii suured, et 1917. a. oli seminari lõpetajaist enamik venelasi. Muide, Strahhovitš pani seminaris maksmata kindla korra ja oli hea pedagoog.

1914. a. asub Strahhovitš Tartu äsjaavatud õpetajateinstituudi direktoriks. Tema asemele tuleb Volmari seminari direktoriks Sljusarevski (1914.—1918.), vaimuliku akadeemia haridusega, kindel monarhismi ja slavismi kaitsja. Sellepärast ka vahekord tema ja kasvandike vahel oli väga jahe.

Seminari viimaseks lühiaegseks direktoriks oli senine seminari matemaatika õpetaja J. Beltnev.

*) Enne Kuramaale ümberpaigutamist oli A. Pavlov rahvakoolide direktoriks Eestimaal 1896—1906. a. Oma tegevuses oli ta ebamäärane ja saamatu. Toim.

Seminaris õppejõududest on esilekerkivamaid isikuid usuõpetaja lätlastele-luterlastele K. Kundzin, kes tegutses seminaris 1908.—1916. a. Jaanuaris a. 1917 valiti ta Tartu ülikooli usuteaduskonna dotsendiks. Praegu usuteaduse professor Riias.

Pärast tormilisi 1905. ja 1906. aastaid seminari elu liikus taas rahulikumalt. Ühiskondlike küsimuste asemel kerkisid päevakorrale filosoofilised probleemid. Sel ajal tõi suurt värskest ja elevust seminari ellu Kundzin oma usuõpetuse tundidega. Kundzin oli esilekerkivamaid jõude nii oma võimete kui ka meetodi suhtes. Ta juhatas kasvandikke filosoofiasse ja ergutas neid kõrgemale vaimsetele püüetele. Tekkis suur huvi usulis-filosoofiliste raamatute vastu. Oma õpetuste, kõrge intelligentsi, samuti oma eeskujuga jäi Kundzin paljudele seminaris kasvandikele mitte ainult arlasamaks õpetajaks, vaid sageli ka terve tulevase elukäigu määrajaks. Olles läti rahvuslane ja edumeelne vaimulik, oli Kundzin ka õpetajana edumeelne, rõhutas mitte usulis-eetilist dogmatismi, vaid religiooni objektiivset, teaduslikku külge ajaloolises perspektiivis ja eetika subjektiivset iseloomu seoses mitmesuguste filosoofiliste vooludega. Nii oma otsese aine kõrval Kundzin äratas huvi ka kasvatusaaduse, kirjanduse ja filosoofia vastu. Kundzini tundides kasvandikud kuulsid Maeterlinckist, Ibsenist, Björnsonist, Goethest jne. Rousseau ja Tolstoi vaadetest kasvatuses kohtasid kasvandikud teada rohkem Kundzini usuõpetuse kui näit. Strahovitši pedagoogikatundides. Usuõpetuse tundides kanti ette ka referaate. Need kutsusid välja elavaid mõttevahetusi, olid sageli marksismist läbi imbunud. Kundzin ei surunud kunagi peale oma vaateid, kunagi ei astunud üles kui kirikuõpetaja, vaid oskas näidata, et igal ajal on ka teine külg.

Kundzini õpetamisviiside üle hakkas huvi tundma ka konsistoorium. Tema tunde külastasid Volmari praost ja mitmed teised kirikuõpetajad. Kundzin kutsuti välja ka Riiga aru andma. Nähtavasti peeti tema seletusi rahuldavaiks, sest mingisuguseid järeldusi ei tehtud.

Viimseks eesti keele ja usuõpetuse õpetajaks eestlastele-luterlastele Volmari seminaris oli Jakob Pärn (1908.—1916.). Isiklikult õppisin tema juures vaid eesti keelt (olin Volmari seminari kasvandikuks 1914.—1918. a.). Et tema tervis oli tol ajal sageli hädine ja ma olin ainuke eestlane klassis, siis ta tihti kooli tundi ei tulnudki (kauguse tõttu). Neil kordadel käisin ma eesti keele tundidel tema pool kodus õhtupoolikul. Kui läksin tundi, olid nad mõlemad naisega väga rõõmsad, võtsid mind vastu kui külalist, rääkisid sageli oma lastest, pakkusid mulle teed jne. Nende kodu oli meile eestlastele kohaks, kus käisime rõõmuhetkedel, aga ka leevendamas oma muresid. Tundidel püüdis ta pakkuda teadmisi mitte ainult kirjanduse alalt, vaid ka eesti ajaloost. Andis alati raamatuid kaasa lugemiseks.

* * *

Veel mõni sõna seminari sisemisest elust.

Õppetöö klassides algas palvusega, eraldi ap.-õigeusklikele ja luterlastele. Õigeusklikede hommikupalvusest võttis osa direktor ja preester, luterlased laulsid oma kirikulaulud orelil saatel üksi. Usuõpetaja, kes elas väljaspool koolimaja, sinna tavaliselt ei ilmunud, küll hakkas neist viimaseil aastail osa võtma korrapidaja-õpetaja. Tunnid kestsid 10-minutiliste vaheaegadega kuni kella 14. Suur vahetund kestis terve tund 11—12, millal internaadis elavil kasvandikel oli lõunaoode. Õppetöö lõppes lühikese palvusega igas klassis eraldi. Kella 14—18 oli vaba aeg täielise liikumisvabadusega. Kella 18—20 olid vaiksed õppimistunnid klassides, millal kasvandikud valmistasid järgmise päeva ülesandeid. Kell 21 oli õhtupalvus, ja kasvandikud läksid magama. Need, kes soovisid jääda kauemaks, võisid seda teha, aga mitte kauem kui kella 22, millal kogu seminaris algas täielik öörahu. Hommikuti kasvandikud tõusid kella 6—7 vahel ja õppisid klassides.

Söögikorrad olid sellised: hommikueine kell 7, lõunaoode — kell 11, lõunasöök — kell 14, õhtuode — kell 17 ja õhtusöök — kell 20. Enne ja pärast hommikueinet, lõuna- ja õhtusööki lauldi venekeelne palve, korrapidaja-õpetaja juures olles.

Selline oli päevakord nii Riias kui Volmaris. Tuleb märkida, et vabal ajal, s.o. lõunasöögist kuni kella 18 toimusid käsitöötunnid ja tehti aiatöid. Samal ajal harjutati viiuli-, harmooniumi-, klaveri- ja orelimängu. Seminari kasvandikud elasid peagu kõik internaadis. Seminari internaadiruumid Riias olid võrdlemisi kitsad, kuid Volmari uutes avarates ruumides paistis elamine juba mugavuse viimse sõnana. Seminar asus, nagu juba eespool mainitud, ilusal Koivajõe kaldal, linnast väljas. See oli suur kahe tiivaga kahekordne kivihoone, mida piirasid ühelt poolt juur- ja puuviljaaiad, teiselt poolt männimets. Siin olid ka seminari direktori, kolme õpetaja-kasvataja, preestri-usuõpetaja ja harjutuskooli juhataja, samuti kogu seminari teenijaskonna korterid. Internaadi ja kõik tööruumid olid väga lähedad. Seminari hoonesse oli ehitatud ka päris korralik õigeusu kirik, kuid sel ajavahemikul, mil nende ridade kirjutaja oli seminaris, peeti seal jumalateenistust väga harva. Laupäeva õhtul, pühapäeval, samuti kõigil riigi- ja kirikupühadel pidid kõik ap.-õiget usku kasvandikud käima linna kirikus, kus laulis järjekindlalt seminari kasvandike koor, teenis sageli seminari preester ja kasvandikud täitsid salmilaulja kohuseid.

Toit seminaris oli lihtne, tervislik ja maitsev. Riias viidi kasvandikke iga kahe nädala tagant sauna, Volmaris oli seminaril oma saun.

Et seminari elu toimuks korralikumalt, rakendati kasvandikke endid ühise majapidamise juhtimisse ja kontrollimisse. Nii oli kogu internaat organiseeritud ainsaks autonoomseks ühikuks. Majapidamist juhtis viimase kursuse kasvandik, keda kutsuti peremeheks. Peremehe amet oli kasvandike kõrgeim auamet. Peremehe abi oli eelviimse kursuse kasvandik, kelle valisid eneste hulgast sama kursuse kasvandikud. Peremehe abi sai, kui ta oli jõudnud viimsesse klassi, automaatselt, s.o. ilma valimata peremeheks. Peremehe ja tema abi ülesandeks oli osta kõik toiduained, jälgida söögivalmistamist, ruumide kütmist ja valgustamist. Peremehele oli antud suur tegevusvabadus. Ta võis tegutseda vabalt kuu avansi piires. Pesupesemist juhtis samas korras valitud niinimetatud pesur ja tema abi. Kasvandikel pidi olema vaid oma ihupesur. Voodipesu, tekk ja padi oli seminari poolt. Samuti valiti kasvandike hulgast raamatukogu juhataja, apteeker ja muusikainstrumentide üle valitseja ja nende abid. Abi amet loeti ettevalmistuse ajaks juhatajaks saamisel ja oli tasuta. Juhatajad aga said tasu, mõned üsna korraliku, mis makseti välja sularahas. Eriti hea palga said peremees, apteeker ja pesur. Peremehe tasu võrdus peagu tervele stipendiumile. Ka kasvandike vaimulikku koori ja balalaika-orkestrit juhatas keegi kasvandikest. Igas magamistoas oli niinimetatud toavanem, keegi vanema kursuse kasvandikest. Kõõgis pidasid kasvandikud korda järjekorras. Söögitoas oli oma korrapidaja, kelle ülesandeks oli hoolitseda, et söök oleks omal ajal laual ja et kell heliseks alati täpselt määratud ajal. Selliselt kasvandike eneste poolt reguleeritud elu harjutas tulevasi õpetajaid korrale ja täpsusele.

Suurt osa seminari kasvandike elus mängis haigla. Siin oli kehtiv teine kord ja teised seadused, mille määrajaks oli kooliarst ja apteeker. Sattuda haiglasse oli sageli päris igatsetud olukord, eriti kui olid raskemad tunnid või kui oli vaja ära teha mõni raskem töö, näit. kui oli vaja kirjutada mõni pikem kirjand. Ka toit oli haiglas parem. Seminaristide hulgas oli ka selliseid, kes väga sageli „haigestusid“ ja olid peagu alatised haigla elanikud.

Kuigi seminaris püsis ühe rahvuse (vene) ja usu eelistamine, ei olnud erilist rahvuse ja usu vaenu kasvandikes. Siiski teatavat grupeerumist rahvuse ja usu järele võis nentida. Kuid kasvandikud grupeerusid ka teistel alustel: ühiste huvide järele kasvandikud jagunesid viuldajaiks, orelimängijaiks, filosoofideks, sportlasteks, luuletajaiks, maalijaiks, maletajaiks, põrandaalusteks jne. Ühised huvid põhjustasid ka esimeste ringide ellukutumise. Seminari kasvandike rahvuslikud püüded ja kirjanduslikud huvid leidsid väljendust salajas

kirjandusringides, kasvandike ajakirjades, läti raamatukogu organiseerimises jne. Kirjandusringi, mille ellu kutsujaks oli muuseas Läti praegune haridusminister prof. A. Tentel, kuulus esialgu 12 kasvandikku. Hiljem see arv kasvas kuni 40-ni. Riias see ring lõi teatavad suhted ka kohalike läti seltsidega. Samuti tõi ringi elevust mõne kirjaniku osavõtt sellest. Ring andis välja oma illegaalset ajakirja mitmesuguste nimetuste all. Riias oli ajakiri puhtkirjanduslik: sisaldas jutte, luuletusi, arvustusi. Volmaris lisandus ka kohalike sündmuste osa. Selles ajakirjas on alanud oma kirjanduslikku tegevust paljud pärastised läti nimekad kirjanikud, näit. A. Austrin, Fr. Bärda, J. Ezerin.

Et rahuldada huvi läti rahvusliku kirjanduse vastu, organiseerisid kasvandikud 1899. ja 1900. aastail läti raamatukogu. Esimeseks raamatukogu juhatajaks oli K. Ozolin. Raamatukogu oli illegaalne ja selle jaoks üüriti Riias ruumid väljaspool seminari. Kui Volmaris muutus raamatukogu olemasolu seminaris hädaohtlikuks, viidi ta üle J. Morovski veskisse. Siin, romantilises veskis, käidi sageli koos, laenutati raamatuid, arutati mitmesuguseid kirjanduslikke küsimusi, kuulati referaate, „trükiti“ ajakirja jne.

Olen puudutanud siinkohal kõige konspektiivsemalt üksikuid momente kooli ajaloost, mil on olnud meie sõbraliku lõunanaabri kultuuriloos suur tähtsus. Sellest õppeasutusest on võrsunud suur osa Läti omariikluse ja juhtivamaid koolitegelasi, palju riigimehi, teadlasi, kirjanikke ja juhtivamaid seltskonnategelasi.

Õpilasingid 1935./36. õppeaastal.

P. Kohava.

Alamal järgnev arvuline ülevaade õpilasingide tegevusest möödunud 1935.—36. õppeaastal on koostatud Riigi Statistika Keskbüroo andmeil. Võrdleva ülevaate saamiseks ringide arvulisest liikumisest on toodud ka eelmise 1934.—35. õppeaasta vastavad arvud (vt. „Eesti Kool“ nr. 5 — 1936, lk. 261).

Ringide organiseerimise aluseks oli 1933. a. lõpul Haridusministeeriumi poolt maksma pandud määrus õpilasingide korraldamise kohta.

Koole oli ja neis töötas õpilasinge möödunud aastal järgmiselt:

	Koole töötas:		Koolide %, kus olid ringid:	
	1935./36. a.	1934./35. a.	1935./36. a.	1934./35. a.
Algkooli maal	1 111	1 114	77,3	69,4
Algkooli linnas	125	132	68,6	62,9
Õhtu algkooli	2	3	—	—
Hoolekande kooli	2	3	50,0	66,6
Täienduskooli	53	57	53,0	45,6
	1 293	1 309	75,2	67,5
Kaubanduskooli	15	9	66,6	88,9
Keskooli	71	54	71,8	70,4
Gümnaasiume	62	62	87,1	73,4
Pedagoogiume	2	2	100,0	100,0
	150	127	78,0	73,6

Tööstuslikke kutsekoole	41	41	
Merekoole	2	2	Andmeid ringide kohta ei leidu.
Muusika-kunstikoole	10	10	
Muid mitmesuguseid	12	12	
	65	65	

Kokku koole   1 508   1 501

Nagu neist arvused selgub, on koolide üldarv eelmise aastaga võrreldes, mõne võrra kasvanud; samuti on tõusnud 5—8% nende koolide %, kus ringid töötasid.

Maa-alkkoolides töötab protsentuaalselt ringe rohkem (ligi 9%) kui linnas, alkoolides rohkem kui täienduskoolides.

Gümnaasiumides on koolide %, kus ringid töötavad, suurem (10%) kui maa alkoolides, kesk- ja kaubanduskoolides on aga ringe hõredamalt kui gümnaasiumides.

Pedagoogiumides kui õpetajaid ettevalmistavais õppeasutustes ei saa enesestmõistetavalt ringid puududa.

Alg- ja täienduskoolides (juurde arvatud hoolekandekoolid) tegutses 1935.—36. (ja eelmisel) õppeaastal õpilasringe järgmiselt:

1. Üldkasvatustlike sihte taotlevalid.

a) Mitmesuguseid üldringe:	1935./ 36. a.	1934./ 35. a.
lootusringe	210	258
E. N. P. R. ringe	192	207
enesearenduse- ja -kasvatuse ringe	—	2
õpilasringe (õpilasüh., V—VI kl. õpil. üh.)	35	38
õpilasperesid	—	4
omavalitsusi (IV—V kl.)	1	—
vabataotlejate toimkondi	2	15
vilistlasringe	3	5
noorteringe	9	16
maanoorte ringe	66	10
nimeta ringe	2	—
	520	545
b) Skautlike rühmitusi:		
noorkotkaid	590	477
kodutütred	551	377
skaute	90	75
gaide	53	22
noored sepä	1	—
	1285	951

2. Õppimisega ja lugemisega tegelevad:

õpiringe	6	7
lugemisringe (-laudu)	19	13
raamatukogu ringe	1	1
loodusteaduse ringe	3	1
võõrkeelte ringe	2	2
matemaatika ringe	1	2
iseõppijaid	1	—
	33	26

3. Kunsti, keha- ja vaimusporti jm. huvialasid harrastavaid:

kirjandus- (ja kunsti-) ringe	26	18
---	----	----

ajakirja- (seinalehed-) ringe	42	13
näiteringe (deklam. r.)	14	8
muusikaringe (lauluringe, orkestreid)	58	29
kõneoskuse ringe (-harjutuse ringe)	2	—
ekskursiooni ringe	—	1
spordi- (võimlemise, mängu) ringe	25	23
tervise ringe	1	1
samariitlaste ringe	1	—
maleringe	3	6
loomakaitse ühinguid (linnukaitse üh.)	3	8
loodusearmastajate ringe	1	—
usulise ilmega rühmitusi	7	12
fotoringe	1	1
huviringe	—	1
korrapidajate büroo	1	—
pühapäeva koole	2	—
	187	121

4. Ühistegevuse ja majanduse alalt:

kooperatiive	147	90
ühispanku	2	—
töö- (käsitöö) ringe	3	7
aianduse (juurvilja kasvatuse) ringe	23	8
aianduse — kodukaunistamise ringe	1	—
maatulunduse klubisid	1	4
põllumajanduse ringe	1	—
kodumajanduse ringe	1	—
talutütarde ringe	—	1
õpilaste toetuse ringe	1	—
	180	110

Kokku ringe   2205   1735

Ringed on arvukselt juurde tulnud 409, see on ligi 24%. Koolide arv samal ajal on aga vähenenud 12 võrra, mis protsenti ringide arvu juurdekasvus veelgi tõstab.

Lootusringide arvus on näidatud ka karskusringid, arvult 15 (eelmisel aastal oli neid 22).

Lootusringid ja Eesti Noorte Punase Risti (E. N. P. R.) ringid töötavad kokkuleppe alusel endiselt tihedas kontaktis, kuuludes tervikuna üks ring teise ringi, kuna statistikas

nad on nimeliselt ühekordselt arvestatud, seepärast on võimalik, et ühest või teisest nime- tusest ringide arv tegelikult suurem võib olla, isegi kuni sada protsenti.

Ringide arvulises kõikumises on silmapaistvat tõusu märgata maanoorte ringides (10 asemele 66), aianduse ringides, ajakirjade ja seinalehtede ringides (kolmekordne tõus), muusika, kirjanduse ja näiteringides (kahekordne tõus), siis veel kooperatiivides, lugemis- ringides ja skautlikes rühmitustes.

Vähenenud on eriti Harjumaal omal ajal levinunud vabatöö toimkondade arv (16 asemel veel 2), usulise ilmeaga ja loomakaitse ringid (2—3 korda), siis veel lootusringide ja E. N. P. R. ringide arv. Õpilaspered on kadunud, asemele on tulnud üks omavalitsus. Imelikul viisil on vähenenud ka vilistlasringid ja noorterigid (ligi kaks korda), kuna vastu- pidiselt oleks pidanud oodata olema tõusu; on võimalik, et koolid neid ei märgi, kuna need ringid kooli lõpetanuidt koosnevad. Maatulundusklubide arv on vähenenud neljalt ühele, vististi on see üleminek maanoorte ringidesse. On veel muudatusi mõnedes vähese- arvulistes ringides.

Maakondade ja suurlinnade järgi oli õpilasringe järgmiselt:

	Koolide %, kus oli ringe 1935./36. a.	Ringide arv 1935./36. a.	Ringide arv 1934./35. a.
a) Algkoolides:			
Harjumaal	81,1	284	224
Järvamaal	77,3	132	115
Läänemaal	95,4	240	202
Petserimaal	54,8	103	74
Pärnumaal	74,5	156	116
Saaremaal	87,5	180	142
Tartumaal	63,4	253	182
Valgamaal	79,0	76	54
Viljandimaal	96,3	177	153
Virumaal	71,3	307	204
Võrumaal	80,8	185	154
Tallinna linn	70,0	54	54
Tartu linn	75,0	27	25
b) Täienduskoolides	53,0	47	26

Kõige suurem on koolide %, kus õpilasringid töötavad, Viljandimaal (96,3%), Läänemaal ja Saaremaal, kõige väiksem — Petserimaal (54,8%).

Arvuliselt on ringe kõigis maakondades juurde tulnud; väike juurdekasv on ka Tartu linnas, kuna Tallinnas ringide arv endine püsib.

Liikmeid oli 1935.—36. (ja eelmisel) õppeaastal alg- ja täienduskoolides töötavates ringides:

I. Üldkasvatustlike sihte taotlevais ringes:	1935./36. a.	1934./35. a.	2. Õppimisega ja lugemisega tegelevais ringes kokku .	722	873
lootusringides	6 625	9 007			
E. N. P. R. ringides	9 150	9 983	3. Kunsti, keha- ja vaimu- sporti jm. huvialasid har- rastavais ringes kokku . .	4 708	3 186
teistes üldkasvat. ringes	2 709	2 555			
noorkotkaid	9 221	7 460	4. Ühistegevuse ja majanduse alal tegelevais ringes kok- ku	5 564	5 296
kodutütred	9 276	6 425			
skaute	1 558	1 328			
gaide	777	517			
noorseppi	9	—			
	39 325	37 275		50 319	46 630

Nagu ringide arv, nii ka liikmete üldarv näitab tõusu. Esikohal on kodutütred ja noorkotkad, neile järgnevad E. N. P. R. ringid ja lootusringid.

Liikmete keskmine arv ringis on mitmesugune; harilikult on kõige vähem liikmeid skautlikes rühmitustes (alla 20 liikme), kõige rohkem E. N. P. R. ringides, lootusringides ja kooperatiivides (40—70 liiget). Üldine keskmine liikmete arv võrdub 22,8.

Ringides töötavad harilikult segakoolides poeg- ja tütarlapsed koos, välja arvatud skautlikud rühmitused, kus teatavasti rühmitus on soo järele. Võrumaal on aga ühes koolis õpilasringide hulgas eraldi märgitud üks poistering ja üks tütarlastering.

Kaubandus- ja keskkoolides, gümnasiumides ning pedagoogiumides tegutses ringe 1935./36. õppeaastal järgmiselt:

	Kaubandus- kohtides,	Keskkooli- des	Gümnaasiu- mides	Pedagoogiü- mides	Kokku 1935./36.	Kokku 1934./35.
1. Üldringid, enesekasvatus, usuline maailmavaade:						
õppuriühinguid (üldringe sekts.)	1	9	17	—	27	11
kultuuriringe	—	3	3	—	6	5
enesearenduse (-kasvatuse) ringe	1	4	5	—	10	6
„Poiste Hääl“	1	1	1	—	3	1
noorsoo (koolinoorsoo) ringe	—	—	—	—	—	1
karskursinge (kirj.-karsk.)	1	7	10	—	18	17
E. N. P. R. ringe	3	6	4	—	13	15
maailmavaate ja käitlusõpetuse ringe usulise ilmega ringe (Piibli lugejad, usul- eetil., noorte kristlaste)	1	1	2	1	5	4
rahvuskultuurilisi ringe	—	—	1	—	1	1
hõimuringe	—	1	1	—	2	2
loomakaitse ringe	—	2	2	—	4	1
sõprade ringe	—	—	—	—	—	1
kõneklubid	1	1	1	—	3	—
mitmesuguseid nimeta ringe	—	10	—	—	10	—
Kokku	10	45	48	1	104	66
2. Skautlus:						
noorkotkaid	3	9	4	—	16	14
kodutütteid	1	10	6	—	17	12
skaute	1	8	8	—	17	14
gaide	2	10	10	—	22	10
kaitseliitl. ühinguid	—	1	1	—	2	—
Kokku	7	38	29	—	74	50
3. Teadus, keeled:						
üldisi teaduste (humanit.-t., reaalt.)	—	4	6	—	10	7
loodusteaduslikke (naturaal., füüs.-, kee- mia, matemaat.-loodust., lood.-põllu- majand.)	—	4	4	1	9	9
ajaloo	—	1	1	—	2	4
võõrkeelte	—	1	1	—	2	1
kodu-uurimise	—	1	1	—	2	1
stenograafia	—	1	1	—	2	—
esperanto	—	1	1	—	2	—
Kokku	—	13	15	1	29	22
4. Kirjandus, kunst:						
kirjanduse (kirj.-teaduse, kirj.-draama, kirj.-karskuse, keele ja kirj.)	3	12	19	—	34	28
näite (draama, näite-muusika, „Heli- draama“)	1	4	5	1	11	11
muusika (laulu, orkestri)	1	5	8	1	15	15
kunsti (kujutava k., kunsti-reklaami, kunsti-teaduse, kunsti-kirjanduse)	—	4	4	—	8	6
foto	—	1	1	—	2	1
Kokku	5	26	37	2	70	61
5. Sport, mängud:						
spordi (võimlemise)	7	33	39	2	81	63
vehklemise	—	1	1	—	2	1
„Laufruppe“ kirjade viimiseks	—	1	1	—	2	1
male	2	8	12	—	22	17
lennuasjanduse	—	1	1	—	2	—
laskespordi (laskurite)	—	4	6	—	10	—
Kokku	9	48	60	2	119	82

	Kaubandus- koolides	Keskkooli- des	Gümnaasiumi- des	Pedagoogiü- mides	Kokku 1935./36.	Kokku 1934./35.
6. Ühistegevus, töö:						
kooperatiiv	3	9	7	—	19	14
laenu-hoiu kassa	—	—	—	—	—	1
käsitöö (kunstikäsitöö)	—	—	—	—	—	4
tehnika	—	1	1	—	2	1
Kokku	3	10	8	—	21	20
Kokku ringe	34	180	197	6	417	301

Kesk- ja gümnaasiumides on tihti samanimelised ühised ringid näidatud statistikas iseseisvatena, mis ringide arvu tõstab.

Üldiselt on ringide arv neis koolides tõusnud igas rühmas, eriti aga üldringides. Erandiks on väike langus E. N. P. R. ringides. Uue nimetusena on juurde tulnud laskespordi ringid ja kaitseliitlaste ühingud. Teised muudatused on vähemad.

Liikmete arv ringides oli kaubandus- ja keskkoolides, gümnaasiumides ning pedagoogiümides kokku 1935.—36. õppeaastal:

1. Üldringid, enesekasvatuse, usu- line maailmavaade	104 ringis	3 360 liiget, keskmine	— 32,3.
2. Skautlus	74 „	1 363 „	„ — 18,4.
3. Teadus, keeled	29 „	922 „	„ — 32,0.
4. Kirjandus, kunst	70 „	1 841 „	„ — 26,3.
5. Sport, mängud	119 „	3 546 „	„ — 30,0.
6. Ühistegevus, töö	21 „	685 „	„ — 32,6.
Kokku	417 „	11 717 „	„ — 28,1.

Alg- ja täienduskoolides oli üldine keskmine liikmete arv ringis 22,8, siin — 28,1.

Üldse oli ringe kõigis koolitüüpides, millede kohta andmed olemas, 1 443 koolis 2 621 ringi, neis liikmeid kokku üle 62 000 (keskmine liikmete arv ringis 23,7).

Ringide üldarv jaotatult alg- ja täienduskoolide üldarvule annaks keskmiselt 1,7 ringi iga kooli kohta, et aga ligikaudu 25% koolides ringid puudusid, siis oleks ringide arvu jaotusel koolide arvuga, kus ringid töötasid, keskmine ringide arv ühes koolis 2,3. Kõige rohkem ringe töötab ühes Saaremaa algkoolis, nimelt 11. Samas koolis oli 67 õpilast, igas ringis oli üle 10 liikme, seega kuulus iga õpilane mitmesse ringi. Ringid olid: E. N. P. R. ring, noorkotkad, kodutütred, maanoorte ring, lugemisring, näitering, muusika ring, spordiring, kooperatiiv, ajakirja ring ja lauluring. Järvemaal töötas ühes linna algkoolis 8 ringi, õpilasi oli 119, igas ringis oli üle 20 liikme. Ringid olid: lootusring, skaudid, gaidid, noorkotkad, kodutütred, loomakaitse ring, lauluring ja orkester. Koole, kus töötas viis ringi, oli üldse 13. Teistes koolides oli ringe alla 5.

Kaubandus- ja keskkoolides, gümnaasiumides ja pedagoogiümides oleks ringide üldarvu jagatis koolide üldarvule 2,8, kuna ringide arvu jagatis nende koolide arvuga, kus ringid töötasid, annab 3,6. Seega on neis koolides võrdeliselt ringe üksikus koolis märksa rohkem kui alg- ja täienduskoolides. Kõrgem on ka ringide arv ühes koolis, nimelt 13 (kaks kooli). Liikmete arvust ringides üks omapärane nähe: ühes koolis on usulis-eetiline ring, millest osa võtab üks tütarlaps ja karskusring, millest osa võtab üks poeglaps.

Üldiselt on muulaste koolides ringe märksa vähem kui eesti rahvusest koolides. Ka on linnades, eriti suurlinnades, ringe hõredamalt kui maal.

Näidis gümnaasiumi tunnikava moodustamisest A-, B- ja C-osast.

Joh. Aavik.

Uue gümnaasiumi tunnikava projekt teatavasti töötati välja suurema painduvuse põhimõttel, selleks et koolidel võimaldada oma tunnikavad koostada teataval määral oma individuaalsete olude ja kalduvuste kohaselt. Selleks on projektis nädalatundide üldarv igas klassis — 33 tundi — jaotatud 3 ossa: A-osa (ehk tuum-osa), milles osutatavate kohuslikud ained igale gümnaasiumiharule ja kohuslik minimaalne nädalatundide arv igaiühes neist aineist; B-osas antakse eri variantidena lisatunnid ja lisaained vastavalt kooli harule ja selle variandile; C-osas on need tunnid — iga klassi kohta 4 —, mida kool võib võtta kas A-osas ja mingis B-osa variandis antud tundidele lisaks või mõne muu aine võtmiseks kooli kavas. C-ossasse tuleb kindlasti võtta usuõpetuse tunnid, sest et seda vabatahtlikku ainet õpib igas koolis enamik õpilasi.

B-osa eri variandid jagunevad kahte pääruhma: humanitaarharu (ladina keelega) ja reaalarhu (ilma ladina keeleta).

Alljärgnevad tabelid annavad näidised sellest, kuidas A-, B- ja C-osast koostada tunnikava nii humanitaar- kui reaalarhule. Enesest mõista on mõlemad näidised vaid kaks võimalikku varianti. Et hästi võimaldada esimest kombinatsiooni, mida nende ridade kirjutaja peab gümnaasiumi humanitaarharule kõige otstarbekamaks, on B-osas antud lisavariant H₂, mida esialgses projektis küll ei ole, kuid mis tuleks sinna võtta ja loodetavasti võetakse. Seda uut varianti H₂ on kasutatud esimese näidise koostamisel. Samuti on tabelis antud A-osas tehtud mõningaid väikesi muudatusi, mis tunduvad olevat otstarbekohased ja millede sanktsioneerimist samuti tahaks loota tunnitabeli kinnitamisel.

Humanitaarharu.

Õppeained	I klass				II klass				III klass				Kokku
	A	B (H ₂)	C	Kokku	A	B (H ₂)	C	Kokku	A	B (H ₂)	C	Kokku	
1. Eesti keel	4	—	—	4	3	1	—	4	3	1	—	4	12
2. I võõrkeel	4	—	—	4	4	—	—	4	4	—	—	4	12
3. II võõrkeel	—	2	1	3	—	2	1	3	—	2	1	3	9
4. Ladina keel	—	4	1	5	—	3	1	4	—	3	1	4	13
5. Ajalugu	2	—	1	3	2	1	—	3	2	1	—	3	9
6. Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	2
7. Filosoofia	—	—	—	—	2	—	—	2	—	1	—	1	3
8. Usuõpetus	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	1	3
9. Matemaatika	3	—	—	3	2	—	1	3	2	—	—	2	8
10. Loodusteadus	2	—	—	2	1	—	—	1	—	—	—	—	3
11. Füüsika	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
12. Kosmograafia	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1
13. Kehakasvatus	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
14. Riigikaitse. õpet. resp. kodundus	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
15. Laulmine	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	3
16. Klassijuhatamine	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	3
Kokku	23	6	4	33	22	7	4	33	21	8	4	33	99

Tahetakse I klassi tuua 1 tund geograafiat, siis võib selleks võtta 1 tunni ladina keelelt. Soovitakse filosoofia tunde suurendada 1 tunni võrra, siis võib selleks III klassis võtta 1 tunni kodaniku- ja majandusteaduselt, mille kompensatsiooniks on võimalik II klassis kaotada C-osast 1 tund matemaatikat ja anda see kodaniku- ja majandusteadusele, mis niisugusel korral algaks juba selles klassis.

Ka reaalarhu jaoks on projektina koostatud lisavariant — R₄ — kahe võõrkeelega, mille abil saabki võimalikuks moodustada allpool antud reaalarhu tunnikava näidis.

Reaalharu.

Õppeained	I klass				II klass				III klass				Kokku
	A	B (R ₁)	C	Kokku	A	B (R ₁)	C	Kokku	A	B (R ₁)	C	Kokku	
1. Eesti keel	4	—	—	4	3	—	1	4	3	—	—	3	11
2. I võõrkeel	}	4	1	3	4	4	1	2	4	—	2	3	11
3. II võõrkeel													
4. Ajalugu	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
5. Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	2
6. Filosoofia	—	—	—	—	2	—	—	2	—	1	—	1	3
7. Usuõpetus	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	1	3
8. Matemaatika	3	1	—	4	2	2	—	4	2	2	—	4	12
9. Loodusteadus	2	1	—	3	1	—	—	1	—	2	—	2	6
10. Füüsika	2	1	—	3	2	2	—	4	2	2	—	4	11
11. Kosmograafia	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	2
12. Joonist. ja joonestamine	—	2	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	4
13. Kehakasvatus	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
14. Riigikaitsel. õpet. resp. kodund.	2	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	6
15. Laulmine	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	3
16. Klassijuhatamine	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	3
Kokku	23	6	4	33	22	7	4	33	21	8	4	33	99

Kui reaalharusse soovitakse võtta ka maateadust, maksimaalselt 2 tundi, siis on see kõige hõlpsamini võimalik I klassis, kus seda võiks teha mõlemate võõrkeelte arvel, võttes selleks kummaltki ühe tunni.

Rõhutatagu lõppeks veel, et siin toodud mõlemad tunnikavanäidised esitatakse vaid projektina, mida ühelt poolt võib tarvitada materjalina ametliku tunnitabeli lõplikul koostamisel ja teiselt poolt mida, kui neis antud A-osa ja mõlemad B-osa uued variandid oluliselt ei erine ametlikust, saaksid kasutada ka koolid. Sest koolidele on tegelikult kõige tähtsam mitte nii iga üksik osa eraldi kui lõplik kombinatsioon nendest. Osad huvitavad üksikuid koole vaid niivõrd, kuivõrd nad võimaldavad leida koolile kõige soodsamat ning soovitatavamat kombinatsiooni üksikute õppeainete valiku ja iga õppeaine tunniarvu poolst üldtunniarvu piirides.

Kooliudiseid Soomest.

A. Meikop.

Meie põhjanaabri, Soome koolielu kulgeb üldiselt väga stabiilset ja rahulikku rada. Kriisi- ja raskused on võidetud. Sellest tingitud kokkutõmbamised on kaotatud. Täienduskool on jälle sunduslik ja riigi poolt antakse kõigile algkooliõpilastele õpperaamatud ja õppeabinõud tasuta. Lisaks sellele on riigi käesolevas eelarves suuri toetusi maa-alkkoolide õppevahendite ja seadete soetamiseks, põllumajapidamise ja kodumajapidamise aineala edendamiseks, kooli tervishoiuks jne. Haridusministeeriumi eelarve on koostatud 324.700.000 soome marga suuruselt.

On esile tõusnud ka uusi probleeme. Üks tähtsamaid oleks algkooli õppeaja pikendamine. Esialgul on sellest kõneldud ajakirjanduses, pedagoogilistes ajakirjades ja õpetajaskonnas. Sellele mõtlema sunnib võistlus teiste maadega. Nii on juba ligi 40 riigis laste sunduslik kooliskäimise aeg tõstetud 7—10 aastani. Ainult kolmes riigis: Ecuador, Eesti ja Soome on sunduslik kooliaeg veel kuueaastane. Ühenduses sellega kõneldakse ka võimalusest praegust kaheaastast täienduskooli lühendada üheaastaseks.

Kui kõnelused 7-aastasest koolisundusest liiguvad alles väga ebareaalsel pinnal, siis palju tõsisemalt on olnud nii ajakirjanduses kui ka mujal kõne õpilaste koolikohustusliku ea (praegu 6—7 a.) tõstmisest ühe aasta võrra. Ajakirjanduses on selles suhtes korduvalt rõhutatud Eesti paremusi. Arvesse võttes Soome pikki kooliteid, külmi ilmu, laste põhjamaist pikalist arenemist ja nende kehalisi kui ka vaimseid ülepingutusi, nimetatakse laste liiga varast koolitulekut lastele ja kogu koolielule otse kahjulikuks. „Kooliit tuleb enam nõuda õppetööd ega saa teda muuta lasteaiaks“, kirjutab „Hels. Sanomat“ nr. 72; „on selge, et siin on Eesti meist ees ja et seal algkoolis õpetatakse tunduvalt enam“.

Õige tähtsa koha Soome koolielus on saanud laste kehalise arengu küsimused. Nende küsimuste kaalujaks ja ettevalmistajaks on koolivalitsuse juurde loodud kooliarsti ametikoht. On samme astutud õpilaste hammaste ravi üldiseks teostamiseks. Kuna praegu ligi 80% õpilasist kannatab hammasteriketel all, mis enesest on heaks teeks paljudele seedimis- ja sisehaigustele, on see samm tähelepanuvääriv. Siin on linnad juba omal algatusel asja korraldanud. Maa-omavalitsustele on riigivalitsuse poolt lubatud 200.000 smk. hambaarstide palkamiseks ja on $\frac{2}{3}$ maakoolide õpilaste hammasteravi kuludest võetud riigi kanda. Kuna need kulud üldse arvatakse tõusvat 18 miljoni margani, siis on Soome ainus maa maailmas, kus valitsus nii tugevalt toetab laste hammaste ravimist.

Suuri eeltöid on tehtud ka Soome „Koulukeittolaki“ (kooliköögi või laste toitmise seaduse) kujundamiseks, mida eriti vajavad kehvedamad maa- ja metsakülad. Praegu on kolmandikus Soome koolides kooliköögid ja umbes samapaljudes koolides antakse tütarlastele ka majapidamisõpetust. Sellekohasel arstilikul uurimisel 2486 koolis leiti aga 12,6% lastest kannatavat alatoitluse all ja tervelt kolmandik lastest tuli tunnistada tervislikult nõrkadeks. Leiti, et vähemalt kord päevas vajab iga laps tublit sooja toitu kooli poolt. Kasutada võiks siinjuures ka kooliaia saadusi ning poleks võimatu siduda toitmist ka majapidamisõpetusega. Talve jooksul tuleks lastele anda koolides siis 63.000.000 toidukustu. Kuna ka siin ehk riik tasuks $\frac{2}{3}$ kuludest, võiks see arvestuste järele riigile maksta 20 milj. smk.

Edasi on olnud avaliku sõelumise all õpetajate ettevalmistuse küsimused. On vaieldud küsimuste juures, kas õpetajate ettevalmistamises minna akadeemilist või seniste seminaride rada. Üldseisukohad näivad tugevasti kalduvat seminaride kasuks, kuigi akadeemilisel ettevalmistusel oleks mõningaid paremusi. Leitakse, et akadeemiline ettevalmistus ei anna seda osavust käsitöös, võimlemises, kodumajanduses, aiatöös, joonistuses, tervishoius, internaadi juhtimises jne., mida annab seminar pikema aja jooksul. Ka ei sobivat Soomele kui agraarmaale külavõõram akadeemiline õpetaja, kes ei püsivat metsanurga külades. Edasi tulla akadeemilise tee kaudu külla maaelule võõrast linnanoorust ning lisaks kõigile tulevat akadeemiline ettevalmistus kallim. Kardetakse, et kui akadeemiline joon võidaks, võiks senine „kansakoulu“ hõlpsasti muutuda lilleks, mille juured on rebitud lahti maast. Et aga seminar suudaks senisest edukamalt täita oma ülesannet, on nähtud ette õppeaja pikendus seminarides ühe aasta võrra seniselt 3 ja 5 aastalt 4 ja 6 aastani.

Edasi teeb Soomele muret asjaolu, et kaugeles tagamaades paljud lapsed pikkade kooliteede tõttu jäävad kooli tulemata ja koolihariduseta, milliste laste arv tõuseb üle 20.000. Ka on kaalutud õpetuse ja kasvatused edukuse mõttes õpilaste arvu vähendamist klassides.

Üldiselt kasvab Soomes õpilaste arv jõudsasti. Läänud aastal kutsuti ellu 118 uut kooli. Kokku on Soome algkoolides 1936/37 õ/a. kokkuvõtete järele 393 547 õpilast ja 13 055 õpetajat.

Kutsekoolidest on Soome ajakirjanduses rõhutatud veel ühe metsakooli vajadust, et saada enam teadlikke metsakasvatatajaid maale.

Pikemaid kõnelusi on olnud veel Soome kultuurkapitali ellukutsumisest, mis praegu puudub ja mille aset täidavad mitmed erakapitalid. Kuna aga Soome rootslased on jõudnud enesele koguda kultuurkapitali, mille kaudu nende kultuurilised algatused saavad üle 20 korda suuremaid toetusi, siis on ka soomlaste poolt astutud tegelikke samme niisuguse juhtiva kultuurkapitali saamiseks soome kultuurile.

ARVUSTUSI

R. Antik—Eesti raamat 1535—1935. Arengulooline ülevaade. Arvulised kokkuvõtted. Reproduktsoonid. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu toimetis. O/ü K. Matieseni trükikoja trükk. Tartu, 1936. 129 lk. Hind 4 kr.

Ühe või teise rahva väärtust hinnatakse selle rahva vaimse kultuuri saavutuste järele. Eriti väikerahva tähtsus ei seisne niivõrd tema poliitikas ja majanduses, kuivõrd just tema kultuuris. Eesti kui väikerahvas võib uhke olla oma rahvuskultuuriliste saavutuste üle, olgu see rahvaluuleline sõnavara või kunstluuleline ja teaduslik kirjandus. Kui praegusel ajal eesti käsikirjalised rahvaluulekogud ulatuvad üle 400 000 lehekülje, siis trükitud eesti-keelsete raamatute lehekülgede arv tõuseb üle 3 000 000. Et see tõesti nii on, seda tõestab R. Antik oma põhjaliku uurimusega eesti raamatu statistika alalt, alates esitrükiraamatuga, Wanradt-Koelli katekismusega 1535. a., ja lõpetades 1934. a. raamatuturu ülevaatega ja kokkuvõttega. Teksti selgituseks juurdeldatud hulgalised tabelid ja värvilised diagrammid valgustavad igakülgsest eesti raamatut nii arvuliselt kui ka sisult üksikute sajandite ja ajajärkude kaupa.

Sajandite järgi vaadeldes näeme-kuuleme (lk. 26—33), et 16. sajandil oli ilmunud 1 trükiteos, 120 lehekülge suur, 17. sajandil — 42 teost ühtekokku 9836 lk., 18. saj. — 220 teost kokku 36899 lk., 19. sajandi esimesel poolel — 638 teost kokku 77301 lk. ja 19. saj. teisel poolel — 6054 teost kokku 515139 lk., 20. sajandil enne Eesti riiklikku iseseisvust 7548 teost 608092 leheküljega ja 20. saj. Eesti iseseisvuse ajal 16495 teost 1482330 lk.

See üldülevaade eesti raamatu neljasaja-aastasest arenguloost antakse kogu aeg ajaloolisel taustal, rõhutades eesti raamatu arengut pidurdavaid või edasiviivaid tegureid.

Peale statistilise rikka materjali, mis sajandite järgi reastatult näitab silmatorkavalt eesti raamatu arvulist tõusutendentsi, autor pakub oma uurimuses veel huvitava ülevaate eesti raamatu sisulise külje kujunemisest ja muutumisest aastasade jooksul. Kolmel esimesel sajandil (16.—18.) moodustas suhteliselt suurema osa trükiteostest usulise sisuga kirjandus, aga alates 19. sajandist muutus eesti raamat elulähedasemaks ja praktilisemaks ning 20. sajandil on raskuspunkt langenud ühiskonnateadusele ja rakendusteadusele. Kõike seda põhjendatakse üksikasjaliselt statistiliste ja graafiliste tabelitega (lk. 48—49).

Eesti raamatu arvulisest ja sisulisest arengust kõneldes autor jälgib ka eesti raamatu tootmist ja ilmumiskohti. Nii väidab R. Antik, et eesti raamatu tootmine oli koondunud peamiselt kahte keskusse, Tallinna ja Tartu, mille arvele langeb 78% kogu toodangust (lk. 80).

Trükitehniliselt ja oma välimuselt on olnud eesti raamat üldiselt keskpärane. Ainult vähesed tooted on tõsnud keskmisest tasemest kõrgemale. Alles pärast Eesti Vabariigi uuemate sisseseadete varustatud trükikojad võimaldavad anda välimuselt laitmatuid raamatuid ning kirjastajad püüavad pakkuda väljaandeid, mida võib kõrvutada Lääne-Euroopa suurrahvaste trükistega.

Omaette peatüki autor on pühendanud ülevaatele eesti ajakirjanduse arenguloost, sedagi osa oma teosest illustreerides statistiliste tabelitega ja graafiliste joonistega (lk. 90—91).

„Eesti raamatu“ lõppu on paigutatud maitsekalt valitud ja trükitehniliselt hästi õnnestunud reproduktsoonid (arvult 40) trükistest ja ajakirjadest, peamiselt nende tiiteltehedest (lk. 99—129).

Teemale eesti raamatust võiks ju veel kirjutada eesti raamatu tiraažist, levikust, lugejaskonnast, raamatukogundusest, raamatu mõjust eesti rahva vaimsesse arengusse jne.,

kuid autor on meelega piiranud oma uurimuse ala, mida ei saa temale süüks või käesolevale raamatule puuduseks arvata. Oma piiritletud ala on autor igatahes asjalikult ja väärilt käsitelnud, kuivõrd seda on võimaldanud senised uurimused teiste autorite sulest (nende loetelu vt. lk. 96) ja R. Antiku isiklikud tähelepanekud ning uurimused Eesti Rahva Muuseumi Arhiivraamatukogus jm.

Sisult väarikas teos on saanud ka kauni välimuse, milleks omalt poolt on aidanud kaasa kunstnik R. Kivit värviliste tabelite ja kaane joonistamisega ning o. ü. k. Mattieseni trükikoda oma meeldiva trükitehnilise küljega.

Järele aimates esimeste eestikeelsete trükiste ilmumist rööbiti kahes keeles ja võimaldades oma teosele levikut välismaalgi, on lugupeetud autor avaldanud oma uurimuse kahes keeles kõrvuti, kusjuures saksakeelne tõlge on ilmunud O. Freymuth'i ja P. A. Brandt'i sulest.

Eestikeelses tekstis esineb vaid paar eksitavat viga (trükiviga?), kuid saksakeelses tõlkes, mille eest autor täiel määral ei ole vastutav, on vigu ja arusaamatusi rohkem.

Ei ole õige, et 13. sajand „tõi kaasa terve rahva muutmise pärisorjadeks“ (lk. 34). Samuti ei vasta tõele, et „1629. aastal satub terve maa rootsi valitsuse alla“ (lk. 34). Mitte „maast“ (üldse), vaid talumaast „jäl kuuendik mõisniku vabasse käsurusse“ (lk. 39). Võõrastav on kuulda, et „mõtteteaduse vähenemist tuleb pidada röömustavaks eesti raamatu tervenemiseks“ 20. sajandil (lk. 65). Põhjendatakse viimast väidet sellega, et „mõtteteaduse osas esinesid eelmisel sajandil peaaegu eranditult „unenägude seletajad“, „kaarditargad“ jt. „sedalaadi trükised“. Eksitav trükiviga on sattunud eestikeelse piibli ilmumise daatumisse: 1639. aasta asemel nii eesti- kui saksakeelses tekstis peaks seisma aastaarv 1739 (lk. 82).

Ilma mingisuguse vajaduseta on tõlgitud olevikuvormid minevikus (lk. 36). Eestimaa talurahva seadus 1856. a. on tõlgitud saksa keelde „Das estländische Bauerngesetz von 1856“ (lk. 39), aga selle saksakeelse seadustiku täpne pealkiri originaalis on „Estländische Bauer-Verordnung“. Suure Põhjasõja tagajärgedest on saksakeelses tõlkes paar rida rohkem, millele ei leidu vastet eestikeelses teksti osas: „Veränderung . . . die die Anfänge eines wirtschaftlichen und kulturellen Fortschrittes der Esten vernichtete“ (lk. 39). Ei leidu eestikeelses tekstis vasteid ka Vene valitsuse õhutusile kreeka-õigeusk suirudmiseks: „begann die russische Regierung den Übertritt der Bauern zum griechisch-orthodoxen Glauben in jeder Hinsicht zu fördern“ (lk. 39). Tõlkijate arvates eesti tütreid ei olnud suutelised tegelema kirjandusega ega kaasa aitama oma rahva arengule: „suchte jeder aufrechte Sohn der Heimat etwas zur Entwicklung seines Volkes beizutragen“ (lk. 43), ehkki autor ise kinnitab, et „iga aktiivsem kodumaa poeg ja tütar püüdis oma rahva arengule kaasa aidata“. Umbkeelsed pastorid on tõlgitud saksa keelde „fremdstämmige Geistlichen“ (lk. 53), mis ei anna autori mõtet täpselt edasi, sest võõrast rahvusest vaimulikud võisid väga hästi rääkida ka eesti keelt (paljud rääkisidki). Saksakeelses tõlkes on jäetud toomata daatumid 1694 ja 1698 (lk. 54). Eesti Kirjameeste Seltsi tegevusest on jäänud üks osa (6 rida) tõlkimata vastavas kohas (lk. 61); see tõlkeosa tuuakse järgmisel leheküljel pärast seletusi kooliraamatute alast 19. sajandi teisel poolel (lk. 62). Eesti keeles tehakse kindlat vahet ühistegevuse ja ühiskondlikkude probleemide vahel, aga käesoleva teose saksakeelses tõlkes ühistegelised ettevõtted on „die Genossenschaften“ ja ühiskondlikud probleemid — „genossenschaftliche Probleme“ (lk. 64). Laulu ja Mängu selts „Vanemuine on „der Verein „Vanemuine“, aga Laulu ja Mängu selts „Estonia“ on die Gesellschaft „Estonia““ (lk. 65).

Kuna R. Antiku teos „Eesti raamat 1535—1935“ on määratud laiemale lugejaoskonnale, siis ei ole toodud tekstis ega joone all tsitaate ja üksikasjalikke viiteid allikmaterjalile.

Pakkudes tõhusat tuge igale kultuuriloost huvitatud isikule, eeskätt ajaloolasile, kirjandusloolasele, üliõpilasele jt., R. Antiku teos väärrib tõsist tunnustamist ja soovitusi raamatukogudele ja bibliofiilidele.

V. Orav.

Meie õpetajaskond on psühholoogia alal erandita saanud eksperimentaalpsühholoogilise ettevalmistuse. On tundma õpitud üksikuid hinge elemente, nende funktsioneerimist ja tähtsust. Nii oleme õppinud hinge (kui tarvitada seda sõna) käsitlema kui mingit osadeks lõhutud, komplitseeritud nähtust, mitte kui tervikut. Aga ometi seistakse ühiskonnas kutselise töö juures vastamisi tervikinimestega — hingedega, keda peab käsitlema tervikuna.

Et meil varem pole eksperimentaalpsühholoogia kõrval tegeldud tervikupsühholoogiaga, johtub sellest, et viimane on alles noor teadus. Pole veel küllalt kogutud kindlaid tõiku, mida saaks otse päheõppimiseks kasutada. On kaheldav, kas individuaalpsühholoogia kunagi seesuguseks kujunebki. Ja mis peaksi, individuaalpsühholoogia nõuab vastava teaduse alal täielikku ümberorienteerumist; tuleb astuda laboratooriumi kunstlike katsete ja aparatuuride juurest tegelikku ellu, tuleb hakata lugema nähtusi aparatuuride asemel omast ümbrusest. Seesugune ümberorienteerumine, vähemalt osaline, on väga vajalik, sest oleme kõik kogunud, et eksperimentaalpsühholoogilised töigad jäävad tegeliku koolitöö juurde asudes, kus on vajalik konkreetsesse inimmaterjali sisse tunda, õhku rippuma.

Nii on meie oludes teretulnud ka niisugused psühholoogiad, mis tahavad olla mõistvad, tervikhinge haaravad, nagu on seda K. Lellepi „Individuaalpsühholoogia.“

Turvunud alguses abinõudega nagu: miimika, magamiseasend, käekiri, lapsepõlve-mälestused, eksitoimingud ja unenäod, mida kasutab individuaalpsühholoogia oma sihtide taotlemisel, näeb lugeja kohe, et siin seistakse keset elu, nähtuste ees, mis on meile iga inimese juures avatud; neist tuleb õppida tegema vaid õigeid järeldusi.

Järgnevalt võetakse kõnesse hingeelu tema põhiavalduste seisukohalt — alaväärsusetunne ja enesemaksmapanemistahe. Vaadeldes inimesi oma ümbruses alaväärsustunde ja enesemaksmapanemistahte seisukohalt, saab meile nende tegevusest ja olekust suur osa mõistetavaks. Seda tähtsam aga on alaväärsustunde ja enesemaksmapanemistahte osa areneva isiksuse mõistmiseks ja tema juhtimiseks. Võib päris kindlasti ütelda, et iga õpetaja võib teha oma kasvatuslikku tööd palju teadlikumalt, kui ta mõistab näha üksikute laste toiminguid ja arengut nende kahe, inimese elu määrava tähtsusega jõu seisukohalt. Siit selguvad lugejale sageli mõistetamatuiks jäävad nähtused, kus näit. teatavate puudustega ehk defektidega laps jõuab mõnel teataval alal paremini edasi kui teine, kes juba väliselt paistab olevat kõigiti töötavam.

Maininud, et 1) lapse kehalised omadused, 2) ta sotsiaalne ja majanduslik olukord, 3) sugu, 4) perekondlik ühik (konstellatsioon) ja 5) kasvatus on tegurid, mis mõjustavad inimese enesemaksmapanemistungi või kutsuvad esile alaväärsusetunde, põhjustades elujulgust või elupelgust, näitab autor üksikute loeteldud punktide osa isiksuse kujunemisel.

Kasvatuse seisukohalt tähtsam osa teosest algab perekondliku ühiku vaatlusega, kus drastiliselt näidatakse ühelapse-süsteemi halbuse ja kuidas perekonnast juurduvad inimese kogu elus kaasa mõjuvad dispositsioonid. Õpetajatele on see moment eriti tähtis ja ükski neist ei saa oma kasvatuslikuks tööks õiget tugipunkti, kui ta ei süvene neisse olukordadesse, milledes viibis laps enne kooliaega oma vanemate perekonnas. Autor näitab isegi, kuidas vabaturma juured võivad peituda väärar perekonnakasvatuses.

Huvitavaim, seejuures õpetajatele nii sama tähtis on teosest kahtlemata hingehaigusi ehk neuroose käsitlev osa. Autor kui hingearst on siin oma elukutse piirides ja annab neurooside tekkimise kohta raamatu mahtu arvestades võrdlemisi ülevaatliku pildi. Isik, kes seesuguseid, hingehaigusi käsitlevaid teoseid enne pole lugenud, hakkab hämmastudes nägema, kui palju on inimeste hulgas igasuguseid neurootikuid. Samas on, eriti lastevanemaile ja õpetajatele, tähtis lapse hirmu ja selle tekkimist kirjeldav osa. Allakirjutanu teades pole eesti keeles varem hirmu küsimust selles ulatuses vaadeldud.

Puudutanud teose sisust tähtsamaid, eriti õpetajaile ja lastevanemaile huvipakkuvaid momente, olgu märgitud, et puhtindividuaalpsühholgoogia piirides liigub autor võrdlemisi õnnelikult, tänu muidugi Wexbergi „Individualpsychologie'le“, F. Künkel'i „Charakter, Wachstum u. Erziehung'ile“ ja A. Adler'i „Menschenkenntnis'ile“, mida kui vastava teaduse ala klassikalisi teoseid õige asjatundlikult on kasutatud. Teose kirjanduseloetelust on aga millegipärast äsjamainitud A. Adleri teos välja jäänud.

Puudulik, sageli koguni naiivne on aga puhtkasvatulik osa ja just teose lõpul — „Normaalse hingeeluga laste kasvatamisest“ (pt. XII) ja „Haige hingeeluga laste kasvatamisest“ (pt. XIII). Eriti eksinuna sisukava koostamise seisukohalt aga tundub teose lõpul olev „Vabaturmast“ (pt. XIV).

Liigseina ja otsituina tunduvad seesugused vihjed kui järmine: „Ka professor Põld väidab, et neuroos ja peaaegu kõik neurootilised tulemused on halva ja puuduliku kasvatusel vili.“ (Lk. 64).

Lõpuks olgu märgitud, et lugejaid teose kasvatulik osa kasvatamisest siiski ära ei hirmuta, kuigi autor lõpetab oma teose õige hävitavalt:

„Tähtsam saavutus, mida individuaalpsühholgoogia meile on andnud, on teadmine, et last on võimalik kasvatamisel rohkem mõjustada halva kui headuse poole. Seepärast eelistavad individuaalpsühholgoogid last „mitte kasvatada“, siis ei tehta ka kasvatuslikke vigu ja antakse lapsele ühtlasi võimalus koguda kogemusi.“

Lõpuks märkigem, et seda teost peaksid küll kõik õpetajad lugema, mitte põhjusel, et püütaks vähem kasvatada, vaid et saadaks teadlikumaiks vigadest vastaval alal.

A. Pärl.

MITMESUGUST

Kutse Eesti-Soome koolikongressile.

Suvel 1935. a. korraldati esimesed Eesti-Soome ühised õpetajate päevad, mis algasid Tallinnas ja lõppesid Helsingis. Nende päevade jooksul puutus tähelepanav osa kummagi maa õpetajaist üksteisega ligidalt kokku. Uusi aateid ja mõtteid saadi siis vastastikku naabri- ja hõimumaa õpetajailt. Koosolemise päevade kestel jõuti ka veendumusele, et lähikäimist vennasmaade õpetajate vahel tuleb edaspidigi ülal pidada ja edasi arendada, muu seas korraldades õpetajaile võimalusi vahetada mõtteid ühistel koosolekuil kasvatusel ja õpetusel tähtsate, mitmekülgsete probleemide üle. Sellele toetudes on möödunud talve jooksul lahe mõlemal pool peetud nõupidamisi ühise koosoleku korraldamiseks hõimumaade õpetajaile ning ongi otsustatud pidada Eesti-Soome koolikongress Helsingis k. a. 14.—18. juunini.

Kongressi korraldavas toimekonda on valinud oma esindajaid Soome Pedagoogiline Ühing, Soome Algekooliõpetajate Liit, Algekooliõpetajate Täiendusõpingute Ühing, Soome Eelalgkooliõpetajate Liit ja Soome Rahvakooliõpetajate Ühing. Nende ühingute volitusel on meil au paluda Eesti ja Soome õpetajate peret meie ühisele kongressile kuulama ja arutlema hõimumaade koolielu ja õpetajaid puudu-

tavaid küsimusi ning ühtlasi kindlustama neid sidemeid, mis Eesti ja Soome õpetajaid on viinud lähedasele ühistööle ja ühise eesmärgi poole: t õ u s v a p õ l v e k a s v a t u s e h ä ä k s .

Helsingis, 17. aprillil 1937.

U. Hannula.
Haridusminister.

H. Rebane.
Eesti Saadik Soomes.

O. Mantere.
Koolivalitsuse Peadirektor.

Leeni Vesterinen.
Soomlusliidu Eesti Büroo juhataja.

F. A. Heporauta.
Normaallituseumi Rektor.

Eesti-Soome koolikongress Helsingis 14.—18. juunil 1937.

Osavõtmiseks registreeritagu 1. juuniks.

Teine Eesti-Soome koolikongress toimub tänavu Helsingis 14.—18. juunil. Osavõtjais on palutud kõik Eesti ja Soome õpetajad. Kongressi kava kujuneb järgmiseks.

Esmaspäev, 14. juuni. Eestlaste saabumine Helsingi a./l. „Aegnal“ kell 14.00. Öhtupoolikul astavad eestlased pärga Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste mälestussambale. Samal õhtul on veel koolinäituse avamine, ühislaulude harjutus ja tutvumiskoosviibimine.

Teisipäev, 15. juuni. Kongressi avamine Soome Haridusminister U. Hannula poolt kell 9.00 hommikul. Kell 11.00 algavad loengud, mis on korraldatud nii, et enne lõunat toimuvad ühisloengud kõigile kongressist osavõtjale ja öhtupoolikul alg- ja keskkooli sektorites. 15. juunil esinevad loengutega prof. Erik Ahlman kasvatuse celdustest, meetoditest ja sihtidest, haridusnõunik M. Raud usulisest kasvatusest koolis, dr. Kaarina Kari rühist võimlemisõpetusest, haridusnõunik A. Salmela Soome rahvakooli täiendusõpetusest, J. Käis Eesti õpetajate edasiharimisest, õpet. N. Oksanen Soome algkooliõpetajate edasiharimisest, mag. Jaakko Korpikallio uue kooli aadete arenemisest Inglismaal, haridusnõunik J. Aavik Eesti uuest gümnaasiumist, mag. A. Waronen keskkooli ajaloo õppekavast. Samal päeval on ette nähtud veel tutvunemine Ateneumiga ja Helsingi linnavalitsuse poolt teelaud Seurasaarel sama päeva õhtul.

Kolmapäev, 16. juuni. Loenguid: prof. V. Tarkiaisen — Soome uueast kirjandusest, koolinõunik V. Alttõa — Eesti uueast kirjandusest, ülemõpetaja E. A. Saarimaa — aineõpetaja osast emakeele õpetusest, haridusnõunik K. Saarialho — algkooliõpilaste toilitustamisest, noorsookirjanik J. Parijõgi — novellistlikust käsitlusviisist ajalooõpetuses, õpet. J. Kempinen — Soome algkooliõpetajate kutse organisatsioonidest, dr. J. Havu — Juhani Aho kirjaniku arengust, õpet. A. Vaigla — abituriendi küpsuse astmest, nõunik A. Vartia — meeoleolu mõjust tervisele. Lõunavaheajal toimuks Eduskunnahoone ja presidendilossi külastamine ja õhtul ühine retk Soomenlinna kindlusse.

Neljapäev, 17. juuni. Loenguid: mag. Hilja Vilkkemaa — karskusõpetusest Soome koolides, ülikooli õppejõud J. Estam — kooli osast Eesti ühiskondlikus arengus, haridusnõunik Y. Länsiluoto — vabaharidustööst Soomes, dr. K. Sorainen — keskkooli astujate küpsustasemest, mag. H. Rajamaa — õpetajate valmistusest ja dr. A. Huuskonen — hõimutöö praksisest. Õhtul on ette nähtud retk Seurasaarele, õhtuhardus Karuna kirikus ja koosviibimine linnas.

Reedel, 18. juunil tehakse väljasõit Porvoo'sse.

Töökoosolekud toimuvad Kaisaniemi algkoolis, kus on korraldatud ka koolinäitus. Ühiskorter korraldatakse ühes kesklinnas asuvas koolimajas ja maksab ilma voodipesuta Kr. 0,40, voodipesuga Kr. 0,80 ööpäevalt. Peale selle on võimalik tellida üksiktube hinnaga Kr. 1,20; 1,60; 2.—, 3.— jne.

Kongressi järele on osavõtjale ette nähtud järgmised matkad:

1. Helsingi—Hämeenlinna—Tampere—Turu—Naantali—Turu—Helsingi. Sõiduhind Kr. 9.20. Vähemalt 12 osavõtjat nõutav. Ööbimis- ja toitumiskulu umb. Kr. 20.—.

2. Helsingi—Hämeenlinna—Tampere—Jyväskylä (laeval)—Lahti—Vierumägi—Helsingi. Sõiduhind Kr. 13.—, ööbimis- ja toitumiskulud Kr. 16.—.

3. Helsingi—Viiburi—Enso—Imatra—Vuokseniska— (laeval) Savonlinna—Punkaharju—Viiburi—Helsingi. Sõiduhind Kr. 20,50, millesse arvestatud ööbimine kajutis ja magamisplatsid raudteel. Ööbimis- ja toitumiskulud lisaks Kr. 15,20.

4. Helsingi—Viiburi—Vuoksenlaaks—Viiburi—Helsingi. Sõiduhind Kr. 16,40. Ööbimis- ja toitumiskulud Kr. 12,80.

5. Helsingi—Hämeenlinna—Helsingi. Sõiduhind Kr. 3,52. Ühiskorter Kr. 0,40—Kr. 1,20.

Kõik sõiduhinnad raudteel on arvestatud III kl. ja laeval II kl.

Sõit Tallinnast Helsingi ja tagasi maksab Kr. 8.— Vabariigi Valitsuse lahkkel vastutulekul on võimaldatud kongressist osavõtjale Eesti raudteedel 50% hinnaalandusega sõit edasi-tagasi pileti hinnast. Hinnaalandus on maksev 10.—30. juunini.

Tagasi Helsingist on võimalik sõita:

1. laupäeval, 19. juunil kell 12.00 aurik „Ariadnega“;

2. pühapäeval, 20. juunil kell 17.00 aurik „Aegnaga“;

3. matkadest osavõtjail ka hiljemgi (kauemalt 30. juunini).

Koolikongressist osavõtmiseks tuleb registreerida E. Õpetajate Liitu, Pühavaimu 11, Tallinn, hiljemalt 1. juuniks.

Sõiduhind Kr. 8.— tuleb tasuda E. Õ. Liitu hiljemalt 5. juuniks.

Registreerimisel märkida:

1. Nimi, kool, aadress.

2. Kas soovib kasutada 50% sõiduhinnaalandust kodumaa raudteel edasitagasi pileti hinnast (maksev 10.—30. juunini), jaataval korral — lähtejaam.

3. Kas soovib ühiskorterit Tallinnas enne väljasõitu ja mis ajast alates.

4. Missugust majutusvõimalust soovib Helsingis (ühiskorteris öö-päev Kr. 0.40 ilma voodipesuta, Kr. 0.80 voodipesuga, üksiktuba Kr. 1.20, 1.60, 2.—, 3.— jne. hinnaga).

5. Millal soovib sõita tagasi (19., 20. juunil või hiljem).

6. Kas ja millistest matkadest soovib osa võtta Soomes?

Igal osavõtjal tuleb endal muretseda prefektuurist või kohalikult politseikomissariilt Soome sõidukaart. Sõidukaardi ettenäitamisel saab Eesti Pangast ja osakondadest vastava planketi täitmise järele Soome raha kuni 50 kr. eest.

Kõik osavõtjad saavad tasuta trükitud ühislaulude vihu, mis sisaldab 4 eesti ja 4 soome laulu.

Eesti Õpetajate Liidu 20. aastapäev.

Pühapäeval, 13. juunil toimub Tallinnas E. Õpet. Liidu 20. aastapäeva pidulik pühitsemine. Sel puhul on „Estonia“ kontsertsaalis kell 12.00 pidulik aktus, mille kavas on avasõna Liidu esimehelt, prof. P. Tarveli aktusekõne „Rahvahariduse osa nüüdisaegses ühiskonnas“, tervitusi, ühislaule, koorilaulu Tallinna Rahvaulikooli segakoorilt helilooja T. Vettiku juhatusel, viiulisoolosid Hubert Aumerelt ja deklamatsioon F. Moorilt. Aktusest palutakse osa võtma Riigivanemat, Haridusministrit ja teisi kõrgemaid hariduselu juhte ja kõiki Liidu liikmeid ja sõpru üle maa. Samuti on loota külalisi välismaalt.

Samal päeval kell 17.00 toimub pedagoogiline päev, mille kavas on 2 loengut: 1) mag. A. Elango „Jooni 12—14-aastase õpilase psühholoogia“, 2) Ülikooli õppejõud J. Estam „Kuidas teostada õpilaste selektsiooni.“

Sama päeva õhtul kell 21.00 toimub Raua tän. algkooli ruumes koosviibimine teelauga, muusikaliste ettekannetega ja muu meelelahutusega.

Aktusest ja pedag. päevast osavõtt on tasuta. Koosviibimise osavõtumaks on 1 kr.

Pedagoogilisele päevale sõitjale on võimaldatud Vabariigi Valitsuse vastutulekul sõit raudteel 50% hinnaalandusega edasi-tagasi pileti hinnast. Väljastpoolt sõitjale korraldatakse Tallinnas ühiskorter.

Õpetajaid, kes soovivad kasutada hinnaalandust raudteesõidul, samuti ühiskorterit ja osa võtta koosviibimisest, palutakse registreerida E. Õpet. Liidu bürosse, Pühavaimu 11, Tallinn, hiljemalt 5. juuniks k. a. Samaks ajaks palutakse tasuda ka osavõtumaks koosviibimisest (1 kr.). Viimast asjaolu palutakse eriti silmas pidada, et saaks sooritada vajalikke ettevalmistusi.

Järgmisel hommikul — 14. juunil kell 9.30 algaks sõit Eesti-Soome koolikongressile.

Täienduskoolide õpetajate päev.

Täienduskoolide Õpetajate Ühingu koos Õpetajate Koja Kutse- ja Täienduskoolide Õpetajate Sektsiooniga korraldas 23. III 1937 Tallinnas, I Tütarlaste Gümnaasiumi ruumes täienduskoolide õpetajate päeva, millest võttis osa 91 täienduskooli õppejõudu üle riigi ja rida juhtivaid haridustegelasi eesotsas haridusminister A. Jaaksoniga.

Täienduskoolide Õpetajate Ühingu esimese F. Raska oma tervituskõnes andis lühikese ülevaate täienduskoolide arengust ja praegusest seisukorrast.

Täienduskoolide arv on muutunud stabiilseks, koole töötab juba aastaid 50 ümber, samuti on ka stabiilne õpilaste arv, on süvenenud õppe- ja kasvatustöö, täienduskoolid on muutunud elulähedamaks, mis võimaldab suurema eduga täita neile koolidele pandud ülesandeid: 1) kasvatada meie algkooli lõpetanud noori ja 2) äratada neis huvi ja armastust füüsilise töö vastu, andes neile elus vajalikke teadmisi ja oskusi.

Rääkides töötõingimustist t./kooles, toob kõneleja esile rea esinevaid puudusi, mis raskendavad tööd. Täienduskooli koht meie koolivõrgus on ebamäärane, puudub side kutsekooliga, puuduvad õigused õpilastele edasipääsemisel vastavasse kutsekooli, puudub täienduskooli seadus, õpperaamatud; õpetaja tundide norm on suur, õiguslik seisukord ebakindel, mitmes kohas praktiseeritakse õpetajate lahtiregistreerimist kevadel, kuni sügisel selgub õpilaste arv... Päeva ülesanne on koolijuhtide ja õpetajate ühine nõupidamine nende raskuste kõrvaldamiseks täienduskooli arengu teelt ja õige suuna määramine täienduskoolidele lähemas tulevikus.

Soovinud Ühingu ja Õpetajate Koja poolt päeva töödele edu, palub F. Raska Haridusministrit avada täienduskoolide õpetajate päev. Haridusminister A. Jaakson märkis, et täienduskool on meil uus koolitüüp, mis on välja kasvanud meie oma tegeliku elu vajadusest. Algkool oli meil olemas ka Vene ajal, kuigi teissugune, olid ka gümnaasiumid ja reaalkoolid Vene ajal, kuid täienduskool on hoopis uus kool. Meil on algkooli õpilasi üle 100.000, neist lõpetab igal kevadel umbes 10.000, edasi õpib peale algkooli lõpetamist 2000, kuna ülejäänud 8000 astuvad tegelikku ellu. Igal kevadel peavad need 8000 tundma nagu lõhet elu ja kooli vahel. Mitmed neist tunnevad, et kool annab teadmisi, kuid tegelik elu vajab oskusi.

Meie täienduskool on kujunenud nagu transformaatoriks, kes algkooli lõpetajate teadmisi transformeerib tegeliku elu oskustesse. Sellisena on meie täienduskool omandanud suure tähtsuse. Täienduskoolil puudub seni veel kindlakujulisem raam, mis ei ole raske anda vastava seadusega, kuid tal on sisu, mis väärtuslikum. Meie täienduskool on mitmel pool tehtud väga hoolega tööd, rõhutas Haridusminister. Mina käisin möödunud sügisel kolmes täienduskoolis ja nägin kõikjal, kuidas seal hooli ja andumusega on tööd tehtud.

Täienduskool on meil kujunenud elule ettevalmistajaks ja ta peab ka tulevikus seda olema. Haridusministri hoogne avasõna võeti vastu suurte kiiduavaldustega.

Juhatusse valiti prl. E. Viibur, F. Raska ja E. Aarvel, sekretariaati H. Kõiva, V. Vaher ja H. Jaagusoo.

Koolivalitsuse dir. O. J. Kiisel esines referaadiga: „Täienduskoolide ülesandeid ja arengu suund“. Täienduskooli loomisajajärgul oli kavatsus teha täienduskool sunduslikuks, nii et 6-aastasele sunduslikule algkoolile oleks järgnenud 2-aastane sunduslik täienduskool. Esialgne vastav projekt nägi ette 8-aastase koolisunduse, kuid sellest tuli loobuda. Tegelikult oleme praegu olukorras, et ka 6-aastast koolisundust ei ole suudetud meil veel täies ulatuses teostada ja koguni 42% õpilastest ei jõua isegi algkooli lõpetada. Haridusministeeriumil on kavatsusel täienduskool muuta kindlailmeliseks, eeskätt kutsealaliseks. Ka vastav seadus on seks ministeeriumis juba teoksil ning kavatakse see läbi viia võrdlemisi kiirelt. Maalasuavad täienduskoolid võiksid erialade järgi olla põllumajanduslikud, aiandus- ning kodunduskoolid, kuna linnades need koolid võiksid olla tööstuslikku laadi. HM loodab juba tulevast õppeaastast panna kindla aluse täienduskoolidele vastava seadusega.

Õpetaja E. Aarvel oma referaadis „Täienduskooli õppejõu majanduslik ja õiguslik olukord“ väitis muuseumas, et õpetaja töökoormus on väga suur, mis tingitud ka sellest, et oskaine õpetaja töö ei piirdu mitte ainult koolitööga, vaid ta peab olema nõuandjaks seltskonnale oma erialal, mis on vajaline tihedama kontakti loomisel kooli ja ümbruskonna vahel. Paljud täienduskoolide õppejõud on sunnitud töötama alla normi tundidega. Täienduskooli juhataja peab omama eriala kutse, et edukalt juhatada kooli.

Referaatidele järgnesid elavad läbirääkimised. Haridusnõunik J. Kiivet informeeris koosolijaid Haridusministeeriumi kavatsusist täienduskoolide kohta ja avaldas arvamust, et lugupidamine täienduskoolide vastu on tõusnud.

Järgnes õpetaja Alma Jaagund'ilt referaat „Kudumise õpetamisest“ ja H. Kõivalt „Aiatöö õpetamisest täienduskoolis“.

Pärast lõunavaheaga esinesid referaatidega haridusnõunik dr. E. Terasmäe ja pr. A. Martin. Dr. E. Terasmäe väitis omas referaadis, et põllumajanduslikud täienduskoolid on hädavajalised — nad on sillaks või ülemineku lüliks algkooli ja põllutöökooli vahel.

Pr. A. Martin selgitas pikemalt kodunduse mõistet ja pearus lähemalt selle aine sisu ja suuna määramisel, väites muuseas, et täienduskool peab esmajoones kasvatama iga õpilase korrallikuks ja töökaks ühiskonna liikmeks.

Lõppsõna ütles koosoleku juhatajatest F. Raska, tänades referente ja osavõtjaid püsiva töö eest, eriti aga Haridusministrit, kes hindas tunnustavalt täienduskoolide senist tööd.

Täienduskoolide õpetajate päeval võeti vastu järgmised resolutsioonid ja sooviavaldused.

Resolutsioonid.

1. Päev peab vajaliseks vähendada täienduskoolide õpetajate nädalatundide normi üldiselt kõigis õppeainetes, mille juures erilisele vähendamisele kuuluks nende ainete nädalatundide norm, mis on seotud suvise praktikaga.

2. Praktilistel töodel õpilaste rühmitamine lubada 20—24 õpilase puhul klassikomplektis, vastavalt koolitüübile.

3. Täienduskoolide õpetajate iga-aastane lahtiregistreerimine õppeaasta lõpul — olenevalt õpilaste arvust. — halvab õppetöö edukust ja täienduskoolide arengut.

4. Päev leiab, et vallavalitsuste poolt ülalpeetavate täienduskoolide ruumid ei vasta kaugeltki kooli nõuetele, samuti on väga puudulikud kooli seaded ja õppeabinõud, mispärast täienduskoolide õpetajate päev peab tarvilikuks, et kooli ülalpidajatele tehtaks ülesandeks ja võimaldataks asuda kavakindlalt nende puuduste kõrvaldamisele.

Sooviavaldused.

A. Aianduse alalt.

Aianduse õpetamise edukuse tõstmiseks on vajalik:

1. Kirjastada täienduskoolidele vastavaid aianduse õpperaamatuid.

2. Varustada täienduskoolid aiandusealalise klassiraamatukoguga ja aianduse ajakirjadega, mis on tarvilikud individuaalse tööviisi rakendamiseks.

3. Aianduse suvipraktikum tuleb teha õpilastele kohustuslikuks ja õppeaasta lõpetamine viia sügisele. Senine erinev praktikumi korraldamise viis üksikute koolide juures tuleb ühtlustada ja kindlaks määrata suvise tööaja minimaalne kestvus. Suvipraktikaga seotud lisatöökoormust tuleb arvestada ka täienduskoolide õpetajate palga normeerimisel.

B. Kudumise alalt.

1. Õppetöö viljelemiseks kangakudumise alal täienduskoolil olgu eeskujuliku valgustusega ja sedavõrd suur eriruum, et sinna mahuks vastav arv kangaspuid ja laudad eel- ja järeltöö sooritamiseks.

2. Kangakudumise materjalide ettevalmistamiseks peab koolil olema vastava täieliku sisseseadega värvikook lõngade pesemiseks, pleegitamiseks, värvimiseks ja kuivatamiseks.

3. Õppetöö edukaks arendamiseks on tarvilik korraldada kudumisõpetajatele erialaline täienduskursus, kus käsiteldaks pedagoogilisi ja eriti just kudumismetoodilisi küsimusi ning tegelikkudest tööd ketrast ja efektlõngade valmistamist.

4. Kangakudumise alal tuleb õppetöö korraldada nii, et õpilastest areneksid algatus- ja arenemisvõimelised inimesed, kes omaksid otsivat töövaimu.

F. R.

Looduskaitse alla võetud maa-alad, puud, rändrahnud, loomad, linnud ja liblikad.

Looduskaitse Nõukogu s. a. 13. jaanuari otsusega on looduskaitse alla võetud järgmised maa-alad, puud, rändrahnud, loomad, linnud ja putukad.

Maa-alad.

1. Abruka saare lehtmetsa kaitseala kvartal nr. 26. See on ainulaadne, peaaegu Kesk-Euroopa taimestikuga maa-ala Eestis, mille suurus on 98,1 ha.

2. Jõgeva mõisa park lindude kaitsealana. Sellel maa-alal, mis ainult 7,3 ha, elab haruldaselt palju linnu liike, tervelt 75 liiki, kelledest 29 liiki seal pesitsevad.

3. Lootaimede reservaat Tallinna Lasnamäe serval. Kitsas maa-riba Lasnamäe serval, Maarjamäe kohalt alates kuni Kruusiaugu nõo lähedal olevate

põllulappideni, ca 1,3 km pikkuselt ja kuni 100 m laiuselt paekalda järsakut mööda. Sel alal on mitmeid jääaja relikttaimi, nagu Alpi-kadakkaer (*Cerastium alpinum*), püstkivirik (*Saxifraga adscendens*) jt.

4. Pähklisaar. Narva linnavalitsuse käes rendil olev Pähklisaar, pindalaga 5,5 ha. Alal esineb suur rändrahnude külv.

5. Kuressaare linna lähedal olev Väike-Laht (Linnu Laht) lindude koduna. Seal esineb palju veelindude liike.

Puud.

1. Tamm Viljandimaal, Vana-Võidu vallas, Tammekoori talu maal, põllul. Omanik G. Tamm. Puu ümbermõõt 449 cm.

2. Tamm Pcterimaal, Laura vallas, Botvino küla Dubaki talu maal. Ümbermõõt 6,2 m. Omanik Makar Kornõljev.

3. „Niinemaa niinepuu“ Läänemaal, Vaikna vallas, Niinemaa talu krundil, Silla-Teenuse maantee ääres. Ümbermõõt 3,5 m. Omanik Ants Niinemets.

4. „Salatsi künnapad“ Läänemaal, Vaikna vallas, Jõeääre külas, Polli talu „Salatsi-oja“ põllu serval, Teenuse jõe ääres. Nende künnapuude ümbermõõt on kuni 3,2 m, kõrgus umbes 16—18 m. Omanik Karl Reindorf.

5. Künnapuud Viljandimaal, Uue-Võidu valla Puuri talu põllul, nn. Ristiväljal. Puu ümbermõõt 4,7 m. Omanik Tõnis Parrik.

6. Kadakas Harjumaal, Kolga vallas, Järvi küla lähedal Kolga metskonna Mati vahtkonna kvartal nr. 40 peal, riigimaal. Puu kõrgus 6,75 m.

7. Kadakas Viljandimaal, Soosaare vallas, Täresaare talu maal, kiviaia ääres. Ümbermõõt 213 cm. Omanik M. Täresaar.

8. Mänd Elvas, J. Mesikäpa maja ees, Tartu-Valga maantee ääres. Ümbermõõt 310 cm.

9. Mänd Elvas, Tartu maantee ääres, Spordiväljaku juures. Elva alevivalitsuse maalal. Ümbermõõt 280 cm.

10. Mänd Elvas, Mäe-Arbi talu põllul. Omanik Marie Tamm. Puu ümbermõõt 340 cm.

11. Kolm vana mändi Elvas, Tartu maantee ääres, J. Varriku krundil, Elva algkooli vastas. Ümbermõõt puudel — kooli poolt alates — 300, 280 ja 310 cm.

12. Kolm jämedat kaske Elvas, Tartu maantee ääres, algkooli juures, J. Varriku krundil. Suurima kase ümbermõõt 220 cm.

13. Kreeka pähklipuu Mõntu algkooli viljapuud aias. Lähimõõt rinnakõrguselt 51 cm. Puu kasvatab vilja, mis valmib hilissügisel. Arvatavasti suurim kreeka pähklipuu Eestis. Omanik Torgu vallavalitsus.

14. Hall pähklipuu, samas pargis. Lähimõõt 24 cm.

15. Jäme saar Mõntu kooli pargis. Lähimõõt rinnakõrguselt 119 cm. Omanik Torgu vallavalitsus.

16. Kaks suurt tamme Harjumaal, Juuru ev.-luteriusu koguduse krundil.

17. Vana tamm Võrumaal, Haanja vallas, Troska talu krundil. Omanik K. Pruvli.

18. Suur mahlakõiv Võrumaal, samas, Kokemäe nr. 56 talu krundil, järve ääres. Puu ümbermõõt 266 cm. Omanik V. Piir.

19. Kusala kuusk Võrumaal, Viitina vallas, Jürihani talu nr. 3 krundil. Ümbermõõt 236 cm. Omanik K. Lanenbek.

20. Kaks suurt mets-õnapuud samas, mehejämedused, õunad veidi suuremad kui pähklid. Omanik K. Lanenbek.

21. Kolm mets-õnapuud Võrumaal, Viitina vallas, Augli talu krundil.

22. Üks vana mets-uibupuu Võrumaal, Rõuge vallas, Troska talu krundil.

23. Põõsaskask Pärnumaal, Kilingi vallas, Lähkma küla Kaasiku talu krundil. Puu kõrgus 4,40 m.

24. Mäni eriline vorm, *Pinus silvestris*, var. *virgata* Casp. Pärnumaal, Kilingi vallas, Valdimurru vahtkonnas, riigimaal. Kõrgus 6,20 m.

Suuremad rändrahnud.

1. „Odakivi“ Harjumaal, Kolga vallas, Pärisepe Odakivi talu nr. 76 krundil, rannas. Omanik A. Sandström.

2. „Mustkivi“ Harjumaal, Kõnnu vallas, Viinistu küla keskel. Omanik Ida Murdvee.

3. „Sorrükivi“ Harjumaal, Kõnnu vallas, Viinistu küla Jaanimardi talu krundil. Omanik Johannes Kempmann.

4. Jaani-Tooma suur kivi Harjumaal, Kõnnu vallas, Kasispea küla Jaani-Tooma talu krundil. Omanik Joosep Lootsman.

5. „Uueheinamaa-kivi“ Harjumaal, Kõnnu vallas, Suurpea küla Taneli talu krundil. Omanik H. Sandbank.
6. „Mardimiku-kivi“ Harjumaal, Kõnnu vallas, Loksa küla Mardimiku nr. A-6 talu krundil, Loksa kabeli kohal. Omanik G. Laansoo.
7. Suur rändrahn Harjumaal, Kolga metskonnas, Pikanõmme vahtkonnas, kv. nr. 16 peal, riigimaal.
8. „Luuba kivi“ Harjumaal, Kolga vallas, Kursi küla Luuba talu karjamaal. Omanik M. Kärk.
9. „Laane suurkivi“ Harjumaal, Kolga vallas, Hirvli küla Sillarebase talu karjamaal. Omanik J. Tomingas.
10. „Eevakivi“ Järvamaal, Albu vallas, Pussiaru külas, Raja talu nr. 32 metsas. Omanik L. Saareli.
11. „Miinakivi“ Järvamaal, Rava metskonnas, Seidla-Aru vahtkonnas, riigimaal.
12. „Suurkivi“ Järvamaal, Albu vallas, Seidla as. Suurekivi talu põllul. Omanik J. Reiman.
13. „Laikivi“ Järvamaal, Ambla vallas, Prümli külas, Andrese-Uuetoa nr. 8-a talu põllul. Omanik A. Grau.
14. Suur kivi Järvamaal, Alliku vallas, Äiamäe küla Mäe nr. 55 talu põllul. Omanik J. Usar.
15. „Tagaküla Suurkivi“ Virumaal, Kunda-Malla valla Letipea küla Nigula talu heinamaal. Omanik H. Kolk.
16. Rändrahn Virumaal, Voka vallas, Pühajõe paremal kaldal, Oru lossi maal.
17. „Näärikivi“ Läänemaal, Massu vallas, Saastna as. Näärikivi talu krundil. Omanik A. Vahar.
18. „Näärikivi“ Läänemaal, Massu valla Pagaküla Nääri talu maal. Kolm kivi rühmas. Omanik P. Näär.
19. „Töllukivi“ Läänemaal, Pühalepa vallas, Pühalepa end. kõrtsist paremat kätt kirikumõisa tee ääres, Kõrtsi talu maal.
20. „Aavakivi“ Saaremaal, Uuemõisa vallas, Kõrkvere külas, Juhani talu krundil, põllul. Omanik V. Room.
21. „Tõnisekivi“ Saaremaal, Mustjala vallas, Võhma külas, Kingsepa talu krundil. Omanik J. Pahapill.
22. Suur rändrahn Aidu vallas, Viljandimaal, Kõrvi talu karjamaa ääres, põllu sees.
23. „Hellamaa kivi“ Harjumaal, Rae vallas, Aruküla Hellamaa talu põllul. Omanik K. Eenpalu.
24. „Hollandi kivi“ Läänemaal, Sinalepa vallas, Tubrimäel, Allika talu krundil. Omanik K. Avik.
25. Suur rändrahn samas, Tubri koplis. Omanik K. Avik.
26. Rändrahn samas, Tubri koplis, Madise talu krundil. Omanik P. Möll.
27. „Töllukivi“ Saaremaal, Kihelkonna vallas, Liiva küla Kärbi talu krundil. Omanik P. Matson.
28. Rändrahn Läänemaal, Asuküla vallas, Pusku küla Hansu talu krundi kivimurrul. Omanik V. Puusild.
29. Rändrahn Haapsalu lähedal, Paralepa metsas, kv. nr. 31 peal, maantee ääres, riigimaal.

Kõikide looduskaitse all olevate rändrahnude kaitseulatus on järgmine: „Rändrahnude lõhkumine, kuju muutmine või teisiti meelega kahjustamine on keelatud“.

Loomad, linnud ja liblikad.

Loomad: Kõik Jahiseaduse (RT 45 — 1934) § 22, p. 1, samuti Jahiseaduse teostamise määruse (RT 59 — 1934) § 29, p. 1 ja 2 alusel kaitstud loomad: hirv (*Cervus elaphus* L.), metssiga (*Sus scrofa* L.), lendorav (*Sciuropterus ruscicus* Tiedem.), unihäär (*Elomys quercinus* L.) ja pähklihiir (*Muscardinus avellanarius* L.).

Linnud: Emamõtus (*Tetrao urogallus* L.), emateder (*Lyrurus tetrix* L.), emafaasan (*Phasianus colchicus* L.), kõik kakulised [selts *Stryges*, väljaarvatud lumekakk (*Nyctea nyctea* L.) ja kassikakk (*Bubo bubo* L.)], valge ja must toonekurg (*Ciconia ciconia* L. ja *Ciconia nigra* L.), punajalgne tuuletallaja (*Falco vespertinus* L.), tuuletallaja (*Falco tinnunculus* L.), kaljukotkas (*Aquila chrysaetus* L.), suur konnakotkas (*Aquila clanga* Pall.), väike konnakotkas (*Aquila pomarina* Brehm), madukotkas (*Circaetus gallicus* Gm.), punane harksabakull (*Milvus milvus* L.), must harksabakull (*Milvus nigricans* Bodd.), lõopistrik (*Falco subbuteo* L.), merikotkas (*Haliaeetus albicilla* L.) ja kalakotkas (*Pandion haliaetus* L.). Kõikide nende loomade ja lindude kaitse vastab tingimustele, mis formuleeritud ülalnimetatud Jahiseaduse ja Jahiseaduse teostamise määrustes (RT 45 — 1934) § 22, p. 1 ja RT 59 — 1934 § 29, p. 1 ja 2),

väljaarvatud merikotkas ja kalakotkas, millede kohta tuleb samuti maksma panna nagu kõigi teiste kohta jahikeeld kogu aasta kestel. Lindude kohta: halpösk-pütt (*Podiceps griseigena* Bodd.), must pütt (*Podiceps nigricollis* Brehm), punakael pütt (*Podiceps ruficollis* Pall.), kõr-
vukas pütt (*Podiceps auritus* L.), rookana (*Rallus aquaticus* L.), väike vesivutt (*Porzana parva* Scop.), mänsak (*Nucifraga c. caryocatactes* L.), hakk (*Coleus monedula* L.), ristlind (*Tadorna tadorna* L.), kivirull (*Arenaria i. interpres* L.), suur hüüp (*Botaurus s. stellaris* L.), tiigikana (*Gallinula c. chloropus* L.), mustsaba vigle (*Limosa l. limosa* L.), krüüsel (*Uria g. grylle* L.), väike koovitaja (*Numenius p. phaeopus* L.), veetallaja (*Phalaropus lobatus* L.). Kõikide ülal-
tähenatud lindude kaitse ulatus on järgmine: pütidel, rookanal ja vesivuttidel jahikeeld
Jahiseaduses RT 45—1934) antud tõlgitsuses kogu aasta vältel, mänsakul ja hakil
1. IV—1. VIII.

Muud loomad. Kõik nahkhiired, pärlikarp (*Margaritana margaritifera*), päeva-
liblikad: nurmenuku liblik (*Nemeobius lucina* L.) ja mustlaik-apollo (*Parnassius mnemosyne*
L.). Kõikide ülalinimetatud loomade ja liblikate kaitseulatus on järgmine: nende loomade ja
liblikate ning liblikate röövikute ja nukkude kogumine, püük ning hävitamine on keelatud kogu
aasta kestel.

Teateid XI üldlaulupeost.

Pühapäeval, 18. aprillil s.a. Lauljate Liidu nõukogu võttis lõplikul kujul vastu XI
üldlaulupeo meeskooride kava. Sesse kuuluvad: A. Läte — „Kostke laulud“, J. Simm —
„Mulgimaale“, E. Tubin — „Karjase laul“, A. Kapp — „Minu süda“, G. Ernesaks — „Ra-
bamaastik“, E. Võrk — „Meeste laul“, K. Türnpuu — „Valvur“, R. Tobias — „Õetsuv
meri“, A. Kapp — „Palumine“, E. Aav — „Humal“, E. Võrk — „Lahingu ratsud“, V. Ner-
rep — „Mehed“, G. Ernesaks — „Hakkame, mehed, minema“, lisalauludena M. Härma
„Meeste laul“ ja K. A. Hermannini „Isamaa ilu hoiledes“.

Edasi kinnitati ka puhkpilliorkestrite kava, mis varemalt juba ajakirjanduses saanud
teatavaks (vt. „Eesti Kool“ nr. 3 — 1937 lk. 186).

Lauljate Liidu korraldusel peetakse 4., 5 ja 6. juunil s. a. Tallinnas Raua tän. alg-
koolimajas koorijuhtide kursused, kus koorijuhtidele juhiseid antakse XI üldlaulupeo lau-
lude õppimise ja ettekande kohta, laule kantakse ette Tallinna kooride poolt ja peetakse rida
referaate. Osavõtt kursustist on tasuta ning laulupeost osavõtjaille koorijuhtidele loodetakse
saada prii sõitu kursustele ja tagasi.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga
kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas
1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksva-
vale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest „Kooli-
Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaulikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas,
„Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus ja „Õpistust“ Viljandis.

Kuulutuste hind on kaantel 35—40 kr. ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Päts, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grüntal,
O. J. Kiisel, A. Kurvits ning E. Terasmäe ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn,
Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja V. Päts.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Ilmus trükist **eestikeelne**

LEEDUMAA KOOLISEINAKAART

Suurus 175×135 cm, mõõt 1:300.000. Hind Kr.25.—

Varem ilmunud eestikeelsetest kaartidest soovitame:

J. Kents. EUROOPA	Hind Kr.	22.—
” AASIA	” ”	30.—
P. Mantniek. P.-AMEERIKA . . .	” ”	30.—
EUROOPA umbes 1400 aastal . . .	” ”	20.—
LÄTIMAA (läti keelne)	” ”	20.—
P. Mantniek. EUROOPA XVIII sajand.	” ”	20.—

K. K. Ü. „TÖÖKOOL“

TALLINN, PÄRNU MNT. 17. TELEFON 462-56

Hääd saaki kindlustab

korralik seeme, otstarbekohane väetamine ja hääd taimekaitse vahendid!

Meilt ostate kõige soodsamalt:

**Heina- ja viljaseemet,
söödajuurikaseemet,
aiavilja- ja lilleseemet,**

kasoraani, viljapuu karbolineumi, vasevitrioli, väävellubja vedelikku, kaltsiumarsenaati, germisaani, cersaani jne.

Aiatööriistu igas valikus

Tallinna Eesti Majandusühisus

Estonia piuestee 21. Telefon 458-80 ja 458-81.

OMADES **ROYAL**
KIRJUTUSMASINA —
OMATE PARIMA

V-d LOUN & SCHITIKOV

TALLINN, NIGULISTE TÄNAV 18. TELEFON 434-37

KAUBANDUSÜHISUS „MINERAAL”

S. BERNER & P. SANDER

TALLINNAS, INSENERI TÄNAV 3. TELEFON 462-65

TELEGR.-AADR.: „SANKO“ — TALLINN

Petrooleum,

bensiin,

nafta,

auto- ja

määrdeõlid,

autokummid jne.

Müük suurel ja väikesel arvul.

PABERIKAUPADE JA KIRJAÜMBRIKUTE TÖÖSTUS

GUSTAV PIHLAKAS

TALLINNAS, TOOMPUIESTEE 18. TELEFON 334-79

Ainuke suurim sel alal eesti kapitaliga töötav ettevõte. Juhime kõigi kaubatarvitajate tähelepanu sellele, et meie tööstuses valmistatud tooted oma headuse, välimuse kui ka hinna poolest edukalt võistlevad välismaa omadega.

Sellepärast kodanikud, valitsusasutustega eesotsas, tarvitage ainult G. P. märgiga varustatud ümbrikke.

Valmistab ja müüb:

Ümbrikke igas suuruses ja värvis. **Ilupabereid** mappides. **Postkaardi** ja **amateur-albumeid** suures valikus. **Kontoraamatuid** igas liniatuuris. **Kopeerraamatud**. **Registraatorid**. **Kiirõmblejad**. **Aktikaaned**. **Kaustikud**. **Dokumentide mapid**. **Teadaannete lehed** igas kaustas. **Kirjaplokid**. **Block-notes**. **Paberi-korvid**. **Kuldkirja trükk**. **Postpaberid** lihtsad ja linased.

Töö võistlemata headuses. Hinnad mõõdukad

Nõudke proove ja hinnakirju, enne kui kavatsete pöörata tellimistega teiste poole.

Plekitööstus A/s. „NORMA“ LITOGRAAFIA

TALLINN, NARVA MNT. 19. KÖNETRAAT 306-40

Täielikult rahuldub iga tööstur, kes tellib oma plekk-artiklid trükitult või valgest plekist A.-S „NORMA'LT“,

kus valmistatakse mitmesuguseid plekkartikleid, nagu: kilu- ja sprotitoose ja teisi plekknõusid kalakonservitööstustele,

kompveki- ja biskviiditehastele, värvi ja saapakreemi-vabrikutele, kõigile laboratooriumidele ja apteekidele. Silte kindlustusseltsidele kui ka reklaamiks.

Perenaistele ja kaupmeestele mitmesugustes mustrites toidu- ja maitseainete hoiutoose nn. kõõgigarnituure.

Töö headuse eest täielik vastutus.

Hinnad väljaspool võistlust.

Haridusministeeriumi poolt kinnitatud keskkoolide ja gümnaasiumide

UUT VORMIRIET,

igasuguseid

VORMI ÜLIKONNA JA KLEIDIRIIDEID,
PALITU-, MANTLI- JA VOODRIRIIDEID

suurimas valikus eriti odavate hindadega

soovitab

FMA M. JÄNES

ASUT. 1899. A.

TARTUS, KAUBAHOOV 9-10-11-12. TEL. 5-91

LASTE VALMIS- RIIDEID,

ülikondi ja palituid poeg- ja tütarlastele igas suuruses saadaval

LASTE VALMISRIIETE ÄRIST

S. LERMAN

S. Tartu mnt. 4, (kino „Moderni“ majas). Telefon 314-88.

Peale selle alg-, keskkoolidele ja gümnaasiumidele

uus vormiriietus.

Vanim ja tuntuim muusikariistade tööstus

FA AUGUST KRISTAL

Asutatud 1899. a.

Tallinn, Sakala 42 (end. V. Pärnu), tel. 462-60

Soovitab võistlemata headuses

**keelpille, vilespille,
muusikalöökriistu.**

Nikeldamine, metallitreimine. Parandused — ruttu, odavalt ja hästi. Koolidele %%.

TÄIELIKUIM

FOTOTARVETE ÄRI

AUG. TANSERI

VENE TÄNAV 7, TALLINNAS

TELEFON 430-98

Prof. dr. E. TENNMANN: **EKSTAAS JA MÜSTIKA.** Hind Kr. 4.—

150 PALVUST KOOLIDELE. Hind Kr. 3.—

Kooli palveraamatu tarvidus on olnud tunduv ammugi, eriti neile õpetajale, kes ise ei ole usuteadlased, aga peavad korraldama koolis hommikupalvusi.

Käesolev teos, mille on toimetanud Tartu linna pedagoogilise muuseumi usuõpetuse toimikond, püüab esijoones rahuldada koolielu tänapäevatarvet.

JAAAN AINELO: **KEELELINE TEATMIK.** 482 lehek. Hind Kr. 2.50.

„Käesolev teos tahab olla praktiliseks teatmikuks eriti ortograafia ja grammatika alal. . . . Seega osutub käesolev teos vägagi tarvilikuks käsiraamatuks igapäevases elus tekkivate keeleliste küsimuste lahendamisel.“ *J. Lang „Postimees“ nr. 3, 1937. a.*

Ilmumas. E. ASSON: ÜLDINE AJALUGU.

XVIII sajand ja XIX sajandi I pool. Õpperaamat keskkooli IV klassile.

Ilmusid. Kunstiühing „PALLASE“ toimetatud

EESTI KUNSTI PILTPOSTKAARDID

I seeria.

Selles seerias ilmusid reproduktsioonid järgmiste kunstnike töist.

E. Leps: Mees purjeriidega (õli).

A. Bergmann: Puhkus (õli).

J. Grünberg: Maastik (õli).

N. Kummits: Kalurimaja (monotüüpia).

A. Johani: Kõrtsis (õli).

K. Lümand: Tütarlaps raamatuga (õli).

E. Ahas: Võrtsjärve rand (tempera).

V. Mölder: Lilled (õli).

V. Ormisson: Kevadmaastik.

A. Starkopf: Reljef (graniit).

J. Piltsepp: Marjulised (õli).

A. Laigo: Kalurid (puugravüür).

M. Saks: Kompositsioon (marmor).

H. Mugasto: Õlivabrik (puugravüür).

E. Timbermann: Agul (akvarell).

N. Triik: Vabaduse sünd (värv. joonist).

J. Nõmmik: Saaremaa motiiv (akvarell).

N. Kesner: Maastik (õli).

E. Haamer: Saaremaa rand (õli).

E. Viiralt: Maalija (ofort).

Kaardi hind 10 senti. Kogu seeria mapis (20 kaarti) Kr. 1.75.

Nõudke kõikidest kirjutusmaterjal- ja raamatukauplustest.

°/ü. „**NOOR-EESTI KIRJASTUS**“

RAHVASUITS
AHTO

NAUDING SUITSETAJAILE

LAEVAÜHING G. Sergo & Ko.

TALLINN, BAIKOVI SILD
TELEFON 314-40 ja 314-85
TELEGR. AADR. „SERGOKO“

Wälisliinide esindusi,
laevamaaklerid, speditsoon

Regulaarsed laevatõendused:

TALLINN — HELSINKI
a/l. „Aegna“
STOCKHOLM — HAAPSALU —
KUIVASTU — PÄRNU — RIGA
a/l. „Ruhno“
TALLINN — N.-Jõesuu — KOTKA
a/l. „Kumari“
TALLINN — NARVA-JÖESUU —
NARVA
a/l. „Juku“
TALLINN — HELTERMAA —
ORISAARE — TRIIGI — SÖRU
ORJAKU
a/l. „Hansi“
ROHUKÜLA — HELTERMAA
a/l. „Gustav“
VIRTUSU — KUIVASTU
a/l. „Rudolf“

Algame ühenduspidamist autobuseliinidel

Tallinn — Pärnu

21. V Tallinnast kell 17.00.
Ühendust peetakse:
Tallinnast igal ärip. kell 17.00
pühap. kell 19.30.
Pärnust igapäev kell 6.00.
Sõiduhind: üks ots Kr. 3.50,
sinna ja tagasi Kr. 6.25.

Tallinn — Kuressaare

22. V Kuressaarest kell 6.25,
21. V Tallinnast kell 15.10 kuni
Virtsuni.
Ühendust peetakse:
Tallinnast igapäev kell 15.10.
Kuressaarest igapäev kell 6.25.
Sõiduhind: üks ots Kr. 6.75,
sinna ja tagasi Kr. 12.25.

Tallinn — Võsu

22. V Tallinnast kell 17.00.
Ühendust peetakse:
22. V — 28. V ja 1. IX — 15. IX
Tallinnast: igal teisip., reedel ja
laup. kell 17.00. Võsult: igal
esmasp., keskn., ja laup. kl. 6.20
29. V — 31. VIII Tallinnast: igal
ärip., kl. 17.00 ja pühap. kl. 21.00.
Võsult: igal äripäeval kell 6.20
ja peale selle laup. kell 20.30.
Sõiduhind: üks ots Kr. 3.—,
sinna ja tagasi Kr. 5.50.

Klooga — Laulasmaa 29. V

Kloogalt: kell 9.05, 15.40 **,
16.23 * ja 18.40.
Laulasmaalt: kell 6.00, 9.30,
16.10 **, 16.48 * ja 20.45.
* — käigus laupäeviti.
** — ei ole käigus laupäeviti.

Märkus: Kuni 29. V peetakse ühend. Klooga — Laulasmaa liinil igal teisip., laup.
ja pühap. ülemal tähendatud aegadel, väljaarvatud Laulasmaalt kell
6.00 ja 20.45, Kloogalt: kell 18.40.

O/U. „MOOTOR“